

Masteroppgave

ADM750 Samfunnsendring, organisasjon og ledelse

TYRKIA INN I EU

LENA VIGRE

Totalt antall sider inkludert forsiden: 134

Molde, 01.08.2010

Publiseringsavtale

Tittel på norsk: Tyrkia inn i EU

Tittel på engelsk: Turkey in the EU

Forfatter(e): Lena Vigre

Fagkode: ADM750

Studiepoeng: 45

Årstall: 2010

Veileder: Dag Harald Claes

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Opgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering: ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)? ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over? ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet? ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 01.08.2010

Forord

Første gang jeg var i Tyrkia var i 1989. Sett gjennom en 3-årings øyne som et land med mye bråk, spennende lukter, rart språk, og rare menn som ropte fra tårnene sine hele tiden. Uforståelige lyder, som bestemor forklarte var sang til en annen gud enn vår. Han het Allah. Vi besøkte huset til Allah, som het moské, og jeg måtte ha skaut på hodet, og ta av meg sandalene. Alle mennene så på meg, fordi jeg var blond, og ikke mørk som dem. Jeg fikk ri på kamel, spise fylt aubergine og gå i tyrkisk bad, og lære å si hvor gammel jeg var på dette rare språket. På de små minibussene som kjørte oss ut til stranden satt det gamle koner med dagens handel på markedet; et bur med høner, en geit, og masse spennende frukt. Var det ikke plass til alle passasjerene, måtte ungguttene stå på støtfangeren bak på bussen, mens de humpet av sted, aldri under 70 km/t. Jeg har opplevd Tyrkia, med sine statuer av tyrkernes far, Atatürk, på hvert gatehjørne, med vakter med maskingevær og pistoler, og foran, alle offentlige bygninger, med sine smilende og imøtekommende mennesker, de rike og de fattige.

Man kan oppleve Tyrkia på ulike måter. Man kan shoppe i det moderne Istanbul, stå på ski i europeiske Bursa, slikke sol i Alanya eller Side, se ruiner fra antikken i Efesos. Dette er hva turistene opplever når de drar til Tyrkia – ferielandet. Jeg har sett det virkelige Tyrkia. Et land som hele tiden streber etter å holde tritt med resten av Europa, forsøker å modernisere seg. Med sine nybygg som aldri blir ferdig, strømmen som man aldri kan stole på, mangelen på rettigheter for arbeidstakere, men likevel en sterk arbeidsmoral og et folk som alltid ønsker deg velkommen med en kopp te, og som eneste krav litt av din tid.

Jeg vil starte denne oppgaven med å takke veilederen min, Dag Harald Claes for god rettleiding og for å ha ledet meg inn på riktig vei. I tillegg må Per Andreas Windingstad Larsen ha en takk, som alltid har vært der for meg hvis det er noe, og som også har gitt meg faglig input under arbeidet med masteroppgaven.

Jeg vil derimot understreke at eventuelle feil i denne oppgaven kun er mine egne feil ene og alene.

Deretter vil jeg rette en takk til mine besteforeldre som tok oss med til det gammeldagse Tyrkia, der vi fikk se og møte ekte, tyrkiske mennesker. Jeg vil takke for den smittende reiselysten de har, og egenskapen med og alltid se noe godt i andre mennesker, og for at de alltid vil hjelpe menneskene de treffer på sin vei til å få det litt bedre. Jeg vil også takke for at de ga meg muligheten til å få oppleve noe annet enn charterturer, og åpnet mitt syn på hva

man kan sitte igjen med dersom man tør å ta kontakt med mennesker og oppleve andre kulturer. Jeg vil også takke foreldrene mine for at jeg alltid har blitt oppmuntret til å reise, og at de aldri var redde for å ta meg med noe sted. Til slutt vil jeg takke samboeren min for at han ikke nølte med å dele min entusiasme overfor Bodrum, og alltid vil oppleve nye ting med en positiv innstilling. Han fortjener også en takk for at han har holdt ut med mine mange spørsmål om hjelp, om ting han egentlig ikke kan svare på, men likevel alltid forsøker.

Oppgaven dedikeres til dere alle, med håp om flere spennende opplevelser sammen.

Lena Vigre

Oslo, august 2010

Innhold

Forord	iii
Innhold	vi
1. Innledning.....	1
1.1 Valg av tema og begrunnelse	1
1.3 Problemstilling	3
1.4 Metode.....	4
1.5 Teori	6
1.5.1 Demokrati - Polyarki	6
1.5.2 Neo-funksjonalisme.....	9
1.5.3 Intergovernmentalisme	10
1.5.4 Institusjonalisme.....	12
1.5.5 Realisme	13
1.5.6 Konstruktivisme	14
1.6. Organisering av oppgaven.....	15
2. Historisk bakgrunn	17
2.1 Tyrkia	17
2.1.1 Mustafa Kemal Atatürk	18
2.2 Tyrkia og EUs historie	20
3. EU	23
3.1 EUs oppbygning	23
3.2 Utvidelsesprosessen.....	25
3.3 Relasjonene mellom EU og Tyrkia	28
4. Politisk forklaringsfaktor	31
4.1 Teori	32
4.1.1 Robert Dahls ”Polyarki”	32
4.1.2 København-kriteriene	34
4.2 Tyrkisk politikk	35
4.3 Kommisjonens rapport 2008	38
4.4 Analyse.....	42
4.4.1 Har Tyrkia oppfylt det politiske kriteriet?	42
4.4.2 Er politikk en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?.....	44
5. Økonomisk forklaringsfaktor	46

5.1 Teori	46
5.1.1 Liberal intergovernmentalisme.....	46
5.1.2 De fire friheter	47
5.2 Tyrkisk økonomi	48
5.3 Kommisjonens rapport 2008	50
5.4 Analyse.....	53
5.4.1 Har Tyrkia oppfylt det økonomiske kriteriet?	53
5.4.2 Er økonomi en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU- medlem?.....	56
6. Romania og Bulgarias oppfyllelse av kriteriene.....	58
6.1 Teori	58
6.2 Romania.....	60
6.2.1 Politikk	60
6.2.2 Økonomi	62
6.3 Bulgaria	62
6.3.1 Politikk	63
6.3.2 Økonomi	64
6.4 Kommisjonens rapport 2006	65
6.4.1 Romania.....	65
6.4.2 Bulgaria	66
6.5 Analyse.....	68
6.5.1 Sammenlignet med Tyrkia	68
6.5.2 Har Tyrkia blitt forskjellsbehandlet i forhold til Romania og Bulgaria?.....	71
7. Internasjonale relasjoner.....	73
7.1 Teori	73
7.1.1 Rational choice teori.....	73
7.1.2 Realisme	74
7.2 Internasjonale medlemskap	74
7.3 Geografi og relasjoner	76
7.3.1 Hellas og Kypros	77
7.3.2 Midtøsten.....	79
7.4 Kommisjonens rapport 2008	82
7.5 Analyse.....	83
7.5.1 Er Tyrkias internasjonale relasjoner til fordel eller ulempe i forhold til EU-medlemskap?.	83
7.5.2 Er internasjonale relasjoner en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?	84

8. Holdninger/kultur	87
8.1 Teori	88
8.1.1 Konstruktivisme	89
8.2 Europeisk identitet.....	90
8.3 Spørreundersøkelser	95
8.3.1 Europeeres meninger om tyrkisk EU-medlemskap	95
8.3.2 Å være europeisk.....	101
8.3.3 Europeiske verdier.....	102
8.3.4 Religion	103
8.3.5 Immigrasjon.....	105
8.4 Analyse.....	107
8.4.1 Finnes det en europeisk identitet?	107
8.4.2 Er holdninger og kultur en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?	108
9. Konklusjon.....	112
9.1 Argumenter for og mot medlemskap.....	112
9.2 Avslutning	114
9.3 Veien videre	117
Referanseliste.....	119

1. Innledning

Forordet handlet altså om det Tyrkia jeg opplevde sent 1980-tall, tidlig 1990-tall. Da jeg sommeren 2009 dro til samme sted som så mange ganger før, tenkte jeg på den utviklingen landet har hatt. Bodrum ligger sør-øst i Tyrkia, med båtavstand til den greske øya Kos, og kan betegnes som en ferieby. En viktig forskjell i forhold til andre feriebyer i Tyrkia er derimot at hit kommer tyrkerne selv når de skal feriere. På denne måten har byen beholdt mye av den tyrkiske kulturen, selv om mye selvfølgelig er modernisert. På 2000-tallet har Bodrum flere McDonalds restauranter, internettkaféer, kjøpesentre og kjedebutikker. Man ser også en nyere bilpark, mer europeiske klesdrakter, økende mobiltelefonbruk og ikke minst; ”alle” har en profil på ”facebook”. Selvfølgelig endrer et land seg på 20 år, men i mine øyne har særlig denne delen av Tyrkia gått fra å være et typisk fattig muslimsk land, til å kunne være et hvilket som helst sydlig, europeisk land, særlig med tanke på befolkningen. Det er likevel problemer med styresmaktene i forhold til demokratiet, korrupsjon og militærets dominerende rolle. I tillegg er den østlige delen av landet mindre moderne, med en større del som praktiserer den islamske religionen, større andel av mennesker i primærnæringen, og generelt fattigere befolkning. Med sine over 70 millioner innbyggere vil Tyrkia bli et av EUs største land, dersom de får innvilget medlemskap. Er dette en av grunnene til at landet ikke har blitt EU medlem? Har Tyrkia i det hele tatt en plass i Europa? Og kan EUs lange behandlingstid av søknaden forklares på bakgrunn av politiske, økonomiske, internasjonale eller kulturelle faktorer? Det er dette denne oppgaven handler om.

1.1 Valg av tema og begrunnelse

I Roma traktatens artikkel 237 står det at alle europeiske land kan søke om medlemskap i EU (europa.eu nr. 2). Men hvilke land regnes som europeiske? Hvilke kriterier veier tyngst i utvidelsesprosessen? EU har sagt at Tyrkia er et passende medlemsland, men at de må oppfylle kravene EU har satt for nye medlemmer. I den store utvidelsesprosessen i 1997, var ikke Tyrkia et av de nye medlemmene, fordi kommisjonen ikke så alle kriteriene som oppfylt. Det samme var svaret i 2004, og i neste utvidelsesrunde i 2007 var Tyrkia heller ikke en av kandidatene, selv om de hadde forbedret seg betraktelig de siste ti årene, noe som kommer fram i Kommisjonens fremdriftsrapport fra 2008 (Kommisjonens rapport 2008). Selv om det

har rådet usikkerhet i både Romania og Bulgaria på 1990-tallet, fikk disse landene derimot medlemskap i EU i 2007, og det kan virke som om de ble oppfattet som mindre problematiske for EU enn forholdet til Tyrkia. Det har vært mange diskusjoner rundt Tyrkias plass i Europa, mens Romania og Bulgaria har en selvskreven plass. Åsa Lundgren (1998) hevder at det allerede etter den første utvidelsesrunden i 1997 har blitt ført en politikk i EU der Tyrkia har blitt nedprioritert, og forskjellsbehandlet i forhold til andre søkerland. Dette har gjort Tyrkia til den store taperen, både i forhold til kriteriene som har blitt stilt, og støtten EU har gitt. Det snakkes om en europeisk identitet, og en ”gjenforening” av Europa. Så hvilken plass har Tyrkia? Er det i det hele tatt en identitet som et europeisk land som er grunnen, eller er det andre forklaringsfaktorer som politikk, økonomi eller internasjonale relasjoner som er avgjørende?

Tyrkias søknadsprosess angående EU-medlemskap startet allerede i 1987, og landet har vært kandidat til EU-medlemskap siden 1963 (Sjursen 2006:62). Ingen andre land har hatt så lange søknadsprosesser. Det var likevel ikke før i 1999 at landet ble et offisielt kandidatland til medlemskap. Framdriften mot mulig medlemskap går fortsatt sakte, men den 3. oktober 2005 startet de formelle medlemskapsforhandlingene, etter at kriteriene for medlemskap ble fastlagt på EU-toppmøtet i Brussel 16. – 17. desember 2004.

Tyrkias medlemskap i EU er et interessant tema både faglig og samfunnsmessig, fordi det er sentralt ettersom Tyrkias søknad om medlemskap behandles i EU i disse dager. Dette er en prosess som har pågått over svært lang tid, og er også interessant fordi det innebærer et spørsmål om enda en utvidelse av EU, og en stor samfunnsendring både for Tyrkia og resten av Europa ved inntreden i unionen. Ikke bare en utvidelse med en stat som mange tenker på som tilhørende til Europa, men en stat som også av flere regnes som tilhørende Midtøsten. En stat defineres i denne besvarelsen som; ”*a legal and political unit that must be internationally recognised, be politically organized, and be a populated geographic area that has sovereignty*” (Payne 2007:2). En utvidelse som innebærer at Tyrkia får medlemskap vil vise at EU vil drive politikk på en ny måte, og sette nye politiske saker på dagsorden. I tillegg vil det gi en indikator om hvordan EUs politikktutforming vil endre seg, og hvor unionen er på vei.

1.3 Problemstilling

Jeg er interessert i forholdet mellom EU og Tyrkia, og hvilke faktorer som har spilt inn i avgjørelsene om at Tyrkia ikke har fått EU-medlemskap. Dette innebærer Tyrkias søknad om EU-medlemskap, kriteriene som EU har stilt Tyrkia for å oppnå medlemskap, og mulige forklaringsfaktorer for at Tyrkia ikke har blitt EU-medlem. Jeg vil også se på likheter og forskjeller mellom Tyrkia og andre søkerland som har fått medlemskap i EU de senere år, i forhold til økonomi, politikk og kultur/identitet og internasjonale relasjoner. Da med særlig vekt på Romania og Bulgaria. Noe av det mest interessante rundt Tyrkias søknad om EU-medlemskap, er nettopp det at ingen andre land har vært gjennom en så langvarig og komplisert søknadsprosess som Tyrkia. I tillegg til dette er det et stort antall land som har blitt medlem av EU selv om de har søkt om medlemskap lenge etter Tyrkia.

Det er ulike forklaringsnivåer i denne oppgaven, noe som gjør den noe kompleks. I denne besvarelsen vil jeg være inne om tre ulike nivåer;

- Institusjonelt-nivå: lover, københavnkriteriene, regler
- Relasjonelt-nivå: forhandlinger, prosesser
- Strukturelt-nivå: identitet, kultur

Jeg må derfor utforme en problemstilling som omfavner alle nivåene, i tillegg til å avgrense den til det feltet som skal gjøres til gjenstand for nye empiriske undersøkelser. Tyrkia og EU har en lang historie bak seg. Lenger enn mange andre land. Så hvorfor har ennå ikke Tyrkia fått medlemskap i EU? Har de landene som har fått medlemskap vært mer politisk, økonomisk og kulturelt passende? Eller har de andre landene, med disse kriteriene, gagnet EU mer enn et tyrkisk medlemskap, altså at de har vært mer i EUs interesse enn Tyrkia? Hvorfor har prosessen med forhandlinger om tyrkisk EU-medlemskap tatt så lang tid? Basert på observasjoner rundt andre lands EU-medlemskap er det en grunn til å forvente at Tyrkia allerede burde vært medlem av EU. På bakgrunn av dette er derfor min problemstilling:

”Hvorfor er ikke Tyrkia medlem av EU”?

Mulige forklaringer på dette spørsmålet finnes på alle de tre nivåene ovenfor. Jeg har delt opp oppgaven i ulike forklaringsfaktorer, som ligger på ulike nivå i samfunnet. De to første kriteriene jeg vil analysere omhandler København-kriteriene som ligger på et mellom-statlig nivå, mens det tredje kriteriet er mer knyttet til internasjonale forholdt, og det siste handler om holdninger hos den europeiske befolkning. De fire forklaringsnivåene som jeg vil drøfte er;

1. Politiske kriterier: København-kriteriene.
2. Økonomiske kriterier: København-kriteriene.
3. Internasjonale relasjoner: Hellas (Kypros), naboland, geografi.
4. Kulturelle/identitetsforskjeller: identitet, kultur, holdninger.

I hvert kapittel vil jeg, med hjelp av teori, vise gjennom hvilke mekanismer forklaringsfaktorene jeg har valgt påvirker Tyrkias mangel på medlemskap i EU. De to første forklaringsfaktorene, som ligger på det et institusjonelt nivå, følger begge av København-kriteriene, og er offisielle forklaringsfaktorer for at Tyrkia ikke er medlem av EU. Det er disse faktorene EU trekker frem som hovedpunkter som Tyrkia må forbedre for at Tyrkia skal bli tatt inn i unionen. Jeg vil derfor først ta for meg disse. Jeg vil så bryte av med en komparativ studie mellom Tyrkia, Romania og Bulgaria for å undersøke om det har blitt gjort noen forskjell mellom de tre landene i forhold til oppfyllelsen av København-kriteriene, da Romania og Bulgaria fikk medlemskap i 2007. De tre første kappitlene ligger derfor alle på et institusjonelt nivå, og omhandler politiske og økonomiske faktorer.

Deretter vil jeg ta for meg de to siste forklaringsfaktorene; internasjonale relasjoner, som ligger på et relasjonelt nivå, og kultur/holdninger, som ligger på et strukturelt nivå. Disse to er mulige underliggende forklaringer for at Tyrkia ikke er medlem av EU.

1.4 Metode

Den empiriske analysen i denne oppgaven bygger på dokumentarisk materiale.

Dokumentarisk materiale er bøker og nettsider. Dette passer godt med tiden vi er i fordi dette blir behandlet i EU akkurat nå, og deres utarbeidelser blir lagt ut på internett når de er ferdig, som notater og rapporter. Dette gjør også at det både er god tilgjengelighet og relevans

ved stoffet. Det har også blitt skrevet en hel del bøker om emnet, siden forhandlingene har vært langvarige.

På bakgrunn av dette er denne oppgaven en kvalitativ innholdsanalyse. Dette defineres som ”ulike typer kildekritiske metoder eller andre former for dokumentstudier”(Grønmo 2007:128). Ettersom dette er data som allerede foreligger kan studien også kalles sekundæranalyse (Grønmo 2007: 136). For at stoffet skal være så reliabelt som mulig har jeg kun brukt internettsider som er knyttet til EUs administrasjon, eller som er allment sett på som pålitelige, og lest og forstått i den sammenhengen de er skrevet i. Jeg har også undersøkt samme fenomener med forskjellige kilder, for å sikre at de er korrekte.

Jeg har valgt å ta i bruk spørreundersøkelser gjennomført av Eurobarometer. Eurobarometer er serier av undersøkelser, knyttet til EU og dens medlemsland, som har blitt jevnlig utført på vegne av EU-kommisjonen siden 1973. Deretter utarbeides det rapporter ut fra funnene i disse undersøkelsene. Resultatene publiseres både i papirutgave og på internett, og er et viktig hjelpemiddel for å underbygge hypoteser rundt EU spørsmål. Dette gjør at det er enkelt å søke etter relevant informasjon, og i tillegg til at databasen er en av de største i verden, kan man stole på at informasjonen er reliabel. Jeg har valgt å trekke ut ulike undersøkelser, etter hva som er relevant for min problemstilling. Noen av modellene jeg har valgt å bruke er utformet av Eurobarometer, mens andre har jeg laget selv ut fra informasjon fra Eurobarometer. Jeg har i hovedsak konsentrert meg om undersøkelser fra 2006 til 2010.

Spørsmål jeg da har lagt vekt på er:

- Meningsmålinger angående utvidelser av EU.
- Meningsmålinger om religion og kulturforskjeller mellom Europa og Tyrkia.
- Meningsmålinger angående Tyrkia som en del av EU.

Jeg har i tillegg brukt ulike statistiske internettsider for økonomiske og politiske målinger, i hovedsak unece.org til den kvantitative delen i kapittelet om Bulgaria og Romania. Disse sidene gjør det mulig å sammenligne ulike variabler og årstall.

Jeg vil starte oppgaven med å ta for meg relevant teori i forhold til temaet. Deretter har jeg forsøkt å bygge en ”grunnmur” ved å skrive om både EUs og Tyrkias historie, og kort om EUs oppbygning og utvidelsesprosess. Dette for å rette søkelyset mot den lange prosessen disse to aktørene har vært gjennom, og fremdeles befinner seg i. Neste del omhandler de

ulike, mulige forklaringsfaktorene for at Tyrkia ikke har blitt EU-medlem. Til slutt vil jeg avrunde med en konklusjon.

1.5 Teori

Det finnes ulike teorier som forsøker å forklare ulike deler av EUs politikktutforming. Dette kan være om europeisk integrasjon, komparativ politikk og utvidelse av EU. Det finnes ingen overstyrende ”mest riktig” teori, men ulike måter å forstå fenomener på, som ofte er motstridende hverandre. Teorier om europeisk integrasjon kan ofte relateres til hverandre, Wiener og Diez (2004) skriver om to måter dette kan gjøres på. Den første er relatert til fremveksten av teorier og bevegelsen fra en dominerende tilnærming til en annen, og kan derfor ses som en bidragsyter til historie og sosiologi i europeisk integrasjon studier. Disse teoriene drives ofte frem av akademikere og sosio-politiske kontekster. Den andre er opptatt av hvordan teoriene passer inn med andre teorier, og blir derfor et bidrag til teori-byggingen selv. Teorier har tre hovedfunksjoner. De er;

- Forklarende og forstående
- Beskrivende og analyserende
- Kritikk og normativ intervensjon (Ibid.).

Ved teorimangfold kan man belyse ulike temaer ved å stille dem i ulike lys på ulike måter. Jeg vil i de kommende del-kapitlene ta for meg de ulike teoriene jeg har valgt å bruke i denne besvarelsen.

1.5.1 Demokrati - Polyarki

EUs utvidelse har blitt sett på som en demokratisering av Europa, ved at EU driver ”demokratibistand” (Åsa Lundgren 1998). Det er flere ulike demokratimodeller.

Hovedforskjellen er mellom det klassiske idealet om direkte demokrati – government by the people – og mer moderne former for demokrati – government for the people - representativt demokrati; profesjonelle politikere som styrer på vegne av folket (Heywood 2004:kap.7).

Vi har altså to hovedformer for demokrati; direkte og indirekte. Den klassiske modellen av direkte demokrati kjennetegnes som den gamle by staten Athen. Kritikere av dette er Platon og Aristoteles. Folkestyre er her stikkordet, og folket skulle selv være med på å ta

beslutningene, etterpå måtte det samme folket adlyde dem. Deltakelse ga rettigheter og plikter. Det var derimot en svært liten andel som hadde adgang til å delta i politikken, ved at de ikke fikk delta på de politiske møtene i det hele tatt. På denne måten blir det klassiske demokratiet ikke slik vi ser på demokrati i dag.

I det moderne samfunn betegnes demokratiene i dag som indirekte liberale. I denne formen for demokrati gjennomføres det valg av representanter som skal fatte beslutninger på vegne av velgerne. Det er her grunnleggende regler for stemmerett, konkurranse mellom partier og konstitusjonelle regler. Den politiske ledelsen blir her overlatt til valgte representanter som konkurrerer om velgernes stemmer. Dette avspeiler altså folkeviljen (Østerud 2007:149-150).

En stor forskjell mellom disse to formene for demokrati er at gjennom det moderne demokrati har velgerne en privatsfære; man er relativt fri fra politisk innblanding, dette er en såkalt negativ frihet. Gjennom oppblomstringen av velferdsstaten har velgerne i vestlige demokratier i tillegg fått positive rettigheter, for eksempel rett til utdanning, forskjellige stønader også videre.

Robert Dahl er opptatt av representasjon for å oppfylle et liberalt representativt demokrati. Han snakker om polyarki. Dahl og Schumpeter har mye til felles i sin tenkning. For eksempel at borgerne er selvstendige vesener, og kan være selvregulerende, noe som ivaretas gjennom rettigheter og opprettholdes gjennom markedet. De har felles tanker om representasjon som den viktigste delen for at et demokrati skal være legitimt. Robert Dahl har lagd en liste over de viktigste kriteriene.

Disse kjennetegnes av:

- Ytrings- og trykkefrihet
- Organisasjonsfrihet
- Alternative informasjonskilder
- Stemmerett
- Retten til å stille til valg
- Konkurranse om stemmer
- Frie og rettferdige valg

- Institusjoner som sikrer sammenheng mellom preferanser hos velgerne og den politikken som blir ført (Linde og Ekman 2006:Kap.2).

Det har derimot blitt nevnt flere kriterier for demokrati. Alfred Marshalls (Heywood 2004:kap.7) teori bruker begrepet "Citizenship" – statsborgerskap/medborgerskap. Dette er et sett idealer for borgernes status som medlemmer av et samfunn. Begge former må være åpent for alle mennesker i landet. Det styres etter loven, myndighetene opererer etter loven, og minoritetene er beskyttet mot "tyranny of the majority".

Jean-Jacques Rousseau er en av de såkalte kontraktteoretikerne. Han mente at samfunnet burde hvile på en samfunnskontrakt, der alle borgerne har medinnflytelse. For å rydde opp må alle ta del i lovgivningen; hvert samfunnsmedlem må få stemmerett. Skal vi få legitime politiske beslutninger må de tas av suverene borgere, og binde alle borgere likt, uten unntak. Rousseau avviser politiske systemer som innebærer representasjon. Dette er ensbetydende med latskap, nytelsessyke og manglende patriotisme. Allmennviljen, folkets egentlige vilje – det som folk ville ønsket seg dersom de handlet uselvisk, skal være rådende. Alle er med på å vedta lovene, og demokratiske prosesser gir bedre lover (Heywood 2004:223).

Demokrati kan altså defineres på forskjellige måter etter hva man legger vekt på. Weber og Schumpeter vektlegger demokratiet som en prosedyre for å fatte vedtak som blir regnet for legitime (Østerud 2007:150-151). Dette kalles gjerne konkurransedemokrati, fordi det viktigste med demokratiet er at det er valg av politiske ledere, og dermed en konkurranse om hvem som skal være landets ledere; det er en konkurranse mellom ulike eliter. Schumpeter omdefinerte demokrati slik at det kunne tilpasses eliteteoriens hovedpåstand. Velgernes rolle lå i å akseptere eller forkaste lederskap i periodiske valg. Aristoteles la derimot mer vekt på at demokrati er som en kanal for politisk deltakelse, eller deltakerdemokratiet. En annen måte å se på demokratiet på var slik Abraham Lincoln uttalte: "*Government of the people, by the people and for the people*". Fram til man fikk et demokrati var folk svært skeptiske til det. Dette var fordi at dersom man overlot styringen til vanlige folk mente man at det var grunn til å tro at det ikke ble styring nok, kunnskap nok, tid nok og at mennesket ikke vet sitt eget beste (Heywood 2004:221).

Direkte demokrati vedkom ethvert menneske, og alle hadde som oppgave å arbeide med politikk. Alle er kompetente til å styre selv. Aristoteles var en kritiker av dette (Rasch og Midgaard 2004:kap.2).

Demokratisering er altså et svært omstridt begrep, og en siste liste viser mangfoldet:

-Den marxistiske/brede definisjonen: demokrati oppnås ikke før alle relasjoner og sfærer; politiske, økonomiske og sosiale, er demokratiske. Ingen stat klarer å oppfylle dette idealet.

-Minimalistisk definisjon: begrenses til den politiske arena, der demokratiseringsbegrepet knyttes til et mindretalls prosedyrielle komponenter. Lett å oppfylle.

-Schumpeters klassiske definisjon: et institusjonelt arrangement for politiske beslutninger der individet får makt til å konkurrere gjennom en fri konkurranse om folks stemmer. Politisk metode.

-Przeworski: demokratiet er et system der partier taper valg. Usikkerhet som preger partiet i valgkampen når ingen vet hva resultatet blir.

-Clark: ett politisk system som består av forutsigbare regler og forutsigbare utfall.

-Robert Dahl: (polyarki) retten til å stemme og retten til å konkurrere om makten. Denne er den mest aksepterte demokratiseringsdefinisjonen (Linde og Ekman 2006:Kap.2)

1.5.2 Neo-funksjonalisme

Det er fire ”hovedteorier” omhandlende europeisk integrasjon; Neo-funksjonalisme, intergovernmentalisme, institusjonalisme og konstruktivisme (Wallace et. al 2005:kap.2). Integrasjonsteori kan brukes i forhold til analysen av det institusjonelle nivået om politiske og økonomiske faktorer. Jeg vil presisere at jeg ikke vil bruke Neo-funksjonalisme i denne besvarelsen, men jeg har med en kort presentasjon for å sette teoriene inn i en historisk kontekst, og bane vei for teoriene jeg vil ta i bruk. Nedenfor følger en kort gjennomgang av de aktuelle teoriene.

Neofunksjonalisme er en teori som omhandler regional integrasjon. Teorien bygger på arbeidet til statsviteren Ernst B. Haas. Jean Monnets tilnærming til europeisk integrasjon fulgte teorien videre, da med sikte på å integrere individuelle sektorer for å forsøke å oppnå en smitte-effekt, som kalles ”spill-over”-effekt, for å videreutvikle integrasjonsprosessen (Chini 2007:kap.6). Denne ”smitten” skjer gjennom samarbeid og sosial integrasjon i den voksende

økende internasjonale politikken. Neofunksjonalister mener at det er de overnasjonale organene i EU som alene har fungert som pådrivere for europeisk integrasjon. Disse så økt integrasjon som en viktig forløper for et fredelig Europa. Neofunksjonalismen tar utgangspunkt i at det blir lagt mindre vekt på nasjonalisme og nasjonalstaten, og fokuserer heller på rollen til supranasjonale institusjoner, og ikke-statlige aktører. Begrepet spill-over er altså sentralt, og de viktigste faktorene i denne effekten er tilnærminger til og redefinering av aktørers interesser. Man starter samarbeid innen en sektor, som viser seg lønnsomt, slik at man videre samarbeider i flere andre sektorer. Samarbeid fører altså til mer samarbeid. Dette samarbeidet kan være rundt politikk, økonomi og ulike interesser. Dersom samarbeid er mest effektivt og lønnsomt vil dette også gjøres på tvers av landegrensene, noe som fremmer integrasjon. Dette skjer derimot ikke på grunn av politiske initiativ, men blir presset på grunn av et stadig voksende samarbeid (Ibid.). I forhold til Tyrkia kan neofunksjonalismen vektlegge spill-over fra handelssamarbeid til samarbeid på andre måter, noe som til slutt kan føre til medlemskap i EU. Jeg vil derimot igjen presisere at jeg ikke legger vekt på denne teorien i besvarelsen, men at den er med for den videre teoretiseringen.

I motsetning til tidligere teorier om integrasjon, prøvde neofunksjonalismen å beskrive og forklare prosessen med regional integrasjon basert på empiriske data. Integrering ble betraktet som en uunngåelig prosess heller enn en ønsket tilstand innført av den politiske eliten. En svakhet ved teorien viste seg derimot da det ble klart at regional integrasjon bare er mulig som en trinnvis prosess. Dette gjorde neofunksjonalismens oppfatning av integrering som en lineær prosess umulig. Haas erklærte derfor teorien for foreldet (Wallace et al 2005:kap. 2).

1.5.3 Intergovernmentalisme

Som en reaksjon på dette utviklet det seg en ny integrasjonsteori: intergovernmentalisme. Forholdet mellom neofunksjonalisme og intergovernmentalisme står sentralt i den teoretiske diskusjonen om den nye EU-dynamikken fra midten av 1980-årene. Dette er en alternativ tilnærming til politisk integrasjon, som avviser ideen om neofunksjonalisme. Stater og nasjonale myndigheter ses i denne teorien som de primære aktørene i integrasjonsprosessen. Her ligger makten i internasjonale organisasjoner hos medlemsland, og beslutninger tas

gjennom enstemmige beslutninger. Denne teorien brukes av de fleste internasjonale organisasjoner i dag. En alternativ metode til denne er supernasjonalisme. Dette er beslutningsprosesser i multi-nasjonale politiske samfunn, hvor makten er overført til en av regjeringene i medlemslandene. Myndighetene, som er underlagt overnasjonale demokratiske institusjoner og med en juridisk prosedyre, kan da etablere en overnasjonal rettssikkerhet ovenfor den nasjonale rettsorden, men underlagt de samme prinsipper som menneskerettigheter og grunnleggende friheter. Statene beholder kompetansen for å legge denne ekstra overnasjonale kompetanse. De er også ansvarlig for den og den demokratiske legitimitet (Chini 2007:kap.7).

Intergovernmentalisme ble opprinnelig lansert av Stanley Hoffmann og videreutviklet av Andrew Moravcsik. Hovedtanken her er at styremaktene kontrollerer nivå og hastighet på den europeiske integrasjonen. Denne kontrollerte integrasjonen er ofte basert på de politiske og økonomiske spørsmålene på dagsorden. I denne teorien blir ”smitte”-effekten, som var grunnlaget i neofunksjonalismen, avvist (Ibid.).

I forhold til EU handler intergovernmentalisme om at medlemmer av nasjonale myndigheter tar EUs lovgjørende og utøvende avgjørelser seg imellom, noe som gjør dem bindene. Teorien hevder å kunne forklare både perioder med radikal endring i EU samt perioder med treghet.

I denne oppgaven vil jeg fokusere på liberal intergovernmentalisme som er en teori utviklet fra intergovernmentalisme. Teoriens ”far” var Andrew Moravcsik, som i 1993 utviklet den for å forklare europeisk integrasjon. Denne teorien var en reaksjon mot intergovernmentalistisk teori, og hevder at:

- Når institusjoner skapes lever de ikke et liv av seg selv, men er alltid underlagt staten.
- Stater er bare interessert i å samarbeide dersom de har like interesser (Ibid.).

For å forstå liberal intergovernmentalisme må vi tilbake til Robert Putmans artikkel fra 1988 som omhandler dynamikken mellom nasjonal og internasjonal politikk, noe han kalte to-nivå spill, som er et spill mellom stater. Det første spillet handler om hvordan stater definerer sine nasjonale interesser i hjemmemiljøet, mens det andre spillet spilles på den internasjonale scene, og innebærer at internasjonale avtaler og handler treffes. Putman ville med dette analysere forviklingene i innenriks-internasjonale interaksjoner. Det er denne teorien Moravcsik tar utgangspunkt i, og han hevder at forhandlinger foregår på to nivåer: først på det

nasjonale plan, og deretter på det internasjonale. Dette betyr at intergovernmentalistene ikke tror at en stat kun jobber mot internasjonale interesser, men at interessene ikke er gitt på forhånd. Moravcsik hevder at statene handler ut fra nasjonale preferanser som de tar med seg og forhandler om på det internasjonale markedet. Dette gjør at EU ses som en mellomstatlig organisasjon, og at stater forhandler rasjonelt ut fra egne preferanser og makt i forhold til andre stater (Ibid.).

Denne teorien er en av de mest brukte teoriene på europeisk integrasjon, og bygger på rasjonell aktør modell om at stater opptrer rasjonelt. Den vektlegger staters preferanser og makt, og hevder at alle avgjørelser EU tar er resultater av forhandlinger mellom stater. Det er i denne teorien lagt vekt på den økonomiske faktoren, og at europeisk integrasjon er økonomisk begrunnet. Det er statene som er i førerret, mens Kommisjonen ikke har så mye å si. Selv om Kommisjonen kjemper for medlemskap, skjer det uansett ikke når de store statene ikke mener at det lønner seg økonomisk (Chini 2007:kap.7). Moravcsik mener at grunnen til at EU har villet utvide er de økonomiske interessene, og at europeisk integrasjon må forklares i sammenheng med den kalde krigen (Ibid.).

Liberal intergovernmentalisme blir derimot også kritisert. Argumentene er at europeisk integrasjon ikke i så stor grad er motivert av økonomiske bekymringer, og at politikk og økonomi ikke kan skilles i en slik sammenheng. I tillegg har det blitt argumentert for at liberal intergovernmentalisme ikke er en teori i det hele tatt (Ibid.).

1.5.4 Institusjonalisme

Ny- institusjonalisme beskriver sosial teori som setter fokus på utviklingen av et sosiologisk syn på institusjoner. Både den måten de brukes på og deres påvirkning på samfunnet (Wallace et. al 2005: kap.2). Det er flere typer institusjonalisme; historisk institusjonalisme, sosiologisk institusjonalisme, og den jeg vil trekke frem her: rational choice institusjonalisme. Gary Becker kan her nevnes som en av de som utviklet teorien. Han vant Nobelprisen i økonomi i 1992 for sine studier. Rational choice institusjonalisme handler om at politiske aktørers rasjonelle valg er begrenset, altså at det handler om en avgrenset rasjonalitet. Enkeltpersoners realisering av mål kan best oppnås gjennom institusjoner. Med dette menes altså at

institusjoner er systemer av regler for atferd som enkeltpersoner bruker for å forsøke å maksimere sin egen nytte (Chini 2007:kap.8). Rational choice teori handler om å forstå sosial og økonomisk adferd. Hovedtanken er at en person resonnerer seg frem til hvilken handling den skal gjøre. Dette skjer ved at han veier kostnader og nytte mot hverandre. Det hersker her en antakelse om at folk er motivert av penger og av muligheten til å gjøre en fortjeneste, og dette har ført til konstrueringen av modeller for menneskelig atferd som bygger på rasjonelle handlinger. I rational choice teori har alle avgjørelser gått gjennom denne rasjonelle prosessen.

I forhold til denne besvarelsen passer rational choice teori i drøftelsen om det er et rasjonelt valg fra EU sin side at Tyrkia enda ikke har blitt medlem. Er Tyrkia som medlemsland til mindre nytte alt i alt enn et Tyrkia utenfor EU? Denne diskusjonen vil ligge under kapittel 8 om internasjonale relasjoner.

1.5.5 Realisme

I forhold til internasjonale relasjoner vil jeg også bruke en komplimenterende teori. Realisme som teori går helt tilbake til før Kristus, men er best kjent fra Machiavellis ”Fyrsten” fra 1532. I realismen er staten den viktigste aktøren i internasjonal politikk. Hovedideene innen realismen er at det internasjonale samfunnet er et anarki, altså uten et overordnet styre og autoritet, derfor er i utgangspunktet alle stater overlatt til seg selv både politisk, økonomisk osv. Dette er derfor utgangspunkt for politiske vurderinger og prioriteringer for å opprettholde statens suverenitet, sikkerhet og overlevelse (Heywood 2004:kap.3). Realismen kan deles i to hovedretninger: nyrealisme og den klassiske realismen. I dette systemet er selvhjelp den eneste løsningen, for dersom stater har interesse av det vil allianser, samarbeid og avtaler bli brutt.

Internasjonale relasjoner er preget av konflikt, og disse konfliktene blir til slutt avgjort med trusler om krig, eller krig. Derfor står maktforhold mellom stater i internasjonal politikk sentralt i realismen. En statsleder kan komme i en situasjon der han ser det som nødvendig å handle mot sin moral for å sikre sin egen stats overlevelse (Heywood 2004:kap.7).

1.5.6 Konstruktivisme

Konstruktivisme er en teori om kunnskap, som hevder at mennesker genererer kunnskap og meninger fra sine egne erfaringer. Teorien skal kaste lys på effekter på menneskene og styresmaktene i Europa. De siste tiår har konstruktivisme blitt stadig mer diskutert og utviklet, da hovedsakelig i ulike former for sosial konstruktivisme. Hovedtanken i teorien er at vi mennesker ikke gjenkjenner, lærer eller forstår virkeligheten – den verden vi lever i – som den er, men på ulike måter. Hvordan vi forstår verden avhenger av hvilken sammenheng vi ser den i, og den kulturelle sammenhengen vi plasserer den i. Virkeligheten er altså konstruert, og formet og fortolket av mennesker ut fra deltagelse i sosiale sammenhenger. Det er hvordan og hvorfor vi mennesker forstår, lærer og beskriver fenomener som er interessens i denne teorien (Wallace et. al 2005:kap.2).

I forhold til identitetsspørsmålet i denne oppgaven vil jeg trekke frem nettopp denne teorien - konstruktivisme. Den handler om at mennesker ser på seg selv på forskjellige måter i forskjellige sammenhenger, da som oftest sosiale. Man har ulike identiteter (Ibid.). I dagens samfunn blir dette vanligere og vanligere. Jeg merker selv at jeg bytter roller etter hvor jeg er og hvem jeg er sammen med. For eksempel på jobb er jeg ”spinninginstruktøren”, og oppfører meg deretter. Rett etterpå er jeg kanskje ”kjæresten”, og tilpasser meg denne rollen uten å måtte tenke over dette. Det handler om hvordan det forventes at jeg skal oppføre meg, og hvilken sosial kontekst jeg deltar i. For eksempel i en muntlig eksamen situasjon ville jeg ikke ropt og smilt konstant, som når jeg er treningsinstruktør. Da ville jeg blitt sett på som helt gal, og min oppførsel og identitet hadde ikke passet inn i den sosiale sammenhengen jeg deltok i.

Jeg vil ta i bruk disse teoriene i mine drøftelser av de fire forklaringsfaktorene. Hvert kapittel er tredelt med en teoretisk-, en beskrivende- og en analytisk del. Jeg vil gjenta de viktigste aspektene i teoriene som jeg velger å bruke i begynnelsen av hvert kapittel, fordi jeg mener dette vil sette riktig fokus på problemstillingen i kapittelet. I tillegg vil en kort oppsummering gjøre det lettere for leseren ved at han slipper å gå tilbake til de innledende kapitlene før hvert nytt analysetema.

I kapittelet om politikk vil jeg bruke teori for å drøfte demokratispørsmål, og finne ut hvorvidt Tyrkia har oppfylt det demokratiske kriteriet gitt gjennom København-kriteriene. Jeg vil her legge særlig vekt på Robert Dahls modell for oppfyllelse av et liberalt representativt demokrati. I kapittelet om økonomi vil jeg ta i bruk intergovernmentalisme, med fokus på

Andrew Moravsiks teori om liberal interesse, som legger vekt på det økonomiske aspektet. Kapittelet om internasjonale relasjoner vil teoretisk forankres i institusjonalisme, da med rational choice teori og klassisk realisme som hovedteori, mens jeg i kapittelet om kultur og identitet, vil trekke inn konstruktivisme. I tillegg til dette vil jeg også komme innom andre teorier for å vise det teoretiske mangfoldet, og ulike syn.

1.6. Organisering av oppgaven

For å forsøke å finne et svar på problemstillingen ”Hvorfor er ikke Tyrkia medlem av EU”, har jeg satt opp fire ulike forklaringsfaktorer. Disse kan ses som påstander, eller hypoteser på ulike nivåer, og er:

1. Økonomiske faktorer
2. Politiske faktorer
3. Faktorer som omhandler internasjonale relasjoner
4. Holdninger/kulturelle faktorer

Jeg vil ta for meg faktorene i hvert sitt kapittel, men på grunn av København-kriteriene, vil økonomiske og politiske faktorer henge noe tettere sammen. Til hvert emne vil jeg også knytte en av hovedteoriene som er presentert i kapittel 1, i tillegg til konkurrerende teorier. Etter at jeg har drøftet oppfyllelsen av disse København-kriteriene, vil jeg så diskutere hvorvidt Tyrkia har oppfylt kriteriene i noen mindre grad enn Romania og Bulgaria, da med hovedvekt på det politiske og det økonomiske kriteriet. Jeg bryter derfor av med et kapittel med en komparativ analyse. Kapittel 4 og 5, omhandlende politiske og økonomiske faktorer vil derfor være like i utforming, og vil ha sammenheng med den komparative studien i kapittel 6, som også er omhandlende København-kriteriene. Jeg har valgt å plassere dette kapittelet etter kapittel 4 og 5, fordi jeg da har mulighet til å sammenligne med Tyrkias oppfyllelse av kriteriene, som jeg har skrevet om i de to foregående kapitlene (4 og 5). Deretter følger to kapitler omhandlende to mulige underliggende forklaringer for at Tyrkia ikke er medlem av

EU; kapittel 7 og 8, om internasjonale relasjoner og holdninger og kultur. Til slutt vil jeg avslutte med en konklusjon, og kort gjøre meg noen tanker om veien videre.

Før jeg går løs på de fire analysekapitlene mener jeg derimot at det er nødvendig med ett bakgrunnskapittel, omfattende to delkapitler; ett om den historiske bakgrunnen for relasjonen mellom Tyrkia og EU og ett om EUs oppbygning og struktur. Dette følger i neste kapittel.

2. Historisk bakgrunn

For å forstå bakgrunnen for dagens politiske situasjon, må man ha en grunnmur å støtte seg på. Jeg har derfor valgt å ta med en liten del av Tyrkias historie i oppgaven, da særlig med vekt på overgangen fra det Osmanske imperiet til nasjonalstaten Tyrkia. Atatürks reformer er en stor del av det Tyrkia har bygd sin politikk og kultur på, og er derfor svært viktig for å forstå dagens politiske bilde. Jeg vil også, tilslutt i denne delen, skrive noe om Tyrkia og EUs forhold til hverandre, og hvilken prosess de to aktørene har gjennomgått, som kan se ut som å bare være en begynnelse på en lang vei mot et mulig EU-medlemskap for Tyrkia. Men først altså litt historikk om Tyrkia, for å få en bedre forståelse rundt landets kulturelle og historiske røtter.

2.1 Tyrkia

Området hvor nåværende Tyrkia ligger kan historien spores helt tilbake til 10000 år f.kr, og er også kjent som Oldtidens Anatolia (Howard 2001:24). Tyrkerne var opprinnelig nomader, som vandret på de sentrale Eurasiske steppene i århundrer. På 1000-tallet begynte de å erobre mer og mer land i Anatolia, og over flere hundre år ble det Bysantiske riket svekket, mens det vokste frem flere tyrkiske samfunn i området. Samlingen av Anatolia ble komplett gjennom Sultan Selim I's kampanjer på 1500-tallet. Dette var begynnelsen på Det Osmanske riket (Howard 2001:kap.3). Det Osmanske riket lå mellom Middelhavet og Det indiske hav, og bestod av deler av dagens Nord-Afrika, Midtøsten og Arabia. Sultan Salim I brakte hele Anatolia under Osmansk styre. Riket varierte i størrelse fra 1500-til 1900-tallet, med en storhetstid helt fram til 1800-tallet, før det da begynte og innskrenke seg til det Tyrkia vi kjenner i dag (Howard 2001:kap.4).

Under Balkankrigene fra 1912-1913, mistet Det Osmanske riket store landområder på Balkan, og dette førte til at disse områdene stod uten makthavende. Da 1. Verdenskrig brøt ut var det derfor "de unge tyrkerne" som satt ved makten (Howard 2001:kap.6). Etter 1. Verdenskrigen ble Mustafa Kemal Pasha (Atatürk) leder for den tyrkisk-nasjonalistiske motstandsgruppen (Ibid.).

2.1.1 Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) blir sett på som tyrkernes far, og byggeren og modernisereren av den tyrkiske republikken. Han hadde ideer om hvordan er moderne stat skulle fungere, og disse kalles i dag kemalisme. Dette var en implementering av reformer trinn-for-trinn (Landau 1984:xi).

10. august 1920 undertegnet sultan Mehmed VI Sèvres pakten, og Det Osmanske riket ble kun en liten brøkdel av hva det hadde vært. Da greske styrker prøvde å ta enda mer land i 1921, og regjeringen måtte flykte fra landet, og ga Mustafa Kemal ekstraordinær autoritet og kommandoen over det tyrkiske militæret. Etter to uker med blodige kamper måtte Hellas gi tapt, og i 1923 ble Lausanne pakten undertegnet, og Tyrkia ble til det landet vi kjenner i dag, etter revolusjonen som er kjent som uavhengighetskrigen (Howard 2001:kap.6 og 7).

(Bilde 1: Dagens Tyrkia (www.bip.no)).

Etter 1. Verdenskrig prøvde man å bygge opp igjen den tyrkiske økonomien. Et kraftig børskrakk på Wallstreet, og høy inflasjon i verdensøkonomien førte derimot til at verden havnet i en dyp økonomisk depresjon på 1920-tallet. Tyrkia, som var et fattig og lite utviklet

land, led også under denne internasjonale krisetiden. Det var på denne tiden Atatürk startet å innføre sine reformer, etter at han ble valgt som Tyrkias første president i 1923, og den tyrkiske republikken var etablert. Hans kjernesaker var skapelsen av en moderne statsstruktur med en konstitusjon, byggingen av Ankara som en ny hovedstad, reformering av det tyrkiske språket, blant annet ved å bytte ut det arabiske alfabetet med det latinske, valg av parlament og andre institusjoner, eksperimentering med flerpartisystemer, fjernet religiøse ledere fra deres posisjoner, etablerte et moderne byråkrati, moderniserte utdanning og rettssystem, ga kvinner flere rettigheter både politisk og sosialt. Han oppfordret til og med tyrkiske menn til å kle seg mer moderne, for eksempel uten hodeplagget ”fez” (Landau 1984:xi-xxi). Atatürk hadde som mål å gjøre tyrkerne stolt av å være tyrkere, og å skape et modernisert, sekulært Tyrkia (Landau 1984:3). Tyrkia ble omformet til en sekulær stat, og landets økonomi ble omstrukturert fram til 1930-tallet, og da Atatürk døde i 1938 forsøkte partiet hans ”det republikanske folkelige parti”, å opprettholde hans ideologi som innebar seks prinsipper: Partiet skulle være: republikansk, nasjonalistisk, populistisk, etatisk, sekulært og revolusjonært (Howard 2001:kap.7).

Etter 2.verdenskrig gikk Tyrkia gjennom flere forandringer, med en demokratiseringsprosess på 1950-tallet, på grunn av behovet for mer åpne politiske omgivelser. De ble også medlem av NATO i 1952, og søker om medlemskap i EEC, forgjengeren til EU i 1959 (Howard 2001:kap.8).

Tiden etter 1960 og frem til moderne tid var generelt preget av ustabilitet, med militære statskupp, og videre uenigheter med Hellas og Kypros, som både førte til kriger med Hellas, og invasjon av Kypros. Urolighetene i politikken fører til at man åpner en ny konstitusjon i 1982, som symboliserer begynnelsen på den tredje republikken.

På 1900-tallet har Tyrkia strevd med å modernisere seg i takt med resten av Europa, på sin måte, med sin kulturarv. Et militære med en sterk rolle er et kjennetegn for den tyrkiske politikken (Howard 2001:kap.11).

2.2 Tyrkia og EUs historie

Etter 2. Verdenskrig, begynte flere europeiske land å samarbeide politisk og økonomisk for å bevare freden, etter to verdenskriger. Disse landene var Belgia, Frankrike, Italia, Luxemburg, Nederland og daværende Vesttyskland, og samarbeidet skjedde innenfor den europeiske kull- og stålunionen. I 1957 ble Romatraktaten undertegnet, og dette var begynnelsen på det Europeiske økonomiske fellesskap (EF). Allerede i 1959 søkte Tyrkia om assosiert medlemskap, og i 1963 ble avtalen om assosiert medlemskap, Ankara-avtalen, vedtatt. Denne skulle styrke de økonomiske forbindelsene og handelen mellom Tyrkia og EF, og samtidig stimulere til utvikling av tyrkisk økonomi og levestandard i landet generelt. På denne tiden opplevde man en kulturrevolusjon i Europa, med store endringer i livsstil og i samfunnet. Økonomien gikk dårlig, og medlemslandene ble enige om også å samarbeide om matproduksjon, for å øke produksjonen. Danmark, Irland og Storbritannia ble medlemmer i EU 1. januar 1973. Oktoberkrigen i 1973 mellom arabere og israelere førte til problemer både i energi og økonomi i Europa. EU begynte å satse store penger på å skape jobber og forbedre infrastrukturer i fattige områder. I 1970 og 1977 ble Ankara-avtalen oppdatert. Denne avtalen tilsvarer Europaavtalene som EU gjorde med Polen og de andre landene i Sentral- og Øst-Europa. Europaparlamentet begynte på slutten av tiåret å øke sin innflytelse over EUs virksomhet, og i 1979 kunne medlemmene for første gang velge sine medlemmer i direkte valg (europa.eu nr. 1).

I 1981 ble Hellas medlem, og i 1986 ble Enhetsakten undertegnet. Denne la grunnlaget for et 6-årsprogram som skulle løse EUs frihandelsproblemer, og bane vei for det indre markedet. På grunn av militærkupp i Tyrkia i 1980, suspenderte EF Ankara-avtalen offisielt i 1983, og frøs alle politiske forbindelser. Situasjonen varte frem til 1986 (Erdemli 2003:5). Dette året ble Spania og Portugal medlemmer av unionen. I 1987 leverte Tyrkia sin offisielle søknad om fullt medlemskap i EF. Kommisjonen konkluderte, i 1989, med at ettersom EF var midt inne i sin tredje runde med utvidelser, og i ferd med å sette Enhetsakten ut i livet, ville det være uaktuelt å vurdere opptak av nye medlemmer før tidligst i 1993. Kommisjonen vurderte også Tyrkias økonomiske og politiske situasjon, slik at det ikke ville være mulig for landet å gjøre de nødvendige tilpasninger for medlemskap, til tross for fremskritt de siste årene. Tyrkias egnethet for medlemskap ble derimot understreket, og det ble foreslått å intensivere samarbeidet, slik at man kunne etablere en tollunion mellom EF og Tyrkia i 1995. Dette var også meningen med Ankara-avtalen. Berlin muren falt og Tyskland ble gjenforent som et

land. I 1993 var det indre markedet fullbyrdet, og garanterte de fire friheter; fri flyt av tjenester, varer, kapital og mennesker. To nye traktater ble undertegnet; Maastrichttraktaten og Amsterdamtraktaten. EU begynte å forsøke å få i gang samarbeid om sikkerhets- og forsvarssaker. I 1995 ble tollunionen mellom Tyrkia og EU vedtatt, og startet å virke fra 1996. Unionen fikk også flere medlemmer, da Finland, Sverige og Østerrike kom til i 1995, og Schengenavtalen ble undertegnet. Denne gjør det mulig å bevege seg på kryss av landegrenser uten pass (europa.eu nr. 2).

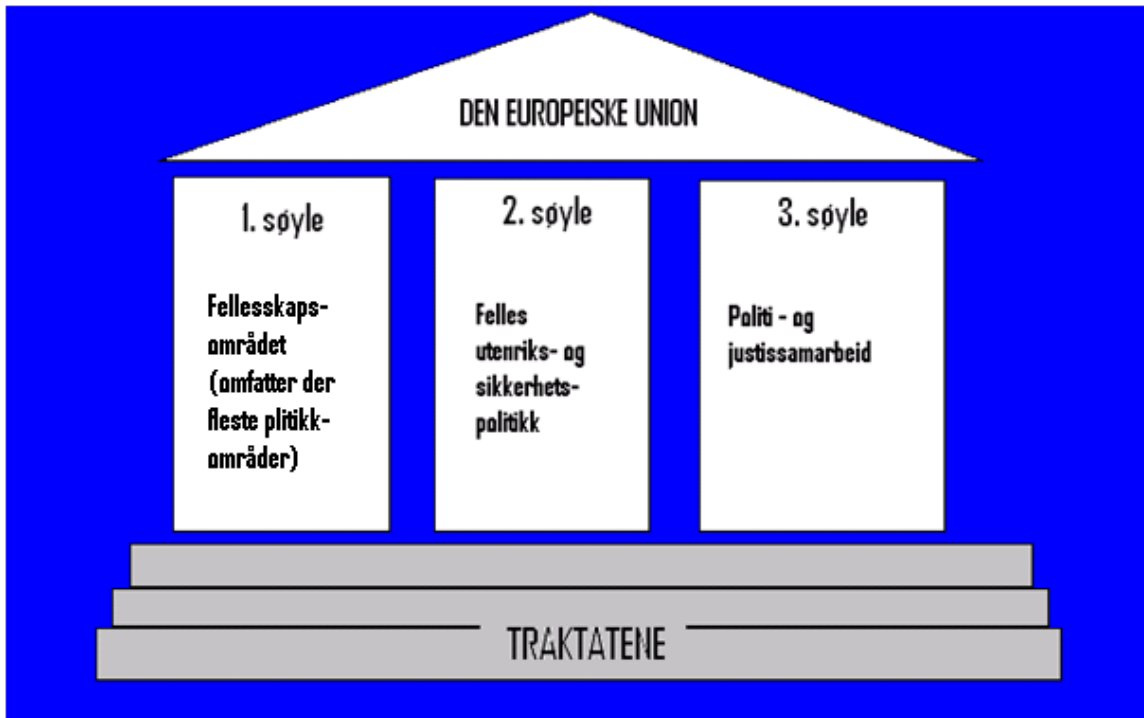
Under toppmøtet i Luxembourg i 1997, vedtok EU å åpne forhandlinger om medlemskap med 12 land. Tyrkia var ikke blant dem. Det europeiske rådet uttalte at Tyrkia ville vurderes etter de samme kriteriene som resten av søkerlandene, og at de økonomiske og politiske betingelsene for å åpne forhandlinger ikke var oppfylt. På dette svarte Tyrkia med delvis å bryte forbindelsen med EU. Rådet mente likevel at det var viktig å legge en strategi for å forberede Tyrkia på medlemskap ved å intensivere samarbeidet med EU på alle områder. Som for andre land ble det vedtatt at Kommisjonen skulle legge frem årlige fremdriftsrapporter for Tyrkia (europa.eu nr. 1). Den første rapporten kom allerede i 1998, med en konklusjon om at Tyrkia ikke oppfylte København-kriteriene, men at fremskritt ble gjort gjennom reformer. I 1999 fikk Tyrkia offisiell status som kandidatland under Helsinki-møtet (mfa.gov). Fra 2001 fikk Tyrkia delta i flere av EUs programmer.

1. januar 2002 kom en ny valuta inn på markedet: Euro. EU-landene begynte nå et tettere samarbeid om bekjempning av kriminalitet og terrorisme. Samme år avsluttet EU medlemskapsforhandlinger med ti nye land. Disse ble medlemmer i 2004, og tilhørte tidligere Sentral- og Østeuropa. Det ble også bestemt at på toppmøtet i desember i 2004 skulle vedtak om en eventuell åpning av medlemskapsforhandlinger med Tyrkia fattes, på bakgrunn av kommisjonens vurderinger. Dette ble derimot revidert noe i 2003 for å få klarhet i hvilke prioriteringer som burde gjøres for å forberede Tyrkia på medlemskap på best mulig måte (europa.eu nr. 2). Dette førte til at kommisjonen la fram sine vurderinger i 2004, der de konkluderte med at Tyrkia oppfylte kriteriene og anbefalte at forhandlingene kunne begynne. Dette ble fulgt opp, og Det europeiske råd besluttet å starte forhandlingene 3. Oktober 2005 (mfa.gov). 13 desember 2007 fant Lisboa-traktaten sted. Denne endret tidligere traktater, og skulle gjøre EU mer demokratisk, effektivt, åpent, og på bakgrunn av dette, bedre rustet til takle globale utfordringer (europa.eu nr. 3). Fremdriftsrapporten fra 2007 fastslo at parlamentsvalget i 2007 var fritt og rettferdig (mfa.gov)

Det hevdes at det er tempoet i Tyrkias reformer som vil være avgjørende for fremskrittene i forhandlingene, og at dersom det ikke gjøres noen fremskritt, kan forhandlingene avsluttes. Det er vært snakk om at Tyrkia kan gå i et EU-medlemskap i 2014, mens andre mener at landet må vente helt til 2020 før det får medlemskap. Det har uansett blitt bestemt at da Bulgaria og Romania ble tatt opp i 2007 kunne ikke noe nytt land bli medlem før de finansielle rammene for unionen for perioden fra 2014 er klare. Et lignende argument ble gitt da Tyrkia hadde sendt sin første søknad i 1989, da utvidelsen gjaldt Sentral – og Øst-Europa (Lundgren 1998).

3. EU

3.1 EUs oppbygning

(Figur 1: Fritt illustrert etter informasjon fra Europakommisjonen.no nr.1)

Det er traktatene som bestemmer hvordan beslutninger i EU skal tas. Hver eneste ny EU-lov skal bygge på en bestemt artikkel i traktatene. Derfor er traktatene illustrert som unionens grunnmur. EU har tre grunnleggende traktater:

1. Traktaten om Det europeiske kull- og stålfellesskapet. Ble undertegnet i Paris i 1951, trådte i kraft i 1952 og utløp i 2002.
2. Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap (EEC), også kalt Roma-traktaten. Undertegnet i 1957 og trådte i kraft året etter.
3. Traktaten om opprettelse av Det europeiske atomenergifellesskap. Underskrevet samtidig med Roma-traktaten, i 1957 (europakommisjonen.no nr. 1).

Disse har blitt endret og utvidet gjennom:

- Enhetsakten: Luxembourg i 1986: Danner grunnlaget for fullføringen av det indre marked.
- Traktaten om Den europeiske union (Maastrichttraktaten) i 1992. Innebærer blant annet etableringen av en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og et tettere samarbeid innen politi- og justispolitikk.
- Amsterdam-traktaten i 1997. Europaparlamentet og Kommisjonens president får en sterkere stilling.
- Nice-traktaten i 2001. Klargjør det institusjonelle grunnlaget for den videre utvidelsen av EU (Ibid.).

Det er flere institusjoner i EU med ulike oppgaver. EUs øverste organ er Det europeiske råd (EU-toppmøtene) her drøftes EUs politikk og utvikling. Rådet for den europeiske union (Rådet/Ministerrådet) består av ministre fra alle EUs medlemsland. Rådet møtes regelmessig for å ta beslutninger og vedta EU-lover. Europaparlamentet velges direkte av unionens innbyggere, og er folkets stemme i EU. Denne institusjonen vedtar lover sammen med rådet, utøver demokratisk kontroll av alle EU-institusjonene, og deler budsjettmyndighet med rådet (Ibid.).

Europakommisjonen skal fremme EUs helhetlige interesser, og utarbeider lovforslag til Parlamentet og rådet. Dette er også EUs utøvende organ, og står for den daglige driften av EU.

En viktig oppgave parlamentet har er å representere EU internasjonalt. Dette gjøres for eksempel ved å forhandle frem avtaler mellom EU og andre land. Det er derfor for eksempel Tyrkias fremdriftsrapporter kommer fra Kommisjonen. Til slutt har vi EF-domstolen, som ser til og sørger for at lovene følges (europakommisjonen.no nr.1).

Selv om EU altså består av flere organer velger jeg her å se på EU som en enhet.

3.2 Utvidelsesprosessen

Et viktig aspekt i denne besvarelsen er EUs utvidelsesprosess. Et land som vil bli medlem av den europeiske union må gjennom en lang prosess, som består av flere steg. Hvert steg må fullføres før det neste kan påbegynnes. Landene må gjennomføre flere reformer som skal være til nytte både for EU og landet selv. Kandidatlandene må demonstrere at de har mulighet til å spille sin rolle som medlem fullt ut. Dette krever sterk støtte fra landets innbyggere, og ikke minst politisk, legalt og teknisk samsvar med EUs krevende standarder og normer. EU skal gi hjelpsom guiding til land som ønsker å få medlemskap (ec.europa.eu nr. 1). Det er derimot diskusjoner om hvorvidt dette har blitt gjort i forhold til Tyrkia, i samme grad som for andre kandidatland. Flere forskere på dette området har uttalt at i forhold til andre har Tyrkia fått svært liten støtte fra EU. Denne mangelen på hjelp fra EU sin side, sier mer om hvilket ståsted EU har enn dersom man ser på hva de faktisk gjør.

Verktøyet "Accession Partnership" skal bistå tyrkiske myndigheter til å møte tiltredelseskriteriene satt av EU. Dette dokumentet dekker i detalj prioriteringer for Tyrkias forberedelser til tiltredelse, med særlig vekt på gjennomføring av regelverk. Strategien kombinerer rammer og ulike instrumenter i forbindelse med tiltredelsesprosessen, og tilbyr Tyrkia et sammenhengende tiltredelsesprogram med EUs prosedyrer og retningslinjer. "Accession Partnership" ble etablert med Tyrkia i 2001 og har vært revidert tre ganger (2003, 2006 og 2008), og utvikler seg i takt med landet. Implementeringen av prioriteringene i "Accession Partnership" overvåkes og evalueres av "the Association Agreement" mellom EU og Tyrkia (Ibid.).

Formålet med "Accession Partnership" er å innlemme i et enkelt juridisk rammeverk:

- Retningslinjer for økonomisk bistand for handling i disse prioriterte områdene;
- Prioriteringer for reformer med sikte på å forberede for tiltredelse;
- Prinsipper og vilkår som styrer gjennomføringen av partnerskapet (Ibid.).

Med sikte på å oppnå de mål som er identifisert i ”Accession Partnership” vedtok Tyrkia et nasjonalt program for å gjennomføre unionens regelverk (NPAA), hvor det fastsettes prosedyrer og et program for å gjennomføre tiltak på de prioriterte områdene.

Det skilles mellom kortsiktige prioriteringer, som forventes å oppnås innen ett til to år, og langsiktige prioriteringer, som forventes å oppnås innen tre til fire år. Begge er basert hovedsakelig på Tyrkias evne til å overholde København-kriteriene og forhandlingsrammene vedtatt 3. Oktober 2005 (Ibid.).

De viktigste prioriteringene er:

1. Evne til å påta seg forpliktelsene ved medlemskap, nemlig adopsjon og implementering av regelverk (EU-politikk og lovgivning, både primær og sekundær).
2. Politisk dialog: demokrati og rettssikkerhet, menneskerettigheter og beskyttelse av minoriteter (sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter) situasjonen i øst og sørøst, regionale spørsmål og internasjonale forpliktelser (Kypros, fredelige løsninger på grensetvister etc.)

Disse prioriteringene krever stabilitet i institusjoner som garanterer demokrati, rettssikkerhet, menneskerettigheter og respekt for, og beskyttelse, av minoriteter. Den overvåker også respekten for internasjonale forpliktelser, regionalt samarbeid, og gode naboforhold med utvidelsesland og medlemsstatene (Ibid.).

Etter enstemmig vedtak i Rådet, kan medlemskapsforhandlingene bli åpnet mellom kandidaten og alle medlemsstatene. For hvert kandidatland, setter EU et rammeverk som fastsetter de generelle retningslinjene for medlemskapsforhandlingene. Ved å bruke et redskap som kalles ”Accession Partnership” identifiseres reformer og tilpasninger kandidatlandet må gjennomføre for å bli med i EU. Forhandlingene skjer mellom EUs medlemsland og søkerlandet på minister- og ambassadørnivå. Her settes fokus på forholdene og timingen av kandidatens adoptering, implementering og håndhevelse av alle EU-reglene som skal trå i kraft. Disse reglene, som kalles *acquis*, er ikke diskuterbare, og handler i hovedsak om å bli enige om hvordan og når man skal vedta og gjennomføre EU-regler og prosedyrer.

Forhandlingene dekker også økonomiske ordninger, som det nye medlemslandets bidrag til inntektene av EUs budsjett og forventet volum på overføringer til medlemsstaten innenfor den

totale utgiften av EU-budsjettet. Medlemskapsforhandlingene, *acquis*, er delt inn i 35 fagrelaterte artikler (ec.europa.eu nr. 2).

Før noen reelle forhandlinger finner sted, foretar Kommisjonen en detaljert gjennomgang av hvert kapittel med hvert kandidatland. Dette er omfattende og involverer representanter fra EU og fra kandidatlandet. Kommisjonen rapporterer til Rådet om funnene fra hvert kapittel, og anbefaler om å åpne forhandlinger, eller å kreve at visse vilkår, bør være oppfylt først (Ibid.).

Kandidatlandet sender deretter inn sin forhandlingsposisjon og Rådet vedtar sin felles posisjon slik at forhandlingene kan åpnes. Kommisjonen holder Rådet og Europaparlamentet informert om søkerlandene i hele prosessen, gjennom jevnlige rapporter, og avklaringer på betingelser for videre fremgang. Den overvåker også oppfyllelse av krav, og fremdriften i å innføre EU-lovgivning. Overvåking fortsetter helt fram til tiltredelse (Ibid.). Dette gjør det mulig å gi ekstra veiledning, slik at land kan påta seg ansvaret for medlemskap, og garanterer også til gjeldende medlemslandene at nye medlemslandene oppfyller vilkårene for medlemsland.

Forhandlingene gjennomføres individuelt med hvert kandidatland, og tempoet er avhengig av det enkelte lands tempo i reformer og justering av EUs lover. Varigheten av forhandlingene kan derfor variere, så en samtidig start med flere kandidater betyr ikke at forhandlinger med hver av dem vil stå ferdig samtidig (Wallace et al 2005: kap.16). Hvert kandidatland utarbeider en handlingsplan for å sette ut hva som skal gjøres, og når, for å bringe sin administrasjon og sitt rettsvesen opp til nivået som kreves for EU-tiltredelse. Hvert kandidatland er også pålagt å opprette et nasjonalt program for oppfyllelse av *acquis*. Dette er et svært spesifikt instrument som gir detaljer, frister og kostnader for oppfyllelse av hvert satsningsområde som er definert av EU i ”Accession Partnership” (ec.europa.eu nr. 3). Forhandlinger om eventuelle kapitler stenges - foreløpig - kun når alle medlemsstatene er fornøyd med kandidatens fremdrift. Definitive avslutninger av forhandlinger oppstår bare på slutten av prosessen. Det er så omfattende gjensidig avhengighet mellom ulike kapitler i *acquis* at forhandlinger gjennomføres på bakgrunn av prinsippet om at ”ingenting er avtalt før alt er avtalt” (Ibid.).

Når forhandlinger om alle kapitlene er gjennomført til full tilfredshet fra begge sider, er detaljerte vilkår inkorporert i et utkast som kalles ”Draft Accession Treaty,”. Denne lister opp alle overgangsordninger og tidsfrister, samt detaljer om finansielle ordninger og eventuelle

ivaretagelser av klausuler. Dersom traktaten vinner støtte i Rådet, Kommissjonen og Europaparlamentet, undertegnes den av kandidatland og representanter for alle medlemsstatene, og sendes deretter til medlemsstatene og kandidatlandet for ratifisering, i henhold til deres respektive konstitusjonelle regler. Når tiltredelsestraktaten er signert, blir kandidatlandet en tiltredende stat, og har krav på midlertidige privilegier, som kommentarer til utkast til EUs forslag, kommunikasjon, anbefalinger og initiativer, og å være "aktiv observatør" på EU-organer og byråer, hvor det er berettiget å tale, men ikke til å stemme. Når ratifiseringsprosessen er fullført, trer avtalen i kraft på den planlagte datoen, og staten blir et medlemsland (ec.europa.eu nr. 4).

Jeg har her beskrevet hvordan utvidelsesprosessen foregår i teorien. I praksis har denne automatikken i de senere år derimot blitt tatt mer politisk hensyn i forhold til nye medlemsland. Det har blant annet blitt gjort unntak for land som ikke har oppfylt medlemskapskriteriene fullt ut, ved at de likevel får adgang til unionen, mens EU overvåker og assisterer landet i å gjennomføre reformer for å oppfylle kriteriene senere (europaveien.no nr.6).

3.3 Relasjonene mellom EU og Tyrkia

Når det gjelder Tyrkia og EUs relasjon kan denne ses gjennom et forhandlingsperspektiv; begge partene har ”*interesser, eller ressurser som de vil bytte, og driver derfor bilateral forhandlingsdiplomati, som er nettopp forhandling mellom to aktører*” (Østerud 2007:262). Tyrkia får inntreden i den økonomiske og monetære union, og kan ta del i markedsøkonomien på lik linje med de andre medlemslandene, gjennom eksport og import. De får også innføre EURO som valuta, som har vist seg som svært stabil. De får også flere rettigheter innen EU, som for eksempel fra Maastrichtavtalen, av 7. februar 1992; traktaten om den Europeiske union. Denne innebærer blant annet at dersom man har medborgerskap i en av medlemsstatene har man også medborgerskap i unionen. Dette gir medlemmene flere rettigheter:

1. Rett til å røre seg fritt og å bosette seg innenfor unionen.

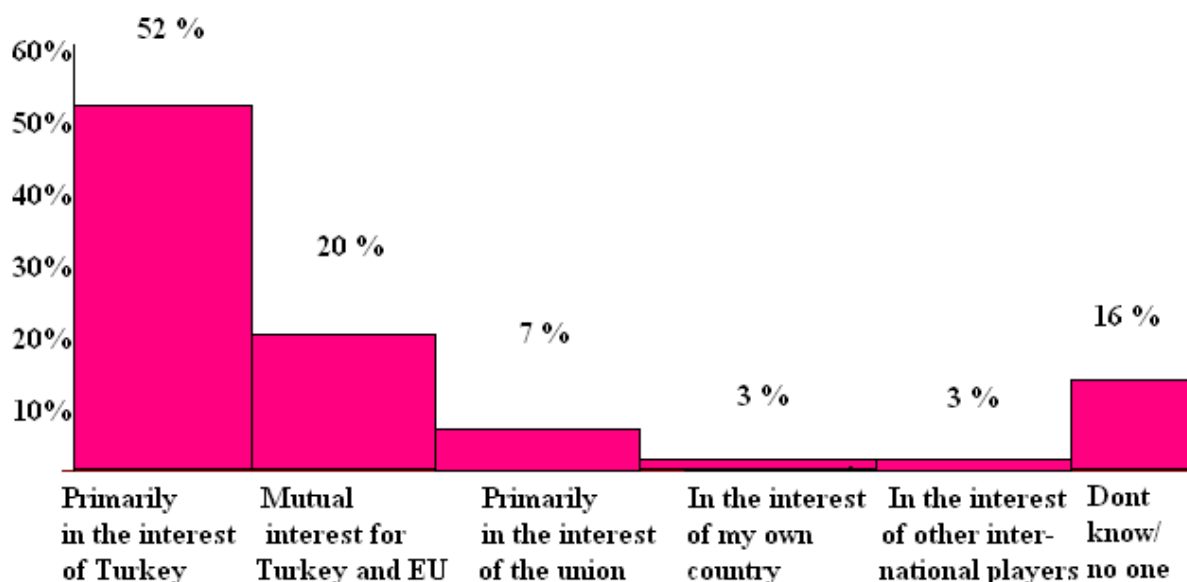
2. Rett til diplomatisk beskyttelse på tredje lands territorium av diplomater eller myndigheter fra en annen medlemsstat, dersom hjemstaten ikke har diplomatisk representasjon der, i samme utstrekning som gjelder for borgerne i denne staten.
3. Stemmerett og rett til å stille til valg til Europaparlamentet og i kommunale valg i den medlemsstaten hvor medborgeren er bosatt.
4. Rett til å inngå framstillinger til Europaparlamentet og retten til å vende seg til den europeiske ombudsmannen (europa.eu nr. 3)

Dette er spesielt viktig for Tyrkia fordi de får en mye større deltakelse og innflytelse i den europeiske politikken, som de ønsker å bli en del av, og en større frihet for landets innbyggere til å bevege seg fritt i Europa. Dette gir større jobbmuligheter og utvidet mobilitet. EU har derimot også en spesielt viktig interesse i Tyrkia; beliggenheten. Landet blir sett på som en bro over til en annen verdensdel fordi det er nabo til land i Midtøsten, som Irak og Iran, som det er gunstig for EU å kunne øve innflytelse over. Tyrkia er også et viktig bindeledd til Midtøsten generelt, både i forhold til krigføring og oljeforsyninger gjennom eksport og import. Forhandlingene om tyrkisk EU-medlemskap er altså en forhandlingsprosess mellom de to aktørene hvor de tilbyr hverandre ressurser etter hvilke interesser den andre part har. De vil begge bytte noe for få en del av den andres ressurser. Disse forhandlingene kan ses på som en form for maktkamp mellom de to aktørene, og maktkamp kan defineres som *”strid om posisjoner, om beslutninger og om den politiske dagsorden”*. En form for maktkamp er nettopp forhandling (Østerud 2007:38). I slike situasjoner hvor utfallet er avhengig av samhandling mellom to aktører er spillteori. Denne teorien er en form for *”rational choice theory”*; aktørene velger handlingsalternativer for å oppnå egen vinning basert på rasjonelle valg. Forhandlingene mellom EU og Tyrkia kan ses på som et spill med blandede interesser, hvor både samarbeid og konflikt inngår. Begge kan *”tape”*, men begge kan også *”vinne”* (Østerud 2007:39-41). Det avgjørende er hvem som holder de sterkeste kortene, og i denne saken er det EU som setter betingelsene, og virker som den sterkeste part. Dette gjør forhandlingene mellom de to partene noe asymmetriske ved at det blir gitt inntrykk av at det er viktigere for Tyrkia å bli medlem i EU enn det er for EU å få Tyrkia som medlem.

I forhold til for eksempel internasjonale relasjoner er Tyrkia viktig for EU, mens økonomisk er EU sannsynligvis viktigere for Tyrkia. Eurobarometer nr. 69 undersøkte akkurat dette temaet.

Da respondentene ble spurt hvem de mente hadde størst interesse av et tyrkisk EU-medlemskap, så svarene slik ut:

According to you, European Union accession of Turkey would be... ?

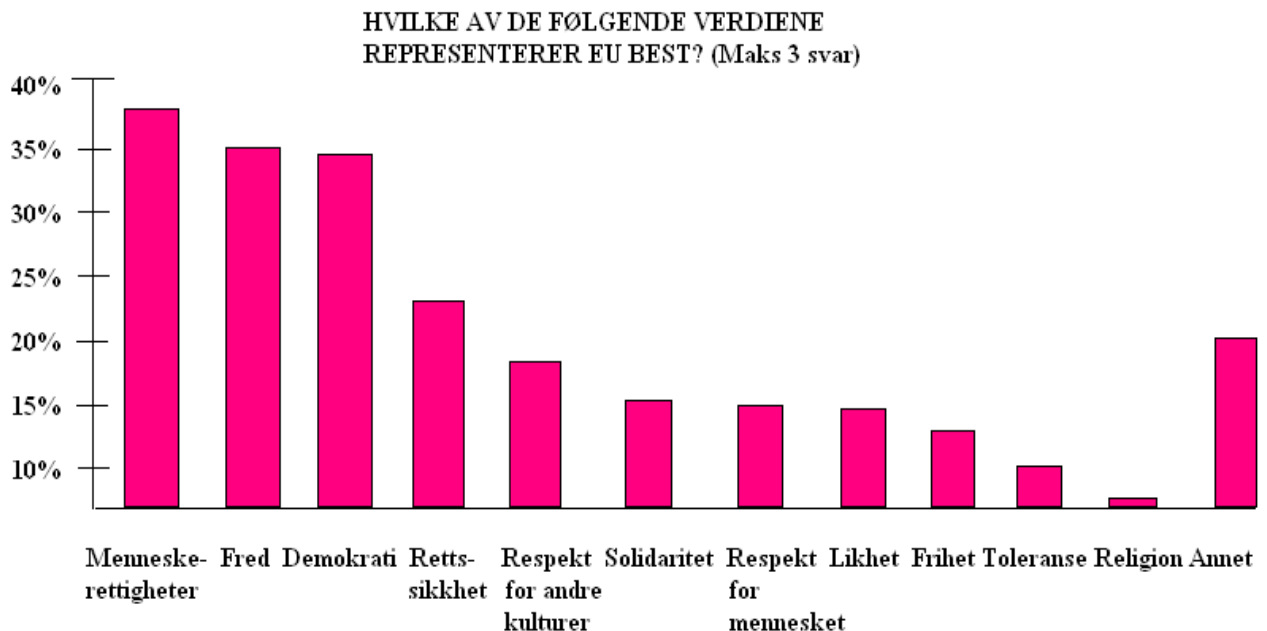
(Modell 1: Fra Eurobarometer nr. 69:
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf 29.09.09))

Denne modellen viser at europeere mener at det er mest i Tyrkias interesse med EU-medlemskap (52 %), mens til sammen 27 % mener at det også er in unionens interesse (eurobarometer nr. 69).

I de forskjellige kriteriene jeg skal analysere er relasjonen mellom EU og Tyrkia ulik. Hva som er grunnen til at Tyrkia ikke er medlem av EU må derfor være avhengig av hva EU vektlegger som den viktigste faktoren.

4. Politisk forklaringsfaktor

Politikk er så mangt. Det handler om styre, makt, autoritet, fordeling av byrder og goder og samhandling mellom aktører. I forhold til København-kriteriene handler oppfyllelse av det politiske kriteriet om stabilitet over institusjoner som garanterer demokrati, rettssikkerhet, menneskerettigheter og respekt for og beskyttelse av minoriteter (Kommisjonens rapport 2008:6). I en spørreundersøkelse gjennomført av Eurobarometer i 2008 ble det spurt om hva respondentene mente var de verdiene som representerte EU best. Svarene så da slik ut:

Modell 2: fra Eurobarometer nr. 69

(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf 29.09.09))

Vi ser ut fra dette at det blir lagt mest vekt på menneskerettigheter (37 %), fred (35 %) og demokrati (34 %). I denne besvarelsen har jeg derfor lagt mest vekt på menneskerettigheter og demokratiet. Det er også på disse punktene Tyrkia har blitt mest kritisert fra EUs side. Jeg har derfor valgt å bruke teori som omhandler demokrati (som også omhandler rettigheter), for å undersøke om Tyrkia oppfyller det politiske kriteriet som er satt av EU. Jeg vil først

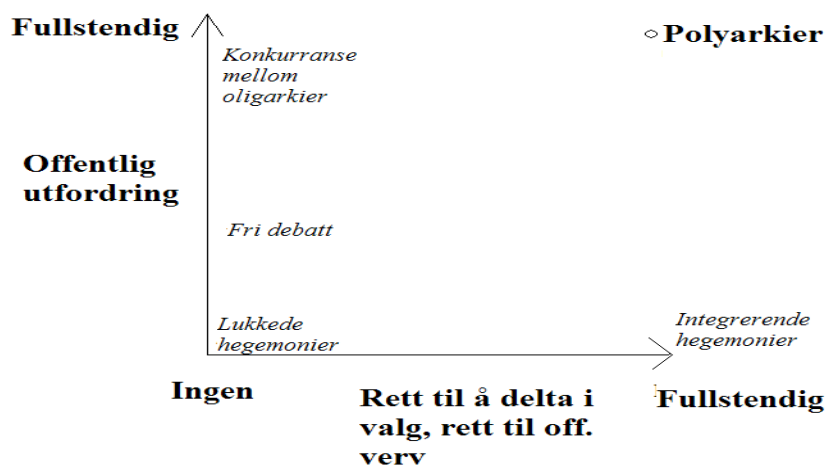
oppsummere kort hovedtendensene i teorien som jeg velger å bruke i dette kapitlet, slik at det kommer klart fram hvilket teorivalg jeg legger til bakgrunn for analysen.

4.1 Teori

4.1.1 Robert Dahls "Polyarki"

Robert Dahl legger vekt på ulike kriterier som han mener må være oppfylt for å kunne oppnå et legitimt demokrati (Linde og Ekman 2006.kap.2). Tollefsen et.al. (1998) definerer legitimitet som at makten blir akseptert som rettmessig og at påbud er grunnlagt på prinsipper. Det politiske systemet har derfor legitimitet hvis de det angår aksepterer beslutningstakernes rett til å treffe en bestemmelse, og ser det som sin plikt å adlyde. Demokratisk legitimitet betyr altså at styresmaktene styrer fordi de har en viss oppslutning i folket gjennom demokratiske, frie, åpne og rettferdige valg (Tollefsen et al.1998.). Mens demokrati betyr, direkte oversatt fra latin; "demos" – folk og "krati" – styre, altså "folkestyre".

I den politiske virkelighetens verden fins regimer med ulike grader av deltakelsesrett og konkurranse, mens et demokratisk styre kombinerer en relativt høy grad av begge deler; polyarki (Se figur 2). Ikke en modell av det uoppnåelige idealet om lik innflytelse, men et styre av de mange, hvor regjeringsalternativene konkurrerer gjennom frie valg (Linde og Ekman 2006:17-20).

Figur 2 – Robert Dahls Polyarkier (Linde og Ekman 2006:18)

Payne (2007:112) legger særlig vekt på R. Dahl, Mary Kaldor og Ivan Vejvodans måte å framstille demokrati på. Det er gjennom:

- Frihet til å uttrykke seg – religion, ytring,
- Frie og rettferdige valg - borgere som konkurrerer om å bli valgt, og tjenestemenn blir valgt gjennom frie, rettferdige og regelmessige valg.
- Alle stemmer teller likt – en stemme til alle.
- Borgerne bestemmer landets politikkagenda – gjennom valgte representanter
- Frihet til å forme og bli medlem av politiske partier, interesseorganisasjoner, og andre organisasjoner.
- Borgernes kontroll over sikkerheten – de militære styrkene, inkludert politiet, må være politisk nøytral og være kontrollert av sivil autoritet.

Liberalt demokrati framstår i dag som den mest vellykkede modellen. Den baseres på to prinsipper: begrenset styre og støtte fra folket på valgtidspunktet. Det liberale demokratiets styrke er at:

- enkeltindividets frihet beskyttes
- styresmaktene er ganske lydøre overfor folkemeningen (Tollefsen et al.1998).

I København-kriteriene er fokuset satt på en liberal representativ demokratiforståelse, som hos R. Dahl, der sikringen om grunnleggende rettigheter for individet står som det sentrale.

Et av de grunnleggende motivene bak Romatraktaten var nettopp å bygge opp et demokratisk Europa. EU har de seneste tiår fungert som en ekstern støttespiller som hjelper europeiske land med å styre demokratiutviklingen i riktig retning. Åsa Lundgren (1998) hevder derimot at av alle de europeiske landene er det Tyrkia som har fått minst hjelp i demokratiseringsprosessen. Hvorfor har EU vært så passive i forhold til Tyrkia?

4.1.2 København-kriteriene

I forhold til økonomiske og politiske kriterier har EU satt opp ulike kriterier som skal harmonisere søkerlandene i forhold til medlemslandene. Disse kalles København-kriteriene etter at de ble fastslått på EU-toppmøtet i København i 1993 (Bakke 2006). Kandidatland til EU må gjennom en lang prosess, som vist i kapittel 3.2 om utvidelsesprosessen. Det har blitt satt mange betingelser som disse landene må oppfylle både i løpet av, og før, medlemskapsforhandlinger. Et av de viktigste kriteriene det blir lagt mest vekt på fra unionen sin side er København-kriteriene. Disse ble vedtatt på toppmøtet i København i juni i 1993, og handler kort fortalt om at alle kandidatland må oppfylle tre kriterier for i det hele tatt å komme i medlemskapsforhandlinger med EU. Disse innebærer at et land må kunne bevise at det oppfyller tre medlemskapskrav før de kan søke om EU-medlemskap. København-kriteriene beskriver de kravene som et kandidatland må oppfylle for å kunne bli medlem i EU. Disse innebærer at kandidatlandene må være fungerende markedsøkonomier, som kan klare å takle presset i EU-markedet, de må også følge regelverket i EU og tilfredsstille de betingelser som er satt for å delta i den økonomiske og monetære unionen (Bakke 2006:196).

Medlemslandene må oppfylle følgende krav:

1. **Politikk:** Stabile institusjoner og et garantert stabilt demokrati, loven skal gjelde, og brukes blant annet til å oppfylle menneskerettighetene og å respektere og beskytte minoriteter.
2. **Økonomi:** En fungerende markedsøkonomi; både evnen til å klare det konkurransepregede presset og markedskreftene innad i EU.
3. **Aksept av Acquis Communautaire:** land som ønsker medlemskap i EU, må være i stand til å påta seg de forpliktelsene medlemskaper medfører, blant annet fastholdelse av målene om politisk, økonomisk og monetær union, gjennom iverksettelse og overvåkning av hele EUs lovverk (Bakke 2006:233).

Jeg vil i dette kapittelet ta for meg det politiske aspektet, og se på om dette kan være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem. Først vil jeg gjøre rede for de viktigste tendensene innenfor tyrkisk politikk, deretter vil jeg ta for meg Kommisjonens rapport fra 2008 for å se i hvilken grad Tyrkia oppfyller det politiske kriteriet. Tilslutt vil jeg analysere funnene og komme med en konklusjon, først om Tyrkia har oppfylt det politiske kriteriet, og deretter om hvorvidt den eventuelle oppfyllelsen kan være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er medlem i EU.

4.2 Tyrkisk politikk

Det har vært flere spenninger i den tyrkiske politikken. Særlig mellom regjeringen og militærmakten i landet har det vært uroligheter. Etter Atatürks død så militæret det som sin oppgave å opprettholde hans politiske prinsipper, og å skille mellom politikk og religion. Dette har ført til en militærmakt som har sittet som et ”vokterråd”, og gjennomført militærkupp når det har vært misnøye med regjeringen. Det siste kuppet ble gjennomført i 1997, da militæret mente at det sittende styret var for mye orientert mot islam (Selvik og Stenslie 2007:kap 3). I de senere år har derimot islamismen vunnet større oppslutning, ved at de har satt fokus på bedre levekår og utdanning av folket.

Tyrkia er i dag en republikk med en folkevalgt president og en statsminister. Statsministeren, Recep Tayyip Erdogan, er leder av AKP (Ibid.). Dette er et mildt islamistisk rettferdighets- og utviklingsparti, som har dannet regjering flere ganger (globalis.no). AKP arbeider innenfor

etablerte politiske kanaler. Det er stor variasjon mellom disse gruppene, men de fleste har tanker om den islamske stat som gjør plass til både ønske om demokrati og pluralisme (Selvik og Stenslie 2007:kap.6). Regjeringen blir oppnevnt av Parlamentet, og presidenten spiller kun en seremoniell rolle (Ibid.). Et problem som derimot er tatt opp i EU kommisjonen er at Tyrkia har en sperregrense for partier på 10 %, noe som er den høyeste i noe Europeisk parlamentarisk system. Det har flere ganger vært oppe til debatt hvorvidt dette svekker retten til frie valg. Det har derfor blitt lagt fram fra EU sin side at denne sperregrensen bør senkes noe, for å oppnå en optimal representasjon (Kommisjonens rapport 2007:6-7).

Det er store forskjeller mellom inntektsnivå og utdanningen til det tyrkiske folk i øst og vest. I den fattigste delen, øst, bor det 20 % kurdere, og disse har blitt diskriminert i en årrekke. Ikke bare i Tyrkia, men også i mange andre land i Midtøsten. Denne folkegruppen, som omfatter fra 24-27 millioner mennesker, ble ikke tilgodesett da statsgrensene ble trukket i Midtøsten, men er fordelt mellom Iran, Irak, Syria og Tyrkia. De ble ikke anerkjent av Tyrkia som en etnisk minoritet, som heller ville at kurderne skulle underordne seg den tyrkiske nasjonen. Dette har ført til væpnede kamper gjentatte ganger mellom Tyrkere og kurdere (Selvik og Stenslie 2007:kap.2 og 3). Dette er et av problemene jeg tok opp i innledningen til dette kapittelet, som EU reiser i forbindelse med behandlingen av Tyrkias søknad om medlemskap. De har i mange år blitt beskyldt for å bryte FNs menneskerettigheter på grovt vis, og da særlig med hensyn til kurderne og politiske fanger (Chini 2007:436). På bakgrunn av dette har den tyrkiske regjeringen i de senere år satt i gang enorme tiltak for å forbedre disse forholdene (globalis.no) De fører en slakkere politikk i forhold til kurderne, med tillatt bruk av språket både i skoler og medier, men det er fortsatt, innad i befolkningen, merkbar skepsis til det kurdiske folk.

Uten sammenligning for øvrig har vi også i Norge en minoritetsbefolkning; samene. Også denne folkegruppen ble forsøkt ”omvendt” ved at de skulle fornorskes. Så sent som på 1950-tallet forsøkte enkelte å skjule sin samiske opprinnelse, og ikke før i 1989 ble Sametinget opprettet, samt at samisk ikke fikk språkstatus før i 1992. Vi skal altså ikke dra så veldig langt for å finne undertrykking av minoriteter, selv om denne saken selvfølgelig ikke har samme utstrekning som i Tyrkia. Den er bare et tankekors på veien.

Selv med en fortsatt skeptisisme mot kurdere blant den tyrkiske befolkningen, er det en merkbar fremgang i anerkjennelsen av den kurdiske minoriteten, og en endring både hos tyrkerne og kurderne. Et godt eksempel på dette er en morsom sak jeg opplevde forleden; Jeg

jobber deltid på en lokal barneskole, og denne skolen har en høy prosentandel innvandrere. På grunn av dette pleier jeg å bruke litt tid når jeg kommer til en ny klasse, og prate med barna om hvor de kommer fra, og hvilken kultur de har. Da jeg denne dagen hadde kommet halvveis på min lille hilserunde i 5. klasse, kom jeg til en jente med brune øyne og langt, mørkt hår. ”Hvilket land kommer du fra da?” spurte jeg. ”Jeg er stolt kurder”, svarte hun meg, med et herlig, bestemt uttrykk i øynene. Dette utsagnet fra ei lita jente på ti år viser at kurderne har kommet et stykke på vei.

Med ”**Acquis communautaire**” menes; ”det vi sammen har blitt enige om”. Denne betegnelsen uttrykker alle de prinsipper, lover, praksis, plikter og målsettinger som er innenfor Den europeiske union. De nye søkerlandene må implementere *acquis communautaire* for deltakelse i unionen (europaveien.no nr. 2). Altså må medlemslandene være klar over, og forberedt på, at de må påta seg de forpliktelsene som medlemskapet medfører. Dette innebærer at hele EUs lovverk også blir en del av medlemslandets lovverk. Alt må ligge til rette for at lovene skal kunne gjelde i medlemslandet. For Tyrkias domstoler som står så sterkt i landet, kan dette føre til flere konflikter. De kan ikke bare måtte gjøre om mye av sine lover og regler, men også prosedyrer. Dette er tidkrevende og kostbart, og i tillegg sliter landet med korrupsjon i rettssystemet. Det er derimot ingen planer om å utarbeide noen strategi for å bekjempe og avverge korrupsjonen i rettssystemet, for å styrke det lovgivende rammeverket (Kommisjonens rapport 2007:58-63).

Det største problemet for Tyrkia med ”Acquis” er å finne en riktig balanse mellom statsmaktene i landet, noe de altså ikke fullt ut har i dag. Som en del av AKP’s EU-orienterte reformprogram har derimot militærets innflytelse blitt noe svekket. Dette har blant annet skjedd på bakgrunn av at regjeringen vedtok en endring i straffeloven i juni 2009 som gjør det mulig for sivile domstoler å rettsforfølge militæret (Ellis - Information 2009). At det fortsatt er konflikt mellom statsmaktene viser derimot en sak fra 22. Februar 2010, da tyrkisk politi anholdt over 40 mennesker, som tidligere har hatt ledende poster i landets flyvåpen og flåte, i forbindelse med påståtte planer om et militærkupp mot den sittende regjering, som har islamistiske røtter. Denne saken vil forverre forholdet mellom AKP og militæret. I militæret hersker det mistanker om at regjeringen har en skjult islamistisk dagsorden, med formål om å underminere det verdslige Tyrkia, og at den fabrikerer påståtte bevis om kupp planer for å svekke det militære. Å anholde høytstående militære ville vært utenkelige i det tidligere Tyrkia, der fire regjeringer har blitt avsatt av hæren de siste 50 år. Militæret rolle og styrke har også blitt sterkt svekket av de demokratiske reformene som har blitt gjennomført i

forberedelsen til EU-medlemskap (Ibid.). Det har også de senere år blitt spekulert i om Erdogan har gitt opp EU-medlemskap, og at han ikke ser det som like viktig lenger, men heller at en gjennomføring av EUs reformer virker som et alibi for å konsolidere sin egen makt, som kan brukes til å svekke militærets innflytelse.

4.3 Kommisjonens rapport 2008

Det er Kommisjonen som har ansvaret for overvåkingen av søkerlandenes implementering og bruk av EU-lovgivningen. Det er et prinsipp i EU at det nye medlemslandet skal kunne implementere alle EUs forpliktelser fra første medlemsdag. Her er det derimot gitt midlertidige unntak, for eksempel for Romania (europa.eu nr.4). Jeg vil på bakgrunn av dette bruke Kommisjonens rapport fra 2008 for å se om Tyrkia har gjort noen fremgang på områdene som EU har fokusert på, og om det er på grunn av mangel på fremgang at de enda ikke har fått medlemskap.

I forhold til styresmaktene har presidenten spilt en positiv rolle, med fokus på EUs reformer, og opprettelse av en god dialog med flere aktører, som Armenia, for første gang (!), Hellas, og EU generelt. Regjeringen har derimot ikke lagt frem et konsekvent og omfattende program for politiske og konstitusjonelle reformer, så samlet sett har det vært begrenset fremgang på offentlige forvaltningsreformer. Systemet med tjenestemannsloven må også forbedres gjennom modernisering (Kommisjonens rapport 2008:kap.2).

Den politiske kontrollen over det militære ble brukt i praksis i forbindelse med militære operasjoner rettet mot terrormål i Nord-Irak i 2008. I denne sammenheng startet Tyrkia luftangrep i desember 2007, og i februar 2008 foretok militæret et ni-dagers bakkeangrep. Operasjonene ble godkjent av parlamentet, og avgjort av regjeringen. Imidlertid har de væpnede styrkene fortsatt å utøve betydelig politisk innflytelse gjennom formelle og uformelle mekanismer. Senior medlemmer av de væpnede styrker har uttrykt sterke personlige meninger om innenriks- og utenrikspolitiske spørsmål som går utover deres ansvarsområdet, for eksempel angående Kypros, sørøst delen av landet, sekularisering, politiske partier og andre ikke-militære utviklinger. Ingen fremgang har blitt gjort med å styrke tilsynet med militærets budsjett og utgifter. Ekstra budsjettmessige midler er ekskludert fra parlamentarisk gransking (Ibid.).

Justisdepartementet har jobbet med et utkast til juridiske reformstrategier som ble presentert våren 2008. Dokumentet er omfattende og dekker problemstillinger knyttet til uavhengighet, upartiskhet, rettsvesenets effektivitet, forbedring av sin profesjonalitet til styringssystemer, og tiltak for å øke tilliten til rettsvesenet, i tillegg til større rettferdighet. Imidlertid er det fortsatt bekymringer når det gjelder uavhengighet og upartiskhet i rettsvesenet. Reformen på dette området er en prioritet for "Accession partnership".

Samlet sett har det vært begrenset fremgang på området anti-korrupsjon. Som fortsatt er et utbredt problem. Det har også vært liten fremgang med å styrke det juridiske rammeverket for bekjempelse av korrupsjon. Fraværet av en overordnet strategi, handlingsplan og koordineringsmekanisme er noen av grunnene til fortsatt bekymring på dette området. Tyrkia må utvikle en handlingsplan, som består av undersøkelser, og tiltak av beskyldninger om korrupsjon (europa.eu nr. 4).

Når det gjelder oppfyllelsen av "**Acquis communautaire**" har det ikke vært noen utvikling når det gjelder ratifisering av menneskerettighetsprotokoller, for eksempel den valgfrie protokollen til FNs konvensjon mot tortur, som ble undertegnet i september 2005. Ratifiseringen av FN-konvensjonen om menneskerettigheter for mennesker med funksjonshemninger er under behandling. Tyrkia har heller ikke ratifisert ytterligere tre protokoller til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Det institusjonelle rammeverket for å fremme menneskerettigheter og håndhevelse av disse oppfyller ikke kravet om uavhengighet, i tillegg mangler det økonomisk selvstendighet og åpenhet. Det er behov for økt offentlig oppmerksomhet om arbeidet til disse institusjonene. Human Rights Advisory Board – er et eksempel på et organ som representerer frivillige organisasjoner, eksperter og departementer. Organet har derimot ikke vært i drift siden offentliggjøringen av en rapport om minoriteters rettigheter i oktober 2004 (Kommissjonens rapport 2008:kap.2).

I fraværet av et Sivilombudsmannsystem, er det ingen alternative botemidler, unntatt rettsvesen, for å undersøke klager mot administrative beslutninger på sentralt og lokalt nivå, når det gjelder respekt for menneskerettigheter, frihet, lover og rettferdighet. Kommissjonen mener at etableringen av en granskingsmekanisme via ombudet ville hjelpe og uskadeliggjøre spenninger mellom ulike deler av samfunnet ved å styrke rettssikkerhet og beskyttelse av individuelle rettigheter (europa.eu nr. 4).

Når det gjelder prioriteringene rundt de sivile og politiske rettighetene tar Kommisjonen opp ulike aspekter;

☒ Den fysiske **infrastrukturen** i fengslene har fortsatt å øke. Opplæring av fengselsbetjenter fortsetter også å øke, med kursledere som har fått opplæring i henhold til EUs juridiske moderniserings- og straffereform program.

☒ **Pressefrihet:** Pressen har blitt sterkt kritisert særlig etter at de har trykket rapporter om påståtte korrupsjonssaker. Et annet problematisk område er hyppige forbud mot internettsider, som er uforholdsmessige i omfang og varighet. For eksempel det populære nettstedet You Tube har vært stengt flere ganger. Med endring av artikkel 301 har det derimot blitt gjort en viss fremgang i arbeidet med å styrke ytringsfriheten, som er en prioritering for "Accession partnership". Den reviderte artikkel 301 lyder som følger:

1. *"En person som offentlig forringer den tyrkiske nasjonen, Republikken Tyrkia, Tyrkias nasjonalforsamling, regjeringen i Republikken Tyrkia og rettslige organer i staten, skal dømmes til en straff som innbefatter fengsel i seks måneder til to år".*

2. *"En person som offentlig forringer militæret eller sikkerhetsorganisasjoner i Republikken Tyrkia skal dømmes til en straff i samsvar med den første delen".*

3. *"Uttrykk for en mening med det formål å kritisere innebærer ikke en straffbar handling".*

4. *"Gjennomføringen av undersøkelsen for slike lovbrudd skal være underlagt tillatelse fra justisministeren"* (Kommisjonens rapport 2008:15).

☒ **Religionsfrihet:** Trosfrihet fortsetter å være generelt respektert. Ikke-muslimske samfunn møter derimot fortsatt problemer. Tyrkisk lovgivning gir ikke etter for privat høyere religiøs utdanning for disse miljøene, og det finnes ingen slike muligheter i det offentlige utdanningssystemet (Kommisjonens rapport 2008:18).

☒ Når det gjelder **organisasjonsfrihet** har det juridiske rammeverket blitt ytterligere forbedret med en ny lov som trådte i kraft i februar 2008. Denne gir befolkningen nye og forbedrede rettigheter når det gjelder medlemskap og etablering av organisasjoner. Hyppige inspeksjoner av frivillige organisasjoner som mottar midler fra utlandet, inkludert fra EU, er fortsatt et problem. Gjeldende lovbestemmelser som gjelder for politiske partier gir ikke politiske aktører tilstrekkelig grad av beskyttelse fra statens innblanding i deres organisasjonsfrihet og

ytringsfrihet. Samlet sett er det uansett forbedringer i lovverket om organisasjonsfrihet (Kommisjonens rapport 2008:17).

☒ **Kvinner** som er utsatt for vold har økt marginalt. Domstoler har anvendt en revidert lov om beskyttelse av familien, og Parlamentet har vedtatt ”Employment Package”, som er en endring av arbeidsrett og andre aktuelle lover for å fremme kvinners sysselsetting.

Kjønnsforskjellene i barnetrinnet er redusert ytterligere til 2,3 %. Likestilling er imidlertid fortsatt en stor utfordring i Tyrkia. Politisk representasjon av kvinner, både på nasjonalt og regionalt nivå, er svært lav, og kvinners tilgang til utdanning er den laveste blant medlemslandene i EU og OECD-landene. Vold, æresdrap, og tvangsekteskap er fortsatt et alvorlig problem. Det juridiske rammeverket for å garantere kvinners rettigheter og likestilling er derimot nå på plass. Imidlertid er videre innsats nødvendig for å redusere gapet mellom menn og kvinner i økonomisk deltakelse og muligheter, utdanningsnivå, tilgang til helsetjenester, og politisk deltakelse. Arbeidet med å forhindre æresdrap og vold har også fortsatt, men disse spørsmålene er fortsatt et alvorlig problem, og innsatsen må trappes opp. Samlet sett har det blitt gjort fremgang på området om tilgang på utdanning og sosiale tjenester, men arbeidet må fortsette på alle områder knyttet til barns rettigheter, utdanning og barnearbeid (Kommisjonens rapport 2008:19-20).

☒ Tyrkias holdning til **minoriteters rettigheter**, som refereres til i Lausannetraktaten fra 1923, forblir uendret. De tyrkiske myndighetene vurderer sine borgere som individer med like rettigheter for loven, og ikke som individer som tilhører flertallet, eller en minoritet. Dette skal ikke hindre Tyrkia fra å gi spesielle rettigheter til visse tyrkiske borgere på grunnlag av deres etniske opprinnelse, religion eller språk, slik at de kan bevare sin identitet i samsvar med europeiske standarder. Full respekt for, og beskyttelse av språk, kultur, organisasjonsfrihet, sammenkomster, uttrykk, religion og effektiv deltakelse i det offentlige liv for alle borgere, skal være uavhengig av deres bakgrunn eller opprinnelse, i henhold til de prinsipper som er nedfelt i rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter og i tråd med praksis i medlemsstatene. Dette er ennå ikke oppnådd fullt ut.

Samlet sett har Tyrkia gjort noe fremskritt med å sikre kulturelt mangfold og å fremme respekt for og beskyttelse av minoriteter i samsvar med europeiske standarder. For eksempel er utdanningsprogrammer med undervisning på det kurdiske språket fortsatt ikke tillatt, kun i grunnskolen kan man få noe kurdisk undervisning. De fleste TV- sendinger, unntatt sanger, må tekstes eller oversettes til tyrkisk. Disse restriksjonene gjør sendinger på andre språk enn

tyrkisk tungvinte og ikke-kommersielt levedyktig. Det er også restriksjoner på bruk av andre språk i det politiske liv, og ved tilgang til offentlige tjenester. Det er derimot planlagt forbedringer på dette punktet (Kommisjonens rapport 2008:24-25).

☒ I mai 2008 annonserte regjeringen retningslinjer og det generelle innholdet i en plan for **utviklingen av sør -østlige deler** av Tyrkia. Regjeringen lovte å fordele totalbudsjettet tilsvarende 14 milliarder dollar for å fullføre et pågående prosjekt kalt ”South-East Anatolia Project”. Tidsperioden er mellom 2008 og 2012. De fire grunnpilarene i handlingsplanen er: økonomisk utvikling, sosial utvikling, utvikling av infrastrukturen og institusjonell styrke. De fleste investeringene vil konsentrere seg om energi- og landbrukssektoren. Terrorangrep fra PKK, som står på EUs liste over terrororganisasjoner, fortsatte i sør øst, og krevde mange liv. Landminer er fortsatt en stor bekymring både for militært personell og sivile (Kommisjonens rapport 2008:27-28). Tyrkia er altså på god vei til å forbedre sine fattigere deler, og viser med handlingsplanen at de ser viktigheten av et løft av spesielle regionale deler av landet.

4.4 Analyse

4.4.1 Har Tyrkia oppfylt det politiske kriteriet?

Vi ser ut fra dette at Kommisjonen slår fast at det er flere problemer med oppfyllelsen av det politiske kriteriet. Det må da regnes med at dette står i forhold til andre lands oppfyllelse av det samme kriteriet. Jeg har valgt å legge vekt på Robert Dahls teori om Polyarki, fordi denne legger vekt på en liberal representativ demokratiforståelse, noe som København-kriteriene også setter fokus på. Teorien legger vekt på at sikring av grunnleggende rettigheter for individet. Dahl har satt opp en liste over kriterier han mener må ligge til grunn for et legitimt demokrati (se kapittel 1.5.1).

I forhold til valgsituasjonen er det blitt rapportert fra internasjonale overvåkere at Tyrkia har gjennomført frie og rettfærdige valg de senere årene. Kvinner fikk stemmerett i 1934, noe som er tidlig dersom man ser dette i forhold til at franske kvinner måtte vente i enda ti år, og kypriotiske kvinner helt til 1959 (cappelen.no). Det er derimot en sterk spenning mellom politikerne og sterke statlige institusjoner. Militæret er allerede nevnt, men det er også dilemmaer med rettsvesenet. Grunnen til at disse to instansene har så stor makt er for det første at militæret har en sterk innflytelse på Det nasjonale sikkerhetsrådet, som er Tyrkias

høyeste organ for sikkerhetspoliti. For det andre har både militæret og domstolene i landet satt det som sin oppgave å videreføre den anti-religiøse arven fra Kemal Atatürk, Tyrkias moderne grunnlegger, ved å forby flere politiske partier som viser tendenser til å blande politikk og religion i sitt partiprogram (globalis.no). Dette bryter med noen av Dahls kriterier, fordi domstolene på denne måten gjør partienes mangfold mindre, og fordi partier blir hindret til å stille til valg. Ved å forby partier blir noe av demokratiet svekket ved at folket kun kan velge mellom partier som er godkjent av domstolene. I tillegg til dette har tyrkiske partier er sperregrense på 10 %, noe som er en av de høyeste i Europa. Dette svekker demokratiet ytterligere.

Punktet om presse- og trykkefrihet har Tyrkia heller ikke oppfylt fullt ut, noe vi også kan se i visse andre europeiske land som for eksempel Tyskland. Dette vises ved at det er visse retningslinjer for hva man for eksempel kan skrive i avisene, uten å få restriksjoner, eller å oppleve at avisen blir stoppet. På denne måten blir viktige deler av det tyrkiske statsapparatet unndratt kritikk. Som for eksempel det tyrkiske militæret (Kommissjonens rapport 2007:15). Det har vært flere vært eksempler på at tyrkiske journalister har fått problemer med saker de har skrevet, ved at det hevdes at de har avslørt statshemmeligheter (Ibid.). Internett siden ”YouTube” har også blitt stengt flere ganger, på grunn av at det har versert filmer med karikaturer av Mohammed på nettstedet. For å bli sett på som et fullstendig demokrati må Tyrkia utvide sin ytringsfrihet mer. Med artikkel 301 har det derimot blitt gjort en viss fremgang i arbeidet med å styrke ytringsfriheten (se kapittel 4.3). Igjen vil jeg trekke inn Dahls kriterier for at et demokrati skal være legitimt der han har plassert ytrings- og trykkefrihet øverst på listen. En stat med begrensninger på disse punktene vil altså etter hans teori ikke være et legitimt demokrati.

Når det gjelder menneskerettigheter kom det også frem i Kommissjonens rapport at ikke heller var tilstrekkelig oppfylt. Det er derimot gjort store fremskritt og forbedringer.

Dahl setter også organisasjonsfrihet som et av kriteriene for et legitimt demokrati. Tyrkia har hatt fremgang på dette punktet, men det er fortsatt noen problemer i forhold til kontrollering og opphøring av enkelte organisasjoner. Dette har særlig vært i forhold til homoseksuelle organisasjoner (Kommissjonens rapport 2008:17). Dette kriteriet er altså ikke fullstendig oppfylt.

Av disse kriteriene må jeg i forhold til Dahl sin modell konkludere med det politiske kriteriet ikke er oppfylt av Tyrkia. Det er for mange mangler både i forhold til oppfyllelse av demokrati og menneskerettigheter. I tillegg ser vi flere problemer innenfor forvaltningen. I desember 2004 konkluderte imidlertid Det europeiske råd med at Tyrkia oppfyller København-kriteriene tilstrekkelig til at medlemskapsforhandlinger kunne starte (eudelegasjonen.no). EU ville ikke ha åpnet medlemskapsforhandlinger dersom de absolutt ikke var interessert i å ha med Tyrkia i unionen, men etter dette har prosessen stått i stampe, selv om Tyrkia har gjort store fremskritt. Det har derimot blitt gjort unntak tidligere, selv om kandidatland ikke har oppfylt København-kriteriene fullt ut. For eksempel fastslo Kommisjonen i 2006, rett før tiltredelse, at Romania var en fungerende markedsøkonomi, men at landet ikke hadde oppfylt det økonomiske kriteriet. (Kommisjonens rapport 2006 nr.1 2006:17). Dette har derimot ikke blitt gjort i forhold til Tyrkia. Det kan derfor virke enten som om EU legger mer vekt på at det politiske kriteriet er oppfylt enn det økonomiske, eller at de behandler søkerland ulikt etter andre interesser eller kriterier. Jeg vil derfor i kapittel 7 fortsette analysen om Tyrkia har oppfylt det politiske kriteriet. Selv om det ikke er oppfylt i forhold til Dahls teori, kan det være oppfylt på lik linje med andre land som har fått medlemskap. Jeg vil derimot først drøfte om den tyrkiske politikken kan være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem.

4.4.2 Er politikk en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?

Gjennom Robert Dahls teori om Polyarki, kom jeg altså i forrige avsnitt fram til at Tyrkia ikke fullt ut har oppfylt det politiske kriteriet, men vi ser noe forbedring på flere områder. Det har derimot særlig blitt presisert fra EU sin side at det politiske kriteriet må være oppfylt før vurderingene om forhandlinger om medlemskap kan begynne. Det forventes at det i stor grad blir tatt politiske hensyn til om nye land virkelig kan bli medlemmer. Særlig i sammenheng med Tyrkias søknad har dette blitt tatt opp til debatt (europaveien.no nr. 3). EU har derimot åpnet for medlemskapsforhandlinger selv om det politiske kriteriet ikke er oppfylt. Det er, som vist over, særlig behov for ytterligere forbedringer av menneskerettighetssituasjonen, østlige deler av Tyrkia, demokratiet og forvaltningen, og selv om Kommisjonen startet medlemskapsforhandlinger med landet i 2005, virker det fortsatt som om EU bruker disse sakene mot tyrkisk tiltredelse i EU når de finner det passende. I tillegg til dette har EU også

gitt uttrykk for at Tyrkia blant annet må godkjenne Kypros formelt, godkjenne utvidelsen av tollunionen fra 2004 ved å undertegne Ankara-protokollen og at de politiske og økonomiske prosessene som er satt i gang må fortsette (europaveien nr.1). I tillegg til dette har det blitt presisert at selv om kriteriene blir oppfylt, er det på ingen måte en selvfølge at det er medlemskap som blir løsningen (Ibid.). Det har til og med blitt spådd at medlemskapsforhandlingene kan ta så lang tid som 10-15 år (europakommisjonen.no).

Jeg vil ut fra dette konkludere med at politikk er en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem.

Selv om Tyrkia har bevist at de klarer å sette i gang, og gjennomføre, politiske reformer, er de fortsatt ikke EU-medlem, og fikk ikke inngå medlemskap på lik linje med Romania og Bulgaria i 2007, selv om alle kriteriene heller ikke var oppfylt fra deres side, noe jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 6. Er det flere forklaringsfaktorer som spiller inn? Det kan være at det ikke bare er det politiske kriteriet som ikke er oppfylt som er hovedgrunnen, men at det også er andre faktorer som spiller inn, slik at disse til sammen utgjør grunnen til at Tyrkia ikke er EU-medlem.

Jeg skrev tidligere i kapittelet om NPPA sine prioriteringer, og den siste handler om den forklaringsfaktoren jeg vil ta for meg i neste kapittel; det økonomiske kriteriet. NPPA har formulert sin siste prioritering på denne måten:

”Det økonomiske kriteriet: markedesliberaliseringen, kampen mot kriminell økonomi, ferdigstillelse av privatiseringsprogrammet, forbedring av virksomhetsklima, konkurransevne, bærekraftig utvikling av offentlig økonomi, at budsjett- og pengepolitikk garanterer makroøkonomisk stabilitet, en samordnet økonomisk politikk og forbedring av helse- og utdanningsnivå, infrastrukturer og korrigering av ubalanse i arbeidsmarkedet”
(europa.eu 5).

Jeg vil på bakgrunn av dette derfor ta for meg mulige økonomiske forklaringsfaktorer i neste kapittel.

5. Økonomisk forklaringsfaktor

Økonomi vil i dette kapitlet omhandle Tyrkias økonomiske stabilitet, konkurransedyktighet, bistand fra EU, svart økonomi, eksport og import og om landet har en fungerende markedsøkonomi. Jeg vil først ta for meg aktuell teori, deretter vil jeg gjøre rede for ”de fire friheter”, tyrkisk økonomi og Kommisjonens rapport fra 2008. Til slutt vil jeg bruke dette i analysen om Tyrkia har oppfylt det økonomiske kriteriet, og i hvilken/noen grad den tyrkiske økonomien har hatt noen innvirkning på at Tyrkia ikke er medlem av EU. Jeg vil også her først oppsummere kort hovedtendensene i teorien som jeg velger å bruke i dette kapitlet, slik at det kommer klart fram hvilket teorivalg jeg legger til bakgrunn for analysen.

5.1 Teori

5.1.1 Liberal intergovernmentalisme

Liberal intergovernmentalisme forklaring på europeisk integrering er delt inn i tre trinn:

1. Etablering av nasjonale preferanser
2. Interne forhandlinger
3. Ulike institusjonelle endringer som følger av forhandlingene i trinn to (Wallace et. al 2005:kap.2).

Moravcsiks hovedpoeng er at de store endringene i europeisk integrasjon bør sees som et resultat av forhandlinger som forsøk på å løse konflikter mellom stater og deretter etablere egnede institusjoner i henhold til dette. Et stikkord for liberal intergovernmentalisme er ”The logic of action”. Dette kan best forklares som strategisk og bevist handling (Ibid.).

Videre handler denne teorien om at EU velger å utvide på grunn av økonomiske interesser. Medlemslandene har veid økonomiske fordeler og ulemper mot hverandre, og vil ut fra dette ta en avgjørelse om det ”lønner seg” økonomisk å la Tyrkia bli medlem. Dette for å sikre medlemmenes økonomiske interesser, altså handler aktørene ut fra materielle interesser (Ibid.). Dersom EU velger å la Tyrkia bli medlem av unionen vil dette ut fra dette synet derfor være fordi det er økonomisk lønnsomt.

Liberal intergovernmentalisme har blitt en av de mest innflytelsesrike tilnærminger innen feltet internasjonale relasjoner. Teorien bygger på en rasjonalistisk ontologi. Ved derimot å nekte den rasjonalistiske ontologi, er konstruktivisme et nytt alternativ i studiet av europeisk integrasjon. Denne teorien vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 8 om europeisk kultur.

5.1.2 De fire friheter

”Acquis communautaire”, som er det tredje kriteriet i København-kriteriene, inneholder et sett med regler som kalles ”de fire friheter”. Disse omfatter fire kapitler av regler som medlemsland må implementere i sitt lovverk (europaveien.no nr.5). Disse innebefatter;

- Kapittel 1: Fri bevegelse for varer

Her har Tyrkia gjort fremgang i forhold til de generelle prinsippene på dette området. Det er fortsatt tekniske handelshindringer med begrensninger på fri sirkulasjon av varer i de ikke-harmoniserte områdene, hvor Tyrkia ikke har innført det gjensidige anerkjennelsesprinsippet (Kommissjonens rapport 2008).

- Kapittel 2: Fri bevegelse av arbeidstakere

Arbeidet med å styrke kapasiteten til den tyrkiske arbeidsmarkedsetaten fortsetter. Disse berører særlig IT-infrastruktur og opplæring av passende arbeidstjenester i et elektronisk miljø. Ytterligere innsats er nødvendig for å forberede for deltakelse i EURES (European Employment Services) sitt nettverk. Samlet sett har begrenset fremgang blitt gjort (ibid.).

- Kapittel 3: Etableringsretten og adgangen til å yte tjenester

Begrenset fremgang rapporteres rundt etableringsrett og adgangen til å yte tjenester. Når det gjelder etableringsadgangen, har Tyrkia fortsatt ikke gitt en detaljert justeringsstrategi på dette kapitlet, som kreves under ”Accession partnership” (Ibid.).

- Kapittel 4: Fri bevegelse av kapital (europaveien.no nr.5).

Jeg vil gå nærmere inn på i hvilken grad Tyrkia har oppfylt disse kriteriene i Kommissjonens rapport fra 2008 i kapittel 6.3.

5.2 Tyrkisk økonomi

Tyrkias økonomi har stort sett vært stabil etter 1990-tallet, og de har hatt god vekst i sin eksport, der de viktigste næringer er jordbruk, elektronikk og bilindustri og turisme (globalis.no). Kommisjonens rapport fra 2007 konkluderte med at det var blitt gjort stor framgang på det økonomiske og monetære området, men at det fortsatt kunne forbedres i forhold til struktur og fragmentering i den økonomisk politiske formuleringen (Kommisjonens rapport 2007:51-52).

Staten er en viktig økonomisk aktør i Tyrkia, og kontrollerer mesteparten av økonomien, noe som var en del av Atatürks ideologi. Da han kom til makten i 1923 gjennomførte han flere reformer på kort tid, for å bli et mer vestligorientert, og kvitte seg med noe av den store innflytelsen fra Islam som hersket i samfunnet. Dette førte til følgende hovedreformer:

1925 - hattereformen: det var ikke lenger lov til å bruke det arabiske hodeplagget féz, turban, og andre hodeplagg som sa noe om posisjon i samfunnet, og kunne forbindes med det osmanske riket.

1926 - nytt lovverk: modernisering av grunnloven så den passet til den nye republikken.

1928 - nytt alfabet: det arabiske ble byttet ut med det latinske

1930 - tallet statlig intervensjon i økonomien

1934 - navnelov: fastslo at alle skulle ha et etternavn. Tidligere hadde det kun blitt brukt fornavn og tittel, ikke etternavn (Mango 1999).

I tillegg til disse reformene ble kvinner og menn mer likestilt, og det ble lagt stor vekt på utdanning. I økonomien ble det gjennomført en grundig sekularisering og modernisering av administrasjonen i landet. I forhold til industrien ble denne styrket ved opprettelse av statlige banker, og foretak som i hovedsak produserte landbruksmaskiner og tekstil. Også forbedringer i infrastrukturen hadde positiv innvirkning på økonomien, som bygging av jernbanenett. Disse tingene innvirket alle til et komplekst økonomisk system, med stor vekst, særlig gjennom eksportmarkedet (Ibid.).

På 1980-tallet gikk Tyrkia vekk fra Atatürks økonomiske nasjonalisme og la seg på en mer markedsøkonomisk linje. Landet har derimot slitt med korrupsjon på grunn av mangelen av et fungerende regelverk for privatisering, og en stor, ukjent prosentandel av landets økonomi er svart (globalis.no). Dette er et problem som det er vanskelig å få bukt med, og det kan svekke

landets evne til å fungere markedsøkonomisk, og evnen til å takle de sterke markedskreftene i EU. Det kan derimot være at en eventuell innføring av EUs regelverk ville løst disse problemene.

Tyrkia moderniseres i forrykende tempo og ligger an til å bli en økonomisk stormakt. Den årlige prosentvise veksten har vært på 7,5 % siden 2002 (Lange 1998). Dersom Tyrkia får medlemskap i EU, vil dette ha stor innvirkning på landets økonomi. Det er tre viktige endringer knyttet til tyrkisk medlemskap:

1. tiltredelse til det indre europeiske markedet
2. institusjonelle reformer settes i gang
3. migrasjon, som svar på arbeidstakeres frie bevegelighet (Ibid.).

Alt i alt, er de makroøkonomiske implikasjonene for EU-landene små, men positive. Dette skyldes blant annet billigere import. Tyrkia opplever større økonomisk gevinst enn EU, og forbruket per innbygger er anslått å øke med ca. 4 % som følge av tiltredelse til det indre marked og fri bevegelse av arbeidskraft. Dersom Tyrkia lykkes i å reformere sine innenlandske institusjoner som nivået EU krever, vil den økonomiske veksten i Tyrkia kunne øke enda mer. Foreløpige anslag tyder på at forbruket per innbygger i Tyrkia kan øke med ytterligere 9 % (Ibid.).

Spesielt enkelte land frykter for enten massiv innvandring fra Tyrkia i tillegg til billig import på bekostning av europeiske produsenter. Et viktig aspekt ved tyrkisk tiltredelse i EU innebærer det indre marked. Spesielt vil Tyrkia måtte samsvare med hele det indre markedets regelverk. Å oppfylle disse kriteriene vil kreve store reformer i Tyrkia og sannsynligvis innebære kortsiktige kostnader. På lengre sikt kan det påvirke økonomien i Tyrkia og EU gjennom mer intense handelsforbindelser. Lange (1998) mener at tiltredelse til det indre markedet faktisk vil øke handelen av minst to grunner;

1. Administrative handelsbarrierer vil bli eliminert eller i det minste redusert til et nivå sammenlignbart med de mellom dagens EU-medlemmer. For eksempel reduserte kostnader ved passering av grensetollen: mindre forsinkelser, mindre formaliteter osv.
2. Tiltredelse til det indre marked innebærer en reduksjon i tekniske handelshindringer.

Resultatene tyder på at Tyrkia vil oppleve en ekstra årlig velferdsgevinst (målt ved private inntekter) på 4,4 milliarder dollar. BNP øker med ytterligere 0,8 %. Dette gjenspeiler gevinster fra integrasjon, spesialisering og nyskapende handel. Effekten for Tyrkia er større enn for dagens EU-medlemsland. For dem er den makroøkonomiske virkningen positiv, men ubetydelig i kvantitative termer. Årsaken er at bare en liten brøkdel av europeisk eksport strømmer til Tyrkia, mens en stor del av Tyrkias eksport strømmer til EU (Ibid.).

Hvis Tyrkia skulle lykkes i å forbedre sin posisjon på den såkalte Transparency International Corruption Perceptions Index (det globale korrupsjonsbarometer), til et nivå sammenlignbart med det i Portugal, kunne den samlede handelen i Tyrkia mer enn dobles. Dette vil øke BNP i Tyrkia med 5,6 %, og øke velferden årlig med 28,2 milliarder dollar. Disse effektene er vesentlig større enn effekten av tiltredelse til det indre marked. Også EU-landene ville ha nytte av disse mer intense handelsrelasjonene, noe som gir en samlet økning i privat inntekt på 8,5 milliarder dollar (Lejour et. al 2004).

På bakgrunn av eksisterende studier på migrasjonspotensialet for Sentral- og Østeuropeiske land, forventes det at 2,7 millioner mennesker vil flytte permanent fra Tyrkia til EU på lengre sikt, dette med hensyn til befolkningsutviklingen i Tyrkia (Ibid.).

Dette viser altså at tyrkisk medlemskap i EU vil være svært positivt for tyrkisk økonomi. Men hvordan vil Tyrkia virke inn på EUs økonomi? Er Tyrkia for dårlig økonomisk stilt til å bli EU medlem? Særlig landets østlige deler er svært fattige. Må Tyrkias økonomiske reformer utvikles enda mer før de kan bli tatt inn i unionen? Er det økonomiske kriteriet det som feller Tyrkia i utvidelsesspørsmålet? Jeg vil videre ta for meg Kommisjonens rapport fra 2008 for å undersøke i hvilken grad Tyrkia oppfyller det økonomiske kriteriet.

5.3 Kommisjonens rapport 2008

⌘ I forhold til **Acquis** har noe fremgang blitt gjort på kapitalbevegelser og transaksjoner i området angående verdipapirer og utenlandsk valuta. Restriksjoner på utenlandske direkteinvesteringer som kommer fra EU vedvarer i et stort antall sektorer som maritim transport, sivil luftfart, bakketjenester, veitransport, radio- og TV kringkasting, energi, regnskap og utdanning. Her har det blitt gjort liten fremgang. Tyrkia trenger ytterligere å

samordne sin lovgivning angående betalingssystemer med regelverket, som beskrevet under ”Accession partnership” (Kommissjonens rapport 2008:42).

⊗ For å forebygge problemet med **hvitvasking** av penger har Tyrkia implementert en rekke nye regelverk. Mangelen på effektiv håndhevingsevne og gjennomføringsmekanismer er fortsatt en grunn til bekymring. MASAK er et organ som gir opplæring til bankansatte, dommere, anklagere, finans- og skatteinspektører, og andre relevante håndhevingsorganer. MASAKs ressurser er derimot fortsatt utilstrekkelige og rettsvesenet og håndhevelsesorganenes ferdighetsnivå må forbedres betraktelig (Kommissjonens rapport 2008:42-43). Tyrkia har vist framgang i disse problemene med hvitvasking. Dette på grunn av et nytt rammeverk for å forebygge hvitvasking (Kommissjonens rapport 2007:36-37). Kommissjonen krever også at Tyrkiske myndigheter må skaffe seg en bedre oversikt over det militære budsjettet. Det er disse som må styre budsjettet, og ikke hæren selv. Myndighetene får kun oversikt over budsjettet, men ikke hvilke saker og prosjekter som ligger under (Kommissjonens rapport 2007:9).

I forhandlingene mellom EU og Tyrkia har det så langt blitt åpnet åtte kapitler; enterprise og industri, statistikk, økonomistyring, trans-europeiske nettverk, forbruker- og helsevern, eiendomsrettrett og selskapsrett, hvorav én; vitenskap og forskning, ble midlertidig stengt. Datidens EF og Tyrkias tollunion bidro til en ytterligere økning i bilateral EU-Tyrkia handel, som var nesten 100 milliarder euro i 2006. Dermed utgjør Tyrkia EUs syvende største handelspartner. Når det gjelder økonomisk støtte, er ca. 540 millioner euro øremerket til Tyrkia fra IPA (Pre-accession Assistance) i 2008 (europa.eu 4).

⊗ Når det gjelder eksistensen av en **fungerende markedsøkonomi**, har Tyrkia bredt implementert den økonomiske avtalen med Kommissjonen, og med internasjonale finansinstitusjoner, i tillegg til fullføring av en ”standby-avtale” med Det internasjonale pengesfondet (IMF) i mai 2008. I første halvdel av 2008 sank økonomien noe, på grunn av den globale finanskrisen og den innenrikspolitiske usikkerheten, og BNP vokste med 4,2 % til 6,7 %, men avtok med 1,9 % i andre kvartal 2008. Selv om den økonomiske veksten har bremsset ned, skyldes dette en kombinasjon av svakere etterspørsel og høyere usikkerhet knyttet til den globale finanskrisen og den innenrikspolitiske utviklingen. Samlede økonomiske resultater viser at den tyrkiske økonomien er vesentlig sterkere i dag enn for noen år siden (Kommissjonens rapport 2008:kap.3).

☒ De siste årene har Tyrkia implementert et sterkt stabiliseringsprogram, og er nå inne i et nytt stadium i sin utviklingsstrategi som tar sikte på å øke veksten gjennom økte offentlige investeringer, arbeidsplasser, strukturelle reformer og bedre utdanning. Et rimelig velfungerende rettssystem, her innen eiendomsrett, har vært på plass i flere år. Lite fremskritt har derimot blitt gjort på dette området de siste årene. Makroøkonomisk stabilitet har vært godt bevart i den senere perioden, og selv om den finansielle uroen og innenrikspolitiske utviklingen har lagt noe usikkerhet på det økonomiske miljøet, har det samtidig blitt understreket at økonomien har overlevd krisen på en god måte så langt. Myndighetene har også forbedret investeringsklimaet ved å redusere administrative barrierer ved foretaksoppføring og drift, ved å redusere og forenkle skattesystemet, og samtidig forbedre effektiviteten av skatteetaten og privatisering av statseide foretak (Ibid.).

☒ I tillegg til dette har Tyrkias **handelsåpenhet** økt marginalt. Eksport og import av varer og tjenester utgjorde 60 % av BNP i 2007. Andelen av eksport til EU økte svakt fra 56 % i 2006 til 56,4 % i 2007. Importen fra EU av landets totale import falt, fra 42,6 % til 40,4 %, hovedsakelig på grunn av de økte importprisene på energi, som Tyrkia importerer nesten utelukkende fra land utenfor EU. Investorer fra EUs medlemsstater fortsetter å investere tungt i Tyrkia, men i et langsommere tempo. EU er fortsatt Tyrkias største handels- og investeringspartner (Ibid.).

Det er opprettet ulike hjelpe-programmer for å forberede kandidatlandene for medlemskap med finansiell støtte (europakommisjonen.no).

Programmet for samfunnsbistand til landene i Sentral- og Øst-Europa kalles PHARE, og er det største finansielle instrument for landene som har søkt om medlemskap i EU. Selv om det i utgangspunktet ble utviklet for landene i Sentral- og Øst-Europa, har instrumentet i senere tid blitt utvidet til også å gjelde andre søkerland. PHARE blir tilpasset hvert enkelt søkerlands prioriteringer og behov, og for å få en pekepinn på programmets kapasitet var PHARE budsjettet for perioden 2000-2006 på over 10 milliarder Euro. To overordnede hovedmål for PHARE er institusjon - og kapasitetsbygging, og finansielle investeringer (europa.eu 5).

PHARE-programmet er ett av tre før-tiltredelses instrumenter, som er finansiert av EU til å bistå søkerlandene i Sentral- og Øst-Europa i deres forberedelser for EU-medlemskap. Redskapet ble opprinnelig opprettet i 1989, for å hjelpe tiltredende land til å omstille sin økonomi. I dag omfavner PHARE Estland, Latvia, Litauen, Tsjekkia, Ungarn, Polen, Slovakia og Slovenia, Bulgaria, Romania, Albania, Bosnia-Herzegovina og Makedonia.

Landene på Vest-Balkan har derimot kommet under et eget program etter 2001, som kalles CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability in the Balkans) (Ibid.).

PHARE har spesielt blitt rettet mot støtte til investeringer i infrastruktur. PHARE- midler fokuseres fullt og helt på kandidatlandenes prioriteringer som må tas tak i for å forberede tiltredelse og ressurser som må være tilgjengelig for å hjelpe dem med dette. Kostnader og tidsbruk på ulike saker anslås, for å hjelpe og forberede landene for medlemskap (Ibid.).

PHAREs hovedpunkter:

1. Styrke offentlige myndigheter og institusjoner slik at de kan fungere effektivt innen EU.
2. Fremme konvergens med EUs omfattende lovgivning, og redusere behovet for overgangsperiodene.
3. Fremme økonomisk og sosial sammenheng.

Det har blitt argumentert for at Tyrkia er den store taperen når det handler om EU-bistand, og at blant annet Romania har fått mye mer i støtte. Dette vil jeg komme tilbake til i neste kapittel. Tyrkia mottar derimot finansiell assistanse gjennom et instrument som kalles ”Pre-Accession Assistance” (IPA) for perioden 2007-2013 (Ibid.).

Jeg vil med dette som bakgrunn undersøke om Tyrkia har oppfylt det økonomiske kriteriet, og hvilken, om noen, betydning tyrkisk økonomi har for tyrkisk EU-medlemskap.

5.4 Analyse

5.4.1 Har Tyrkia oppfylt det økonomiske kriteriet?

I forhold til København-kriteriene er det to områder som gjelder for oppfyllelse av det økonomiske kriteriet; eksistensen av en fungerende markedsøkonomi, og kapasitet til å holde følge med konkurrerende og sterke markedskrefter. Jeg vil derfor i analysen av om Tyrkia har oppfylt det økonomiske kriteriet ta for meg disse.

1. Eksistensen av en fungerende markedsøkonomi

I forhold til dette punktet peker Kommisjonen på flere ting. En viktig faktor er at koordinering av økonomien har blitt opprettholdt og forbedret (Kommisjonens rapport 2008:29). Selv om den økonomiske veksten har bremsset ned, på grunn av en kombinasjon av svakere etterspørsel og høyere usikkerhet, knyttet til den globale finanskrisen og den innenrikspolitiske utviklingen, viser samlede økonomiske resultater at grunnlaget for, og styrken, i den tyrkiske økonomien er vesentlig mye sterkere i dag enn for noen år siden (Kommisjonens rapport 2008:30). Det nære samarbeidet mellom Tyrkias finansielle myndigheter så vel som med de internasjonale og europeiske finansinstitusjoner, eksistensen av et sterkt regelverk, gjennomføringen av en restriktiv penge- og finanspolitikk, og videreføringen av strukturelle reformer har hatt en stabiliserende effekt på finansmarkedet og økonomien i landet (Kommisjonens rapport 2008:31). Makroøkonomisk stabilitet har også blitt bevart i rapporteringsperioden. Den finansielle uroen og innenrikspolitiske utviklingen har blitt lagt til grunn når det har vært en viss usikkerhet i forretningsmiljøet, men samtidig ble økonomiens forbedrede motstandsdyktighet mot økonomiske sjokk understreket (Kommisjonens rapport 2008:34). Kommisjonens rapport er veldig positiv på dette området, og ingen store problemer blir tatt opp i forbindelse med dette kriteriet.

2. Kapasiteten til å holde følge med konkurrerende og sterke markedskrefter

Totalt sett er situasjonen i arbeidsmarkedet fortsatt utfordrende, men et sett av gode reformer har blitt igangsatt og gjennomført (Kommisjonens rapport 2008:35). Investeringsveksten har sunket noe, men dette må ses i forhold til at vekstnivået har vært veldig høyt (Ibid.). Vi ser et stort skift i sektorer fra landbruk til tjenester, noe som også viser en modernisering av både det tyrkiske samfunnet og økonomien (Kommisjonens rapport 2008:36). Prosessen med strukturelle endringer av økonomien har også avansert, og da særlig i form av privatisering (Kommisjonens rapport 2008:36). Samlet sett fortsetter statlig intervensjon å påvirke konkurranseevnen noe i negativ forstand. Statens rolle som aktiv aktør på markedet har derimot blitt ytterligere redusert (Ibid.). Dette er viktig for at tyrkisk økonomi kan fortsette å utvikle seg, særlig på det internasjonale markedet.

Det største problemet er svart arbeid og hvitevasking, i tillegg til problemer med inflasjon, arbeidsløshet og underskudd på handelsbalansen (Slydal 1994). Rapporten viser derimot at

styringsmaktene har satt inn store ressurser for å få bukt med dette problemet, og vist god fremgang på disse områdene (Ibid.). Alt i alt er Kommisjonen svært positiv i forhold til oppfyllelse av begge kriteriene. Ingen store problemer tas opp, og i tillegg ser vi positiv utvikling på alle punkter. Forhold til ”de fire friheter” er også Kommisjonen i hovedsak fornøyd med Tyrkias arbeid med innføring av reformer. Det ser derfor ut til at Tyrkia oppfyller det økonomiske kriteriet satt av EU, og at dette ikke kan ses som hovedgrunnen til at Tyrkia ikke har blitt medlem av EU. Det skal da også sies at det også heller svært sjelden er snakk om det økonomiske kriteriet når det handler om et eventuelt medlemskap for Tyrkia. Vekten legges heller på det politiske kriteriet. Men selv om jeg fastslår her at Tyrkia oppfyller det økonomiske kriteriet, må dette ses i forhold til de andre medlemslandene, noe jeg vil gjøre i neste kapittel. Dette vil også gi en indikasjon på hvilket nivå kriteriet må være oppfylt. Jeg vil da sammenligne situasjonen med Romania og Bulgaria, og undersøke hvordan de tre landene stod politisk og økonomisk sammenlignet med hverandre i 2006-2007, da Romania og Bulgaria fikk medlemskap, men ikke Tyrkia.

Jeg vil derimot konkludere midlertidig med at Tyrkia har oppfylt det økonomiske kriteriet satt av Kommisjonen. Landet har fortsatt noen få områder som må forbedres i forhold til *acquis*, men de har hatt en positiv framgang med sine igangsettelse og gjennomføringer av reformer. Det var også på bakgrunn av dette at Det Europeiske råd i 2004 slo fast at København-kriteriene var oppfylt så tilstrekkelig at medlemskapsforhandlingene kunne settes i gang (eudelegasjonen.no). Jeg forutsetter da at Kommisjonen ser på oppfyllelsen i forhold til andre EU-lands oppfyllelse. Jeg kan derimot ikke gjøre en endelig konklusjon før jeg har sammenlignet Tyrkia med Romania og Bulgaria.

Det er derimot mulig at økonomi er en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem. Tyrkia er et stort land med mange innbyggere, noe som vil være svært dyrt for EU. Intergovernmentalismen legger vekt på nettopp dette, at EU velger å utvide på grunn av økonomiske interesser. Medlemslandene har veid økonomiske fordeler og ulemper mot hverandre, og vil ut fra dette ta en avgjørelse om det ”lønner seg” økonomisk å la Tyrkia bli medlem. Dette for å sikre medlemmenes økonomiske interesser. Aktørene handler altså ut fra materielle interesser (Wallace et. al 2005:kap.2). Dette fører til min videre analyse; om økonomi kan være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem selv om jeg forutsetter at landet har oppfylt det økonomiske kriteriet.

5.4.2 Er økonomi en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU- medlem?

Jeg konkluderte midlertidig i forrige delkapittel med at Tyrkia har oppfylt det økonomiske kriteriet. Dette kan da derfor ikke være noen grunn til at Tyrkia ikke er EU-medlem. Økonomi kan derimot likevel være en forklaringsfaktor.

I forhold til liberal intergovernmentalisme er økonomi alltid forklarende for hvordan stater og aktører på det internasjonale markedet handler. Dette bygger på at stater opptrer rasjonelt (Chini 2007:kap.7). Dersom det ikke vil gagne EU økonomisk å ta opp Tyrkia som medlem i EU, vil EU, i følge en slik teori, velge og ikke la Tyrkia bli medlem. Intergovernmentalisme vektlegger staters preferanser og makt, og hevder at alle avgjørelser EU tar er resultater av forhandlinger mellom stater, og at europeisk integrasjon er økonomisk begrunnet. Tyrkia er et stort land med en stor befolkning, noe som vil koste EU dyrt. Når det da i forhold til denne teorien er statene som er dominerende over Kommisjonen, vil Tyrkia uansett ikke få medlemskap når Europas største stater ikke mener det vil lønne seg økonomisk (Ibid.). Moravcsik mener at grunnen til at EU har vært interessert i å utvide tidligere er de økonomiske interessene. At Tyrkia ikke er EU-medlem kan ut fra denne teorien forklares med at blant annet frykten for egen eksport og arbeidssituasjon trues dersom Tyrkia blir EU-medlem. Teorien vektlegger nemlig at det er styresmaktene som kontrollerer nivået og hastigheten av den europeiske integrasjonen. Denne kontrollerte integrasjonen er ofte basert på de politiske og økonomiske spørsmålene som befinner seg på dagsorden (Ibid.).

Tyrkia er derimot en av EUs største handelspartnere, i tillegg til at landet har hatt den høyeste økonomiske veksten som noe OECD-land kan vise til, foruten Japan de siste årene (Slydal 1994). Dette var allerede i 1994, og etter dette har landets økonomi bare fortsatt å vokse. Så dersom EU fortsetter å utsette Tyrkias medlemskap, kan de også miste en viktig handelspartner, både i forhold til eksport og import, på det internasjonale marked. Dette ville føre til økonomisk tap for EU.

Likevel må jeg ut fra Moravcsiks teori konkludere med at dette kan være noe av grunnen til at Tyrkia ikke er medlem i EU. Dersom det ikke er i medlemsstatenes økonomiske interesse ligger det et press fra disse på EU om å ikke la Tyrkia bli medlem. Stater og nasjonale myndigheter ses som de primære aktørene i integrasjonsprosessen, og makten ligger i internasjonale organisasjoner hos medlemsland, og beslutninger tas gjennom enstemmige beslutninger. Det er altså styresmaktene som kontrollerer nivå og hastighet på den europeiske

integrasjonen, og denne kontrollerte integrasjonen er ofte basert på de politiske og økonomiske spørsmålene på dagsorden. I forhold til denne teorien er europeisk integrasjon økonomisk begrunnet.

Jeg har altså i disse to kapitlene kommet fram til at Tyrkia ikke har oppfylt det politiske kriteriet, selv om medlemskapsforhandlinger har blitt åpnet, men at landet har oppfylt det økonomiske kriteriet. Medlemskapsforhandlinger har altså likevel blitt åpnet på de aktuelle områdene. Dersom Tyrkia ikke hadde vært i nærheten av oppfyllelse av København-kriteriene, ville sannsynligvis heller ikke forhandlingene startet. Dette må derfor bety at kriteriene er oppfylt i forhold til hva som har blitt godkjent som oppfyllelse for andre kandidatland til EU-medlemskap. Jeg må i alle fall forutsette dette. Det har i andre søkerlands tilfeller også blitt gitt dispensasjon fra EU på visse områder, for eksempel ved å lage en tidsbestemt avtale for når mangelen skal være rettet opp i. På denne måten får de likevel medlemskap selv om ikke alle kriteriene er oppfylt, mens EU hjelper til med støtte og oppfølging på problemområdene. Dette har derimot ikke blitt gjort i Tyrkias tilfelle. Jeg vil derfor komme inn på dette i neste kapittel, ettersom det er interessant å undersøke om Tyrkia har blitt forskjellsbehandlet i forhold til andre kandidatland, og i hvilken grad medlemsland må oppfylle København-kriteriene. Om Tyrkia er på samme linje, eller ligger etter andre medlemsland som nylig har fått medlemskap.

Jeg har nå tatt for meg Tyrkias oppfyllelse av København-kriteriene. For å kunne fastslå om de politiske og de økonomiske kriterier er oppfylt, på lik linje med andre medlemsland, vil jeg foreta en komparativ studie av Tyrkia, Romania og Bulgaria i neste kapittel. På denne måten kan jeg finne ut på hvilket nivå København-kriteriene må være oppfylt for at land skal oppnå medlemskap i EU, og om det var så store ulikheter mellom Tyrkia og de to andre landene i oppfyllelse i 2006 at det var en god grunn til at det bare var Tyrkia som ikke fikk EU-medlemskap i 2007, eller ikke.

6. Romania og Bulgarias oppfyllelse av kriteriene

Romania og Bulgaria er de nyeste medlemmene av EU, med inntreden i 2007. De to landene var kandidatland på samme linje som Tyrkia, men fikk medlemskap tidligere. Er grunnen til dette at Romania og Bulgaria oppfyller medlemskapskriteriene i større grad enn Tyrkia? Eller var det rett og slett lettere å gi disse to landene medlemskap fordi det ikke hersker noen tvil om at de tilhører Europa? Har dette tilfellet vært en forskjellsbehandling av søkerland på bakgrunn av en europeisk identitet, eller var Tyrkia bare dårligere skikket til medlemskap enn de to andre?

Jeg starter her med en kort oppsummering av hovedtendensene i teorien som jeg velger å bruke i dette kapitlet, slik at det kommer klart fram hvilket teorivalg jeg legger til bakgrunn for analysen.

6.1 Teori

”Komparativ forskning simulerer eksperimentering” (Landman 2003:kap.1). Jeg vil derfor sammenligne Tyrkia med Romania og Bulgaria, og undersøke hvorfor det bare var Tyrkia som ikke fikk medlemskap i EU i 2007.

Arend Lijphart (1975) hevder at sammenlikning tillater testing av hypoteser om empiriske sammenhenger mellom variabler (i Landman 2003:kap.1). Det er derfor interessant å undersøke om grunnen til at to land fikk medlemskap, men det siste ikke, og om dette har noe med landenes politiske (da med hovedvekt på det demokratiske aspektet), eller økonomiske ståsted å gjøre. Var Romania og Bulgaria politisk og økonomisk bedre ”skikket” enn Tyrkia til å bli medlem på dette tidspunktet?

Jeg kunne også sammenlignet flere land, som de landene som ble medlem i 2004, men jeg mener at det er riktigere kun å bruke Romania og Bulgaria, ettersom det var disse to landene som var kandidatland sammen med Tyrkia. Jeg håper på at sammenligningen kan vise grunnen til at disse to landene ble medlem og ikke Tyrkia.

Sammenligning av land er sentrert rundt fire hovedkategorier, som alle er gjensidig viktige som komparative studier, men noen blir lagt mer vekt på enn andre avhengig av hva som skal undersøkes, og forskeren.

De fire hovedsammenligningene er:

1. Sammenhengende beskrivelse: for å finne likheter mellom land
2. Klassifisering: gjør verdenspolitikken mindre komplekse, effektivt gir forskeren med data beholdere der empirisk bevis er organisert.
3. Hypotese-testing: kan eliminere rivaliserende forklaringer om bestemte hendelser, aktører, strukturer, etc. i et forsøk på å bidra til å bygge mer generelle teorier.
4. Prediction (å forutsi): Sammenligne land og generalisering. Resultatet fra dette skal forutsi sannsynlige utfall i fremtiden (Ibid.).

I denne studien vil jeg bruke sammenhengende beskrivelse, som beskriver politiske fenomener og hendelser i land, eller grupper av land. Den komparative studien er avgrenset til årene til 2000-2008, med hovedvekt på årene 2006-2007, ettersom det er i denne tidsperioden EU tok avgjørelsen om hvem som skulle få adgang til EU, og hvem som ikke skulle få det. Nå følger først en beskrivelse av den politiske og den økonomiske situasjonen i Romania og Bulgaria årene 2005-2007, med hovedvekt på 2006. Deretter vil jeg gjøre en sammenligning mellom de to landene og Tyrkia.

Bulgaria og Romania har gjennomgått enorme endringer siden Sovjetunionens fall på 90-tallet. De to landene har derimot hatt en heller kronglet vei mot markedsøkonomi og demokrati. Landsbygda i begge landene kan sammenlignes med østlige deler av Tyrkia, der det råder stor fattigdom. Gjennom omfattende reformer har landene klart å oppnå en gjennomsnittlig høy økonomisk vekst. Det er derimot flere mangler som stiller de to landene dårligere enn andre medlemsland i EU. Dette henger blant annet sammen med en stor landbrukssektor, en mindre tjenestesektor og bruk av færre økonomiske midler til utdanning enn gjennomsnittet ellers i EU, noe som gjenspeiles i en lav prosent av høyere utdannede i befolkningen, særlig i Romania (eu-norge.org).

I 2004 ble de to nabolandene medlemmer av NATO (nato.int), mens de måtte vente til 2007 med å bli tatt inn i EU-varmen, og selv etter at landene har fått medlemskap overvåker Kommisjonen nøye at gjenstående reformer blir gjennomført.

Jeg har valgt å bruke stoff fra Kommisjonens rapporter og freedomhouse.org fra 2006 og 2007, for å se hvilket nivå de to landene var på da de fikk klarsignal til inntreden i unionen. Dette for å undersøke om landene hadde oppfylt de politiske og økonomiske kriteriene, og hvorvidt de var bedre forberedt enn Tyrkia til medlemskap i EU.

6.2 Romania

Romania er et valgt demokrati. Valg siden 1991 har vært vurdert som generelt frie og rettferdige av internasjonale observatører. Presidenten, som er direkte valgt, har ikke store krefter utover utenrikspolitikk. Han utnevner statsministeren, som fortsetter som den mektigste politikeren, med godkjenning av Stortinget. Medlemmene av parlamentet, velges for fire år av gangen, presidenten velges for en femårsperiode. Med 5 % sperregrense i parlamentet favoriseres store partier, og seks partier er i dag representert. Presidenten har ikke tillatelse til å være medlem av et politisk parti. For å oppfylle kriteriene for tiltredelsen, har Romanias regjering gjort en betydelig innsats for å fremskynde reformen av rettsvesenet og utrydde korrupsjon (freedomhouse.org nr. 1).

6.2.1 Politikk

Når det gjelder politikk, ligger lovgivningen hos Stortinget uten noen vurdering av alle implikasjoner eller av den administrative kapasitet som trengs for å håndheve den (Kommisjonens rapport nr.1 2006:5). Romania har omstrukturert rettsvesenet, noe som har ført til at upartiskheten har økt. De har også gjort framskritt i korrupsjonsspørsmålene, i tillegg til visse framskritt med å bekjempe menneskehandel. Likevel må landet fortsatt jobbe på disse områdene. I domstolsvesenet må prosessreglene rasjonaliseres, og man må fremme en lik tolkning av loven. Generelt sett må det nåværende tempoet på reformer i offentlig administrasjon trappes opp (Ibid.).

Religiøs frihet er generelt respektert, selv om "utradisjonelle" religiøse organisasjoner får problemer med registrering. Mangel på registrering frarøver tilhengere retten til fritt å utøve sin religiøse tro og hindrer dem fra å bygge gudshus og kirkegårder. I desember 2006 vedtok

Stortinget en ny lov som krever at alle religioner skal ha et medlemskap som tilsvarer minst 0,1 prosent av befolkningen for å bli offisielt anerkjent. Videre må utradisjonelle religioner nå gjennomgå en 12-års "karantenetid" før de kan bli offisielt godkjent (freedomhouse.org nr. 1).

Domstolene er altså en av de mest problematiske institusjonene i Romania. Men en rekke viktige reformer ble vedtatt i 2006. Budsjettet for dette området har økt, og opplæring for dommere og funksjonærer er blitt bedre (Ibid.).

Romania har 18 anerkjente etniske minoriteter, den største av disse er ungarerne. Minoritetene har rett til å bruke sitt morsmål når de kommuniserer med myndigheter i områder hvor de representerer minst 20 prosent av befolkningen. Men i rundt 13 prosent av landet, håndheves ikke loven og minoriteter har ingen rettigheter om bruk av eget språk. Selv om behandlingen av den ungarske minoriteten har bedret seg i de senere årene, fortsetter diskriminering mot romani folket, spesielt i tilgang på boliger, sosiale tjenester og sysselsetting. I en landsomfattende undersøkelse utgitt i november 2006, sa over 60 prosent av respondentene at de ikke ville ansette mennesker med romani bakgrunn fordi "de fleste av dem er late og stjeler" (freedomhouse.org nr. 1).

Mishandling i fengsler følges sjelden opp, og forholdene i fengslene er uholdbar (Kommisjonens rapport nr.1 2006:5-6). Grunnloven garanterer kvinner like rettigheter, men kjønnsdiskriminering er også et problem. Bare om lag 10 prosent av setene i parlamentet holdes av kvinner. Handel med kvinner og jenter til tvunget prostitusjon har blitt et stort problem (Ibid.).

Internettetsiden Freedomhouse.org har gitt Romania 2 poeng på politiske rettigheter, og 2 poeng på sivile rettigheter, på en skala der 1 er best. Europakommisjonens framdriftsrapport fra juli 2008 roste arbeidet med korrupsjonsbyråer, noe som sparte Romania for store sanksjoner. I august, suspenderte derimot EU betalinger for et program som ga Romania 150 millioner Euro (220 millioner) i landbrukssubsidier årlig, med henvisning til feil i landets forvaltning av midlene (freedomhouse.org nr. 1).

Romania trappet opp sin korrupsjonsinnsats i forkant av EU-tiltredelsen i januar 2007. Problemet har derfor bedret seg, men EUs framdriftsrapporter i 2007 og juli 2008 noterte et mønster av svake eller suspenderte endringsprosesser. 2008 rapporten fant at 90 prosent av de tiltalte fikk lavest mulig straff. Romania ble rangert 70 av 180 land spurt i Transparency Internationals 2008 korrupsjonsindeks, med bare Bulgarias scoring som dårligere innen EU (Ibid.).

Uansett har Kommisjonen fastslått at *"Romania oppfyller det politiske kriteriet"* (Kommisjonens rapport nr.1 2006:12).

6.2.2 Økonomi

Romania fortsetter å arbeide mot å bli en fungerende markedsøkonomi, og bør ved å kraftig gjennomføre sine strukturelle reformprogrammer kunne takle konkurransedyktig trykk og markedskrefter innenfor unionen. Dette må derimot gjøres mer helhjertet enn nå. Romania har stort sett opprettholdt makroøkonomisk stabilitet, selv om det har blitt reist bekymringer om økonomiens bærekraft (Kommisjonens rapport 2006:13).

"Romania er en fungerende markedsøkonomi, og bør kunne oppfylle det økonomiske kriteriet innen kort tid" (Kommisjonens rapport 2006 nr.1 2006:17). Landet har stort sett opprettholdt stabiliteten i markedsøkonomien. Reformen av de offentlige utgiftene bør fortsette, og skatteinntektene bør øke. I tillegg må landet forbedre tollområdet sitt, og beskytte EUs økonomiske interesser. Det er også viktig med en forbedring av EU-medborgernes rettigheter, bekjempelse av hvitevasking, forbedre arbeidsretten, sosial integrering, lik behandling av kvinner og menn, folkehelsen, avfallshåndtering, bekjempe organisert kriminalitet, narkotika, bedre vannkvaliteten, og oversettelse av regelverket til rumensk (eur-lex.europa.eu).

Gjennomføringen av de strukturelle reformene skal sikre at landet oppfyller det økonomiske kriteriet så fort som mulig. Romania har opprettholdt bred makroøkonomisk stabilitet og avanserte strukturelle reformer. De dypere reformene er derimot for dårlig utviklet (Kommisjonens rapport nr.1 2006:17).

Kommisjonen konkluderte altså høsten 2006 med at Romania er en fungerende markedsøkonomi, men at landet ikke hadde oppfylt det økonomiske kriteriet (Kommisjonens rapport 2006:13).

6.3 Bulgaria

Den kommunistiske lederen Todor Zhivkov styrte Bulgaria fra 1954 til 1989, da de brede politiske endringene feide over regionen.

Landet holdt sitt første valg til Europaparlamentet i mai 2009, med det nye sentrum-høyre opposisjonsparti GERB. Partiet førte også kommunevalget samme høst, som var preget av rapporter om at stemmer ble kjøpt og organisert fra velgere fra Tyrkia (freedomhouse.org nr. 2).

Etter en rekke advarsler, suspenderte EU-kommisjonen i juli 2008 486 millioner Euro (713 millioner kroner) i bistandsmidler og stengte to bulgarske etater fra håndtering av EU-bistand. Kommisjonens rapport viste at landet hadde mislyktes i å trekke konkrete resultater fra tiltredelsen angående relaterte institusjonelle og juridiske reformer. Bulgaria vil møte mer alvorlige sanksjoner dersom ytelsen ikke bedres. Kommisjonen mente at det hadde mislyktes i å forbedre forholdet, og dette ble antatt forverret siden Bulgaria ble medlem av EU i januar 2007 (Ibid.).

Korrupsjon er et alvorlig problem i Bulgaria, og Kommisjonens rapport fra 2008 viser dårlig overvåkning av offentlige anskaffelser og manglende strategi for bekjempelse av lokal korrupsjon. Den fant at bulgarske myndigheter ikke tar avgjørende grep når bedrageri blir identifisert, og pekte på lave offentlige lønninger som en faktor som bidrar til problemet. Korrupsjonsinnsatsen har tilsynelatende løyet etter EU-tiltredelsen. Bulgaria var rangert som nummer 72 av 180 land i Transparency Internationals korrupsjonsindeks fra 2008, de verste resultatene i EU (Ibid.).

6.3.1 Politikk

Bulgaria er et valgt demokrati med en nasjonalforsamling som består av 240 medlemmer, som sitter i en periode på fire år. Presidenten fungerer som statsoverhode, men makten hans er svært begrenset. Forsamlingen velger statsministeren, som tjener som regjeringssjef (freedomhouse.org nr. 2). En nasjonal plan for å gi like muligheter for menn og kvinner ble vedtatt i desember 2004, men finansieringen er utilstrekkelig. Kvinner er fortsatt underrepresentert i det politiske liv, og utgjør om lag 20 prosent av nasjonalforsamlingens medlemmer (Ibid.).

Freedomhouse.org gir samme poeng til Bulgaria (2 poeng) som til Romania når det gjelder politiske- og sivile rettigheter.

Det er flere områder som trenger forbedring innenfor det politiske kriteriet, som offentlig forvaltning, rettsvesenet, kampen mot korrupsjon, kampen mot menneskehandel, fengsels forhold, barns beskyttelse, funksjonshemmede og psykisk helsevesen, og beskyttelse og integrering av minoriteter (Kommissjonens rapport nr.1 2006:5)

Det har blitt tatt i bruk midler for å bekjempe korrupsjonen, og en ny forvaltningslov er implementert. Men: ansvarligheten, åpenheten og effektiviteten innenfor rettsvesenet må forbedres ytterligere. Man behøver mer objektive og tydelige mekanismer for å måle kvaliteten på dommernes arbeide, og det må bli klarhet i all usikkerhet rundt domstolsvesenet. I tillegg har bekjempelsen av organiserte forbrytelser gitt for dårlige resultater. Strukturene for å samordne og gjennomføre politikken for korrupsjonsbekjempning må styrkes så den effektivt kan fylle sin funksjon (eur-lex.europa.eu). I desember 2005, vedtok Ministerrådet en "Code of Ethics" som skal regulere arbeidet til medlemmer av regjeringen og andre politisk oppnevnte representanter. I følge disse retningslinjene må berørte tjenestemenn erklære og registrere sine økonomiske interesser, de har forbud mot å delta som partnere i selskaper, og er ansvarlige for å forvalte ressursene de er betrodd, og skal hindre korrupsjon i de organer de er ansvarlige (Kommissjonens rapport nr.3 2006:7). Bulgaria må legge frem klare bevis for sine resultater i bekjempelsen av korrupsjon (Ibid.).

Bulgaria må fullføre reformer i rettsvesenet, sikre konkrete resultater, og gjøre ytterligere tiltak for å sikre sin uavhengighet. Fremgangen er her begrenset (Kommissjonens rapport nr.3 2006:7) Bulgarske medier har utviklet seg betydelig siden slutten av det kommunistiske styret, men politisk innblanding og økonomisk press fører noen ganger til selvsensur. Lokale medier rapporterer at trusler fra politiske organisasjoner, fra lokale myndigheter og organiserte kriminelle grupper er de største hindringene for pressefriheten (freedomhouse.org nr. 2).

6.3.2 Økonomi

Generelt sett har Bulgaria opprettholdt makroøkonomisk stabilitet og strukturelle reformer. Dypere strukturelle reformer krever bedre funksjoner i det juridiske systemet og regelverket

for arbeidsmarkedet må gjøres mer fleksibel (Kommisjonens rapport nr.3 2006:16-17). Det er problemer med direktivene om kunngjøring av arbeidstakere, arbeidsgiver konkurs, helse og sikkerhet for arbeidstakere, masseoppsigelser, deltidsarbeid, fast arbeid, arbeidstid, og beskyttelse av unge mennesker i arbeid. I tillegg må arbeidstilsynet bygges bedre opp (Kommisjonens rapport nr.3 2006:27).

Underskuddet i handelsbalansen har økt og motiverer en fortsatt varsom skatt- og lønnspolitikk. Det er store problemer med økonomisk kriminalitet, særlig hvitevasking av penger (eur-lex.europa.eu). "Sorte penger" regnes å utgjøre minst en firedel av bruttonasjonalproduktet (freedomhouse.org nr. 2). Organisert kriminalitet er et alvorlig problem i regjeringen, i økonomien, og på gata. Ingen av de rundt 150 mistenkte drapene siden 1990 har blitt løst. Det er mange mistanker koblet til organisert kriminalitet eller virksomhetstvister. Selv om offisiell statistikk viste en svak nedgang i den totale kriminaliteten i 2007, ble det registrert at ofrene ofte ikke klarte å rapportere lovbrudd på grunn av mangel på tillit til rettsvesenet (Ibid.).

Kommisjonen fastslo at *"Bulgaria er en fungerende markedsøkonomi"* (Kommisjonens rapport nr. 3 2006:16).

6.4 Kommisjonens rapport 2006

6.4.1 Romania

Saker kommisjonen ser på som presserende for Romania:

- Pressefriheten, i forhold til bedre beskyttelse av blant annet journalister. I september 2007 utnevnte Stortinget lederen til flere tv-stasjoner, noe som økte bekymringen for politisk skjevhet; ved sterk påvirkning av de politiske og økonomiske interessene til sine eiere.
- Religionsfrihet er generelt respektert, men "utradisjonelle" religiøse organisasjoner støter på både problemer med statlige registre og diskriminering av enkelte tjenestemenn og ortodokse prester. Den rumenske ortodokse kirken er fortsatt dominerende og politisk mektig. I desember 2006 vedtok parlamentet en lov som

krever at alle religioner å ha et medlemskap som tilsvarer minst 0,1 prosent av befolkningen til å bli offisielt anerkjent. Videre må utradisjonelle religioner gjennomgå en 12 år "ventetiden" før anerkjennelse (Kommissjonens rapport nr.1 2006:7).

- Utdanningssystemet er svekket av korrupsjon.
- Arbeidstakere har rett til å danne fagforeninger og streik, men i praksis jobber mange arbeidsgivere mot fagforeninger, og aktiviteten er sjelden straffet (freedomhouse.org nr.1).
- Rettsvesenet er en av de mest problematiske institusjoner i Romania. Til tross for budsjettbehandling, bemanning og strukturelle forbedringer, fant EUs rapporter fra juli 2008 at det fortsatt var vansker med å fatte juridiske og motstridende avgjørelser av høyere domstoler.
- Kjønnsskimming er et problem, selv om grunnloven garanterer kvinner like rettigheter som menn. Smugling av kvinner og jenter for tvungen prostitusjon (trafficking) er blitt et stort problem (Ibid.).

6.4.2 Bulgaria

Saker kommisjonen ser på som presserende for Bulgaria:

- Pressefriheten: Politisk og økonomisk press på de statlig eide mediene fører til. I tillegg er de sårbare når det kommer til å kritisere regjeringen. Trusler fra myndighetene og organiserte kriminelle grupper er fortsatt det største hinder for pressefriheten (Kommissjonens rapport nr.1 2006:5).
- Personvern: Regjeringen har ingen restriksjoner på internett, men bruker en bred tolkning av EUs regler om informasjonsoppbevaring av Internett-leverandører. Myndighetene har dermed tilgang til brukernes informasjon når de undersøker selv mindre forbrytelser.
- Minoriteter, særlig den rumenske, møter sporadiske tilfeller av trakassering og diskriminering på tross av konstitusjonelle garantier for religiøs frihet. Myndighetene har i enkelte områder gjort det vanskelig for "utradisjonelle" religiøse grupper utenfor den ortodokse kristne, katolske, muslimske og jødiske samfunn å operere, og staten har nektet anerkjennelse av en av den bulgarsk ortodokse kirkens splittelser.

Minoriteter trakasseres i arbeidslivet, helsevesen, utdanningssystemet og boligsituasjoner (Ibid.).

- Rettsvesenet framstår som utilstrekkelig både i forhold til personal og utstyr, selv om de strukturelle reformene har styrket domstolenes uavhengighet, effektivitet og gjennomsiktighet.
- Straffeloven trenger en overhaling, særlig i forhold til rettsprosessen som er plaget av lekkasjer, påvirkning utenfra, og ødeleggende forsinkelser over mindre prosessuelle spørsmål.
- Mishandling utført av politiet rapporteres, og fengsels- forholdene er fortsatt utilstrekkelige (freedomhouse.org nr. 2).
- Vold i nære relasjoner er en pågående bekymring. Landet har mange menneskelige ofre gjennom menneskehandel, og intern handel er økende for å møte etterspørselen i kystområder og grensebyer. Romani kvinner og barn utgjør et uforholdsmessig stort antall ofre, sto for omtrent en tredjedel av totalen (eur-lex.europa.eu).

Unionen godtar en beskyttelsesklausul som går ut på at dersom landene ikke har klart å oppfylle de økonomiske kravene innen inngåelse av medlemskap, har de tre års lempningstid. Med en overvåkning fra kommisjonen. Det samme dersom de ikke klarer å forbedre korrupsjonsproblemene i forvaltningen. De får altså bli medlem i unionen likevel, men EU går inn og kontrollerer og overvåker situasjonene selv (eur-lex.europa.eu).

Ved store brister i forbedring og forberedelsesarbeidet vil medlemskapet utsettes til 2008, men kommisjonen regner med at på bakgrunn av denne rapporten vil begge landene være klare 1. Januar 2007 (Ibid.), noe Kommisjonen til slutt vedtok at de var.

I Kommisjonens oppfølgingsrapport fra 16.05.2006 (nr.1), om Romania og Bulgarias beredskap på medlemskap, var Kommisjonen fast bestemt på å se til at begge landene klarte å avslutte sine siste forberedelser før medlemskap. I dette tilfellet hadde kommisjonen nøye overvåket de framsteg som landene hadde gjort, og gitt god støtte for å hjelpe dem i reformarbeidet. Landene fikk skryt for at de hadde forandret sine politiske og økonomiske systemer til fungerende markedsøkonomier og demokratier. Kommisjonen mente at begge landene hadde oppfylt det politiske kriteriet, og fortsatte å gjøre fremskritt for å oppfylle det økonomiske, og kriteriene i forhold til unionens regelverk, i tillegg til at de hadde riktig oppmerksomhet på de områder som fortsatt måtte forbedres (eur-lex.europa.eu).

6.5 Analyse

6.5.1 Sammenlignet med Tyrkia

Dersom jeg sammenligner de tre landene ut fra dette er konklusjonen at alle landene har sine problemområder, og at de har ulik fremgang med ulike dilemmaer. Ingen av landene kommer ut som noe bedre enn de andre. De er relativt like, og vi merker en tendens til flere tilsvarende problemer. Hvitevasking, pressefrihet, diskriminering og rettssystemet er gjennomgående felter som Kommisjonen ser som presserende saker å forbedre. Så dersom det ikke er noen store forskjeller mellom landene, hvorfor har to land fått EU-medlemskap, mens det siste står utenfor? Var det, som jeg tok opp i begynnelsen av dette kapitlet, mer lønnsomt for EU å inngå medlemskap med Romania og Bulgaria? For å undersøke dette har jeg hentet tall fra unece.org som gir økonomiske opplysninger om land. Ut fra disse opplysningene har jeg laget sammenlignende tabeller som kommer nedenfor. Jeg har i denne anledning satt fokus på 2006 og 2007 fordi det var i 2006 Kommisjonen vedtok at Romania og Bulgaria var klar for medlemskap, og at Tyrkia ikke var det. Jeg har også tatt med 2007 for å se om medlemskapet har hatt noen virkning for de tre landene.

ØKONOMISKE FAKTA - 2006			
Land	Tyrkia	Romania	Bulgaria
Befolkning	71104615	21587666	7699020
Arbeidsledighet	8,4 %	7,3 %	9.0 %
BNP per innbygger til nåværende priser og kjøpekraft, i mill. US dollar	12074	10901	10360
Eksportvarer, % av BNP	22,7 %	32,3 %	64,5 %
Importvarer, % av BNP	27,6 %	44,3 %	83,3 %
Kjøpekraft, nasjonalvaluta i US dollar	0.8607	1,4678	0.6189
Brutto ekstern gjeld, i mill. US dollar	207325	51728	27228
Konsumpris indeks - vekst	10,5 %	6,6 %	7,3 %

(www.unece.org)

ØKONOMISKE FAKTA - 2007			
Land	Tyrkia	Romania	Bulgaria
Befolkning	70137756	21546873	7659764
Arbeidsledighet	8,4 %	6,4 %	6,9 %
BNP til nåværende priser og kjøpekraft, i mill. US dollar	12874	12772	11165
Eksportvarer, % av BNP	22,3 %	29,5 %	63,4 %
Importvarer, % av BNP	27,5 %	43,5 %	85,5 %
Kjøpekraft, nasjonalvaluta i US dollar	0.8918	1,5185	0.6575
Brutto ekstern gjeld, i mill. US dollar	248958	80221	42621
Konsumpris indeks - vekst	8,8 %	4,8 %	8,4 %

(www.unece.org)

Av disse tabellene ser vi at i 2006, da forhandlingene om EU-medlemskap for Romania og Bulgaria var i gang, lå Tyrkias kjøpekraft mellom de andre to landene. Samlet sett har Tyrkia hatt større vekst i konsumprisindeksen enn Romania og Bulgaria både i 2006 og 2007.

Arbeidsledigheten var svært høy i alle de tre landene i 2006, mens i 2007, når Romania og Bulgaria blir EU-medlem synker ledigheten i begge land, mens den fortsetter å stige i Tyrkia. Vi ser også at kjøpekraften har gått opp i de to landene med EU-medlemskap. Tyrkia er et mye større land med en mye større befolkning enn Romania og Bulgaria, og dersom man ser på landenes eksterne gjeld har Tyrkia enorme tall i forhold til de to andre. Landet har derimot holdt seg stabilt, mens både Romania og Bulgaria nesten har doblet sin utenlandsgjeld fra 2006 til 2007. I tillegg har Tyrkia høyere BNP per innbygger både i 2006 og 2007.

Ut fra disse økonomiske fakta ser vi at landene er ganske like også her i den forstand at de har ulike problemområder, men ingen overhengende. Ut fra disse tallene skal det ikke være noen økonomisk grunn til at Romania og Bulgaria fikk medlemskap i 2007, og ikke Tyrkia. Tyrkia er jo et mye større land enn Romania og Bulgaria, og vil være et "dyrt land" å ta inn i unionen, så dette kan være noe av årsaken, men er det kun dette EU har lagt til grunn ved å innlemme Romania og Bulgaria, men ikke Tyrkia? Kanskje det også har blitt lagt vekt på økonomisk stabilitet og utvikling? Stabiliteten og utviklingen i økonomien i de tre landene i perioden 2000 til 2008 ser slik ut:

Tyrkias økonomiske utvikling

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Arbeidsledighet	5,2%	6,8%	8,9%	9,3%	9,0%	8,8%	8,4%	8,5%	9,8%
Kjøpekraft i US\$	0,283	0,428	0,612	0,773	0,811	0,830	0,860	0,891	0,952
BNP per innbygger i US\$	8724	8178	8217	8316	9595	10841	12074	12874	13406

(unece.com)

Romanias økonomiske utvikling

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Arbeidsledighet	7,3%	6,8%	8,6%	7,0%	8,1%	7,2%	7,3%	6,4%	5,8%
Kjøpekraft i US\$	0,633	0,821	0,990	1,183	1,300	1,423	1,467	1,518	1,665
BNP per innbygger i US\$	5946	6688	7232	7645	8754	9386	10901	12772	14465

(unece.com)

Bulgarias økonomiske utvikling

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Arbeidsledighet	16,4%	19,5%	18,2%	13,7%	12,1%	10,1%	9,0%	6,9%	5,6%
Kjøpekraft i US\$	0,539	0,558	0,556	0,557	0,576	0,599	0,618	0,657	0,706
BNP per innbygger i US\$	6268	6765	7421	7964	8676	9255	10360	11165	12271

(unece.com)

Ut fra dette ser vi at EU-medlemskapet betydde en ”vitamininnsprøytning” i rumensk og bulgarsk økonomi. De har oppgang både i kjøpekraft og BNP i 2007, mens arbeidsledigheten går ned. Økonomien har stort sett vært stabil i alle de tre landene, med en ekstremt høy arbeidsledighet i Bulgaria før de trådte inn i unionen. Alle har stigende vekst i kjøpekraft og BNP i perioden, men Tyrkia har her noe lavere tall i forhold til kjøpekraft. Landet har derimot en høyere BNP enn Romania og Bulgaria. Igjen ser vi eksempler på at de tre landene har ulike

problemområder, men ingen av landene skiller seg ut som noen ”værsting”. Så igjen tilbake til spørsmålet jeg stilte innledningsvis i dette kapittelet; har Tyrkia blitt forskjellsbehandlet av EU? Dette vil jeg ta for meg i den videre analysen.

6.5.2 Har Tyrkia blitt forskjellsbehandlet i forhold til Romania og Bulgaria?

Ut fra sammenligningene jeg har gjort ovenfor kan jeg ikke finne noen tungtveiende grunner for at Tyrkia ikke var med i utvidelsesrunden sammen med Romania og Bulgaria i 2007. Samlet sett har landene like stabil utvikling i økonomien, og ulike problemområder i forhold til oppfyllelsen av det politiske kriteriet. Det er selvfølgelig usikkert hvilke kriterier EU legger mest vekt på i utvidelsen, men det bør være et samlet inntrykk av landenes oppfyllelse. Et viktig poeng i denne sammenheng er Tyrkias store befolkning og areal. EUs innbyggere utgjør ca. 500 millioner mennesker, og med Tyrkisk medlemskap vil tyrkere med sine nesten 80 millioner mennesker utgjøre nesten 1/6 av EU (unece.org). Dette medlemskapet vil føre til store økonomiske utgifter for EU. Den stadig økende kjøpekraften vi ser i Tyrkia viser derimot en større etterspørsel av varer, og en befolkning på 80 millioner mennesker som etterspør varer må uansett utgjøre en interesse for EU. I tillegg er bare ca. 7 % av de tyrkiske innbyggerne over 65 år, mens for eksempel Frankrike har ca. 16,5 % i samme aldersgruppe. Mens de fleste andre land i unionen sliter med en stor eldrebølge er altså Tyrkia et land med yngre befolkning (Ibid.), og derfor en større andel arbeidsføre. Dersom denne analysen hadde vist at Romania og Bulgaria hadde oppfylt medlemskapskriteriene fullt ut da de ble tatt opp i unionen ville det vært selvsagt at disse landene ble medlem av EU foran Tyrkia. Analysen viser derimot at de ikke hadde oppfylt kriteriene fullt ut, så da kan man stille spørsmål om hvordan EU klarer å skille mellom tre land der ingen har oppfylt medlemskapskriteriene fullt ut, men likevel to får innvilget medlemskap, men det siste ikke. Hva legger unionen vekt på? Jeg vil derfor konkludere med at ut fra denne analysen har Tyrkia blitt forskjellsbehandlet i forhold til Romania og Bulgaria.

De to medlemslandene hadde ikke oppfylt København-kriteriene fullt ut da de ble tatt inn i unionen (Kommisjonens rapport nr.1 2006:17), og Tyrkia har ikke oppfylt kriteriene i noen mindre grad. Landene er ganske like ved at de alle har noen hovedproblemer som de må rette opp for å oppfylle medlemskapskriteriene fullt ut. Likevel har Romania og Bulgaria fått

medlemskap selv om de har noen uløste problemer, Tyrkia fikk det ikke. Hvorfor er dette tilfellet? Hva har, eller har ikke, Bulgaria og Romania som Tyrkia har, eller ikke har? Ut fra dette kommer det igjen fram at det er grunn til å forvente at Tyrkia allerede hadde blitt medlem av EU. Det kan virke som om det ikke er København-kriteriene som blir lagt mest vekt på fra EUs side i dette tilfellet. Så er det da andre forklaringsfaktorer som EU legger mer vekt på i forhold til Tyrkias søknad om medlemskap? For å finne ut av om dette er tilfellet, vil jeg søke forklaringer på andre nivåer, i form av relasjonelt nivå; internasjonale relasjoner, og strukturelt nivå; kultur og identitet, for å se om det er en av disse faktorene som er hovedgrunnen til at Tyrkia ikke er EU-medlem.

7. Internasjonale relasjoner

I desember 2004 ble det gitt klarsignal fra Det europeiske råd om at Tyrkia nå oppfylte København-kriteriene, slik at medlemskapsforhandlingene kunne sette i gang. I november 2006 ble det derimot gjort en anbefaling fra Kommisjonen om å suspendere forhandlingene grunnet for liten framgang i saken om Kypros, noe som var grunnen til at Bulgaria og Romania kom foran Tyrkia i ”medlemskaps-køen”. Anbefalingene ble fulgt, men forhandlingene ble gjenopptatt i 2007 (europakommisjonen.no nr. 1) Et interessant spørsmål er derimot om Tyrkia hadde blitt unionsmedlem samtidig med Romania og Bulgaria i 2007 dersom det ikke hadde vært gnisninger med Kypros, eller om dette var et påskudd fra EU sin side for å utsette medlemskapet enda litt til. Det kan altså være flere forhold som spiller inn, som for eksempel utviklingen i den internasjonale politikken når EU har besluttet å ikke ta Tyrkia med i EU. Landet ligger geografisk i et anspent skille, mellom Europa og Midtøsten, som nabo til de ustabile Iran og Irak i øst, samt i en konflikt med Hellas og Kypros i sør. Tyrkia er allerede, og vil nok ytterligere vise seg å være en sikkerhetspolitisk og internasjonal viktig alliert, særlig i Midtøsten konflikten i fremtiden. Er Tyrkias internasjonale relasjoner, og geografiske plassering, en forklaringsfaktor for hvorfor de ikke har fått medlemskap i EU?

Jeg vil også her først oppsummere kort hovedtendensene i teoriene som jeg velger å bruke i dette kapitlet, slik at det kommer klart fram hvilket teorivalg jeg legger til bakgrunn for analysen.

7.1 Teori

7.1.1 Rational choice teori

Det har utviklet seg en teori om rasjonelle valg innenfor ny-institusjonalismen. Sentrale tanker innen denne retningen er at individer maksimerer sine strategier og interesser gjennom sin adferd, innen gitte, individuelle preferanser. Dette blir gjort gjennom spilleregler gitt av institusjoner, omhandlende hvilke aktører som får delta, deres valgmuligheter, informasjonstilgang og andre strategiske avgjørelser.

Rasjonalistiske teorier stoler på at aktørenes atferd er mer eller mindre rasjonell. Den generelle tanken her er at politiske aktører har klart definerte preferanser og handler på en

strategisk måte for å maksimere oppfyllelsen av disse. Målet med handlinger er å maksimere eller optimalisere egne interesser og preferanser (Chini 2007:kap.8).

Rational choice teori er et rammeverk for forståelse og forming av økonomisk og sosial oppførsel og handling. Rasjonalitet handler i denne teorien om at personer veier kostnader og fordeler mot hverandre, for å finne utfall som gir maksimal nytte. Dette foregår i all interaksjon mellom mennesker i hverdagen i alle situasjoner. Alle avgjørelser har gått gjennom en rasjonell prosess, og man antar at personen velger den beste handlingen ut fra forutsetningene. Rational choice theory har opprinnelig vært en av hovedteoriene innen økonomi, men har i senere tid også blitt brukt i studier om politikk (Ibid.).

Grunntanken i teorien omhandler ideen om at mønstre av adferd i samfunnet gjenspeiler de valg som tas av mennesker når de forsøker å maksimere sine fordeler og minimere sine kostnader (ulemper).

7.1.2 Realisme

Realismen i internasjonal politikk setter fokus på at stater handler etter egeninteresse på bakgrunn av makt, ressurser og strategiske posisjoner. Det internasjonale samfunnet er et anarki, og statene må sikre seg selv- ”survival of the fittest”- ved å maksimere sine mål ut fra gitte betingelser som valgmuligheter, makt, posisjon, informasjonstilgang og lignende. Staten er altså suveren og amoralsk og skal ivareta egen sikkerhet, noe som er helt uavhengig av etikk og moral; *raison d'état*. Hovedinteressen er å maksimere egen makt på bekostning av andre stater. Maktkamp er sentralt i realismen og suverene stater regnes som hovedaktørene i den internasjonale politikken. De utnytter sine relasjoner i kampen om maktposisjoner i verdenspolitikken og forsøker å få innflytelse over hverandre (Heywood 2004:kap.7).

7.2 Internasjonale medlemskap

Tyrkia er allerede en militær stormakt. Lange (2008) mener at det kun er tyrkisk medlemskap som kan realisere EUs forsvarsplaner. Ingen har flere F-16-fly i verden, foruten USA, og Tyrkia har den største militære kapasiteten i NATO, foruten USA. Kun Tyrkia kan gi EU muskler, også til bruk i fredsbevarende arbeid. En viktig del av dette er

en stor militærstyrke; en halv million tyrkiske soldater bærer våpen. Realpolitisk og kynisk er valget enkelt, sett fra Europa: Enten er de med oss, eller så vender de blikket den andre veien på jakt etter strategiske partnere: Russland, Iran og Kina. Eller nabolandene Syria og Irak? (Lange 1998). Dette synet strider kanskje noe mot EUs forsvarspolitik, men det er altså flere som mener at Tyrkia kan være med på å skape en bedre sikkerhet i Europa.

Tyrkia ble medlem i OIC, Organisasjonen av islamske stater i 1969. Det var derimot først etter at AKP kom til makten at medlemskapet i organisasjonen har blitt vektlagt, og i 2004 fikk Tyrkia formannskap i OIC (nupi.no). Med dette vil Tyrkia stadig styrke sin aktørrolle i Midtøsten. Hva vil dette ha å si for EU?

Da Tyrkia ble medlem av NATO i 1952 var det i begge parters interesse. For tyrkerne ble medlemskapet en sikkerhetspolitisk garanti mot trusselen fra øst. Det var dessuten viktig for Tyrkia å knytte seg til vesten på denne måten for å forhindre at Hellas skulle komme mellom Tyrkia og Vesten. For de vestlige allierte var det derimot av stor strategisk betydning at Tyrkia med sin geografiske beliggenhet ble en del av den vestlige forsvarspakten og dermed en sikkerhet mot sovjetisk vekst i retning av middelhavet og Gulf regionen. Tyrkias utenrikspolitik har hele tiden blitt bestemt ut fra NATOs rammer, men landet har likevel hatt godt utbytte av medlemskapet (Ibid.). Det gir dem for eksempel makt til forhandling med EU om målene om en felles forsvarsallianse.

Tyrkia har også flere internasjonale roller. Landet mekler i Kaukasus konflikten, Irak konflikten med USA, tidligere sentral asiatiske konflikter og konflikter i Bosnia. På bakgrunn av dette har landets rolle blitt sett, og ses på, som en stabilisator. Under Gulf krigen støttet Tyrkia FNs embargo overfor Irak og mistet blant annet store summer fra transporten av irakisk olje, til tross for viktige økonomiske interesser. Dette styrket Vestens inntrykk av Tyrkia som en viktig alliert i forholdet til Midtøsten, og bidro til at Tyrkia forsterket sin posisjon i Vesten (Slydal 1994). Landet har også deltatt aktivt i de multilaterale forhandlingene mellom Israel og de arabiske land og har gode relasjoner til begge parter. De var blant annet en av de første som anerkjente staten Israel, i tillegg til at de støttet PLO da den palestinske stat ble proklamert (ibid.).

I tillegg ble Tyrkia medlem av FN så tidlig som i 1945. I 2009 ble landet også valgt inn i Sikkerhetsrådet for to år (globalis.no).

7.3 Geografi og relasjoner

Tyrkia har altså en viktig internasjonal rolle, særlig med sin geografiske plassering. Som vist på kartet nedenfor grenser Tyrkia til flere land som kan betegnes som ustabile. Dette gjelder særlig Iran og Irak. I tillegg har Tyrkia nær kontakt med Kaukasus områdene. I sør- øst ligger dessuten Hellas, som det har vært mange uenigheter med opp gjennom årene, i tillegg til Kypros i sør.

(bilde 2: Tyrkia med naboland. <http://hvorhenderdet.nupi.no/Artikler/2008-2009/Tyrkia-og-omverdenen/Kart-Tyrkia-med-landene-rundt2>)

I tillegg til å være et bindeledd mellom vest og øst, har Tyrkia også mulighet til å kontrollere viktige handelsveier. Landet blir stadig viktigere ved å fungere som transittland for olje og gass. Oljeledningen, som går fra Baku i Azerbadsjan, gjennom Tbilisi Georgia, og slutter i Ceyan i Tyrkia, kan transportere opp til en million fat per døgn. En gassrørledning som kalles Nabucco, er planlagt fra Tyrkia til Sentral-Europa. Denne skal kobles til rørledninger fra Azerbadsjan og Sentral-Asia og vil være svært viktig for Europa, ikke minst for å minske avhengigheten av gass fra Russland. I januar 2009 truet Tyrkias statsminister, Erdogan, med at Tyrkia ville trekke seg fra samarbeidet om Nabucco, dersom EU ikke fikk fortgang i medlemskapsforhandlingene. Selv om han få timer senere ombestemte seg, og uttalte at han ikke ville bruke dette som noe politisk våpen, viste han EU hvor avhengig de er, og vil være, av Tyrkia de nærmeste årene (nupi.no).

Landet har også kontroll over utløpene til både Tigris og Eufrat, noe som styrker Tyrkias status som regionalmakt. Det har også kontroll over skipstrafikk til og fra Svartehavet gjennom Bosphorosstredet (Slydal 1994). Tyrkia har stengt handelsforbindelser gjennom Bosphorosstredet tidligere og kan være villig til å gjøre det igjen for å sette politiske standpunkt, eller rett og slett som politisk strategi. Dette gjør Tyrkia til en potensiell kontrollør i eventuelle konflikter, og har stor makt over både import og eksport til og fra andre land. På grunn av dette har EU også møtt et økt press fra USA om å gi Tyrkia medlemskap i EU. Katinka Barysch skrev i en blogg for The Guardian i april 2009 at Barack Obama viste USAs standpunkt da han besøkte Tyrkia som en del av Europaturen, ikke Midtøstenturen. I tillegg har han flere ganger gitt uttrykk for at han støtter Tyrkia som EU medlem. Også George W Bush sa flere ganger at han så en tyrkisk inntreden i EU som viktig. Begge de amerikanske presidentene har med dette vist at Tyrkias geografi er viktig også for USA. Uten støtte og samarbeid med Ankara har ikke USA de samme mulighetene i Midtøsten. Mens med hjelp fra Tyrkia har de muligheter til å jobbe med åpne kanaler både til Teheran og Syria (The Guardian 2009).

Det er mange som frykter hva som kan skje dersom Tyrkia bestemmer seg for å snu ryggen til EU og heller retter seg mot Midtøsten, med tanke på hvor stor makt landet har både gjennom sin geografiske posisjon og politiske innflytelse. Det er derimot mange som også er skeptiske til at tyrkisk EU-medlemskap vil føre til at Europas nye grenser vil gå ved Iran og Irak. Dette vil i så fall føre til at EU kommer tettere inn på problemområder som de må ta større hensyn til i sin politikk, samt at problemene på disse grensene da blir EUs problem.

Jeg vil i de neste delkapitlene ta for meg land som har spesielle relasjoner til Tyrkia for å få et klarer bilde på hvilke lang Tyrkia har viktige tilknytninger til. Dette er da i hovedsak naboland og andre nærliggende områder.

7.3.1 Hellas og Kypros

Hellas og Kypros har ved flere anledninger blitt sett på som en bremsekloss for Tyrkisk EU-medlemskap. Den viktigste årsaken til dette er konflikten om nordlige deler av Kypros som har vært pågående over svært lang tid. Denne konflikten var også grunnen til at det ble besluttet at forhandlingene mellom Tyrkia og EU skulle settes på vent i 2004. Det har blitt gitt

uttrykk for at man regnet med at Kypros og Tyrkia ville bli presset til å finne en løsning på konflikten seg imellom når Tyrkia fikk innlede medlemskapsforhandlinger. Dette slo derimot feil, og førte til at problemene mellom Kypros og Tyrkia nå ble sentrale innad i EU da Hellas fikk medlemskap i 2004 (aftenposten.no 2007).

Roten til konflikten er at tyrkisk-kypriotene hadde en avtale som gikk ut på at tyrkerne skulle ha en såkalt ”community”-status, og ikke en minoritetsstatus. Konstitusjonelt skulle det være en maktfordeling mellom gresk kypriotene og tyrkisk-kypriotene som i praksis innebar at den kypriotiske presidenten skulle være gresk og visepresidenten tyrkisk. I 1960 skjedde derimot det som tyrkerne ser på som ”konstitusjonskuppet” som medførte at tyrkerne ble fratatt rettighetene i den opprinnelige avtalen om maktfordeling. Dette har ført til at Tyrkia flere ganger har sendt væpnede styrker til Kypros for å forsvare den tyrkiske bosettingen, som de har ment har trengt beskyttelse. Resultatet ble at Kypros ble delt i en tyrkisktalende og en gresktalende del (Slydal 1994). Dette har satt så dype spor at konflikten fortsatt ikke er løst.

Kypros fikk medlemskap i EU 1. Mai 2004 som en delt øy. Hele øya er i EU, men i den nordlige delen av øya er det ikke den kypriotiske regjeringen som utøver kontroll. Denne delingen kalles ”Green line”. Her gjelder ikke EU-lovgivningen, noe som ble fastslått ved Kypros tiltredelsesavtale i 2003. I regi av FN er det nå satt i gang en omfattende prosess for å gjenforene øya. Denne situasjonen vil endre seg med en gang det kommer i stand en kypriotisk ordning og det vil da være mulig for at EU-reglene skal gjelde over hele øya. Imidlertid innvirker ikke denne suspensjonen av regler på personlige rettigheter hos tyrkisk-kyprioterne som EU-borgere. De er borgere av en medlemsstat, republikken Kypros, selv om de bor i nordlige deler av Kypros (ec.europa.eu nr.6).

Kommisjonen skal hjelpe det tyrkisk-kypriotiske samfunnet med sikte på å sette en stopper for isolering av dette fellesskapet og hjelpe til med å forberede gjenforening av øya, og bringe det tyrkisk-kypriotiske samfunnet nærmere unionen, og hjelpe dem med å implementere EU-regler (acquis) (Ibid.).

Et av problemene som har blitt tatt opp i forhold til Tyrkisk EU-medlemskap er nettopp Tyrkias uvilje mot å anerkjenne Kypros som en egen stat. Grekerne på sin side anvendte sin vetorett i 1989 for å hindre Tyrkia fullt medlemskap i EU. I tillegg har det vært uenighet i forhold til at Tyrkia nekter kypriotiske fly og skip adgang til tyrkiske flyplasser og havner.

Dette er enda et eksempel på at Tyrkia bruker handelsembargoer som politisk ”straff”. Tyrkia krever også en slutt på isolasjonen av Nord-Kypros. Hellas krever derimot at Tyrkia anerkjenner Kypros fullt ut og forlanger adgang til deres flyplasser og havner (europakommisjonen.no). Det er et stort problem for EU når et av søkerlandene er i konflikt med et land som allerede er medlem i den Europeiske Union. Dette skaper uten tvil et dårlig politisk miljø, og er problematisk i forhold til internasjonalt samarbeid. Dette er altså en av grunnene til at Tyrkia ikke har blitt medlem av EU enda. Dersom forhandlingene ikke hadde blitt stoppet i 2004, på grunn av problemene mellom de to landene, er det usikkert om Tyrkias stilling hadde vært annerledes. Men denne boikotten av forhandlingene viser at EU legger stor vekt på viktigheten av at Tyrkia og Hellas finner en løsning på sine uoverensstemmelser, og at de setter fokus på at medlemslandene i unionen ikke har tvister seg i mellom.

7.3.2 Midtøsten

Som vist på kartet ovenfor har Tyrkia en strategisk plassering i forhold til Midtøsten. De siste årene har Tyrkisk diplomati vært suksessfullt, noe som har gitt stor popularitet i de arabiske landene. Dette har igjen styrket Tyrkias stilling hos EU. Det argumenteres fra flere hold innen den internasjonale politikken at Tyrkia ikke har noen fremtid uten EU, og vice versa. Det var da AKP kom til makten at Tyrkia begynte å utforme en ny utenrikspolitikk med vekt på internasjonale relasjoner, og å se seg selv som en bro mellom Vesten og Midtøsten (nupi.no).

Med denne nye posisjonen har Tyrkia klart å endre noen av reglene i maktspillet i Midtøsten til en mer positiv måte å løse problemer på, nemlig gjennom dialog. Landet har derimot ulike forhold til sine naboland.

Siden den tyrkiske anerkjennelsen av staten Israel har israelerne vært en viktig våpenleverandør til det tyrkiske militæret. De har også samarbeidet både på militære og politiske områder. I 1996 undertegnet Tyrkia og Israel en forsvarsavtale som ble svært kritisert av de andre landene i Midtøsten. Avtalen har blant annet innebåret at de to landene utveksler teknologi, samt at Israel oppgraderer tyrkiske jagerfly (Ibid.).

Tyrkia har gått en balansegang i forholdet til nabolandet Iran siden ayatolla Khomeini kom til makten i 1979. Relasjonene mellom de to landene har blitt mer omfattende etter at AKP ble valgt som styringsmakt, særlig når det gjelder handel. Kulturelt sett er derimot landene svært

forskjellige, særlig i måten de uttrykker og handler gjennom Islam. Religionen står mye sterkere i Iran enn i det mer moderne Tyrkia. Med hensyn til uenighetene om Irans atomprogram har Tyrkia tilbudt seg å være mellommann og megler mellom Vesten og Iran. Dette viser igjen Tyrkias vilje og evne til å være brobygger mellom de to verdensdelene. Dette bunner også i Tyrkias streben etter en maktposisjon i området, og en frykt for at Iran skal klare å skaffe seg atomvåpen (Ibid.).

Tidligere har ikke Midtøsten stått øverst på dagsordenen til Tyrkia, men man kan merke en endring i dette, noe som særlig har å gjøre med de langsomme EU-forhandlingene. Når Tyrkia nå vender blikket mer mot Midtøsten viser det at dersom EU ikke får mer fortgang i prosessene har Tyrkia andre muligheter på det internasjonale markedet. Spørsmålet EU da må stille seg er om det er av interesse at Tyrkia blir en stormakt i Midtøsten. Historisk sett lå store deler av Midtøsten under Det osmanske riket. Dette førte til at mange arabere har følt seg undertrykt av tyrkiske herskere opp gjennom tidene, og igjen utviklet en skepsis til Tyrkia. Også i Europa sitter fortsatt Det osmanske rikets storhetstid friskt i minnet etter så mange år. Og det har blitt uttalt at dette er grunnen til at så mange ikke stoler helt på tyrkere. Det Osmanske riket hersket i mange hundre år over store deler av Europa og Midtøsten, men selv om det er kortere tid siden Tyskland forsøkte å ta over hele Europa, er vi ikke fortsatt skeptiske til tyskere. Så hvorfor denne langvarige redselen? Det er nå fem år siden statsminister Erdogan har vært i Brussel, EUs hovedstad. Han har derimot pleiet jevnlig omgang med nabolandene, med nylige besøk hos samtlige (Ibid).

Tyrkias forhold til Syria har vært svært anstrengt i flere år. En av årsakene til dette var at syrerne godtok PKK, og lot organisasjonen ha baser i Libanon. Dette har derimot bedret seg de ti siste årene.

Også forholdet til Irak har vært noe anstrengt, og dette bunner mest i at de irakiske kurderne har etablert sitt eget selvstyreområde i Nord-Irak. Her har PKK geriljaen tilhold, og disse stedene har flere ganger vært mål for tyrkiske bombefly. Likevel har forholdet mellom de to landene forbedret seg noe. Uansett vil Tyrkia forhindre at det blir etablert en egen kurdisk stat i Irak, slik at de unngår økt kurdisk nasjonalisme i Tyrkia. Det legges likevel vekt på å opprettholde freden i Irak, og oppnå mer stabile forhold både av økonomiske og politiske årsaker (Ibid).

I april 2008 begynte Tyrkia å megle mellom Syria og Israel i Kaukasuskonflikten. Med dette viste Tyrkia igjen sin viktighet som alliert med Vesten. De nære forbindelsene Tyrkia har fått med USA blir derimot dårlig likt av Russland, som har pleiet sine forhold i Midtøsten siden den kalde krigen. I tillegg vil Europa bli mindre avhengig av Russland når olje og gass kan kjøpes, og transporteres gjennom andre land. Nettopp Tyrkia er et viktig transittland for disse naturressursene. Også det faktum at Tyrkia kontrollerer mye av eksport og import til og fra sørlige deler av Russland gjør at et sterkt samarbeid mellom Tyrkia og USA ikke er i Russlands interesse (Ibid.).

Tyrkias forhold til Armenia har vært komplisert siden 1. Verdenskrig. Dette bunner i de tyrkiske massedrapene på armenere under Det osmanske riket. De to landene har fortsatt ingen diplomatiske forbindelser, og grensene mellom landene har ikke vært åpnet siden 1993. Også situasjonen i Kaukasus har vært betent i flere år. Et eksempel på dette er situasjonen i Georgia i 2008, noe som viste landene i Kaukasus regionen at Russland holder stramme tøyler rundt sine naboland. Dette førte til at Tyrkia og Armenia begynte å se viktigheten av at de klarte å samarbeide, og under VM-kvalifiseringen i fotball, til 2010, mellom Armenia og Tyrkia dro daværende president Abdullah Gül til Armenia for å overvære kampen. Dette ble sett på som sensasjonelt, og viser Tyrkias skrekk for at Russland skal få mer makt i området, ved å forsøke å knytte bånd med Armenia (Ibid.). Russland og Armenia har hatt gode forbindelser, men krigen i Georgia kan ha gjort at Armenia begynner å vende blikket mot andre naboland for å knytte politiske bånd. Da kan Tyrkia være en interessant handelspartner. Særlig ettersom landet har samme interesser som Russland i Kaukasusområdet i forhold til de tidligere nevnte olje- og gassledningene.

Det gjenstår uansett å se om Armenia og Tyrkia kan legge de tidligere uenighetene bak seg, og et politisk samarbeid er i begge interesse (Ibid.).

Vi ser stadige tegn på at Tyrkia ikke lenger er like ivrig i sin søken mot vesten, men også vender seg mot en ny og dominerende plass i Midtøsten. EU har selv spilt en avgjørende rolle i denne utviklingen. Etter så stor motgang i søknadsprosessen til EU forsøker Tyrkia å finne andre potensielle samarbeidspartnere, og øve innflytelse på sine naboland. Denne rollen er derimot også Iran interessert i å spille, og det skal bli interessant å se hvilket av de to landene som klarer å vinne størst oppslutning blant landene i Midtøsten, og tilslutt stå som regionens ledende aktør. I tillegg er det sjanser for at denne striden om dominans

også vil innlemme Saudi-Arabia og Egypt, som i flere år har blitt sett på som foregangsland blant de arabiske statene.

7.4 Kommisjonens rapport 2008

I forhold til internasjonale relasjoner har den tyrkiske regjeringen fortsatt å uttrykke sitt engasjement for et omfattende oppgjør med Kypros problemet i regi av FN. Tyrkia må ta konkrete skritt for å bidra til et gunstig klima for et omfattende oppgjør. Tyrkia har gjort noen fremskritt med de bilaterale forbindelsene med Kypros. Landet fortsetter derimot å nedlegge veto mot kypriotisk medlemskap i flere internasjonale organisasjoner. I november 2007 møttes den tyrkiske og greske statsministeren på grensen for å innvie en naturlig gassrørledning. I januar 2008 var den greske statsministeren på offisielt besøk i Tyrkia – for første gang på 49 år. Begge statsministrene har uttrykt sin vilje til å forbedre de to landenes forbindelser. Så langt har 31 avtaler blitt inngått, og det har blitt enighet om 24 tillitskapende tiltak siden 2000. Den tredje felles øvelsen mellom militærinnsatsenes avdelinger ble gjennomført i mai 2008 i Athen. Kontakter på militært nivå fortsetter, med at den greske ”Chief of General Staff” gjorde et offisielt besøk til Tyrkia i mai 2008. Bilaterale forbindelser med andre utvidelsesland og naboland har også hatt en positiv utvikling. Tyrkia fortsetter også å spille en positiv rolle i det vestlige Balkan (Kommisjonens rapport 2008:kap.31).

Når det gjelder utenriks, sikkerhets- og forsvarspolitik er det i gang en politisk dialog mellom EU og Tyrkia. Denne har fortsatt å dekke internasjonale spørsmål av felles interesse, blant annet Irak, Iran, Sør-Kaukasus og fredsprosessene i Midtøsten. Tyrkia har også fortsatt å støtte arbeidet med å oppnå stabilitet, sikkerhet og nasjonal forsoning i Irak. PKK utgjør derimot en sikkerhetsutfordring for Tyrkia (Ibid.). USA og EU ser på denne gruppen som en terrororganisasjon, og i følge Britiske MI5 rapporter er den en av de blodigste terroristorganisasjonene i verden. PKK har store væpnede styrker, og organisasjonen finansierer seg gjennom narkotika industrien, i tillegg til human trafficking. Inntektene går også til å drive en tv-kanal, noe de må være alene om å gjøre som terrororganisasjon. PKK har kontorer i blant annet Belgia og Danmark, og USA har åpent uttrykt sin misnøye med at EU-stater lar organisasjonen drive terrorpropaganda i sine land. PKK blir også sett på som en stor trussel mot Europas sikkerhet (usak.org).

I forhold til Iran støtter Tyrkia EUs posisjon angående atomvåpenprogrammet i 2008, og oppfordret landet til å engasjere seg i en diplomatisk løsning på krisen. Tyrkia har også engasjert seg i forhandlinger med Iran om en omfattende energiavtale, og i august 2008 undertegnet de to landene en samarbeidsavtale for å bekjempe terrorisme, narkotikahandel og organisert kriminalitet (Kommisjonens rapport 2008:kap.31).

Når det gjelder forbindelsene med Sør-Kaukasus, har Tyrkia opprettholdt nære forbindelser med Aserbajdsjan og Georgia. Som en reaksjon på den russisk-georgiske konflikten i august 2008, har Tyrkia understreket viktigheten av georgisk territoriell integritet og suverenitet. Samtidig holdt Tyrkia kommunikasjonskanalene med Russland åpne. Tyrkia har spilt en aktiv og konstruktiv rolle i Midtøsten. I tråd med EUs posisjon, fortsatte Tyrkia å støtte fredsprosessen i Midtøsten (Ibid.). Tyrkia har også uttrykt støtte for den palestinske side og i november 2007 holdt presidenten av Israel og de palestinske myndigheter taler for det tyrkiske parlamentet. Tyrkia meklet indirekte samtaler mellom Syria og Israel med sikte på å utarbeide en fredsavtale mellom de to landene. I mai og juni i 2008 fant to runder med indirekte samtaler sted i Istanbul. Tyrkia gjorde også forsøk på å bidra til nasjonal forsoning i Libanon. Landet har i tillegg fortsatt arbeidet med å bringe sammen Afghanistan og Pakistan. I anledning den internasjonale konferansen i juni 2008 lovet Tyrkia å doble sitt bidrag til gjenoppbygging av Afghanistan. Videre bidrar Tyrkia til sivil- og militær kapasitetsbygging. Tyrkia har også intensivert sine forbindelser med Gulf-statene, særlig Qatar. Med dette har landet forbedret sin positive rolle som regional stabilisator, særlig når det gjelder Kaukasus og Midtøsten. Tyrkia støtter EUs innsats for å sikre stabilitet i Irak og har opprettholdt nære diplomatiske forbindelsene med dette landet, inkludert kontakter med den kurdiske regionale regjeringen (europa.eu 5).

7.5 Analyse

7.5.1 Er Tyrkias internasjonale relasjoner til fordel eller ulempe i forhold til EU-medlemskap?

Beskrivelsen i dette kapittelet viser at det er flere sikkerhetsmessige og geopolitiske grunner til at Tyrkia burde vært EU-medlem. De har gode internasjonale relasjoner som

EU legger stor vekt på, jeg tenker da særlig på relasjonene til Midtøsten, og landets geografiske posisjon mellom Europa og Asia. I tillegg til dette er Tyrkia et transitland for gass og olje, og kontrollerer flere havområder som brukes til eksport og import. Dette er grunner som taler for at EU bør ha en interesse i at Tyrkia blir medlem av unionen. I et realistisk perspektiv settes det nettopp fokus på at stater handler etter egeninteresse på bakgrunn av makt, ressurser og strategiske posisjoner. Staten skal ivareta egen sikkerhet (Heywood 2004:kap.7).

Det virker derimot ikke som om EU vektlegger disse grunnene i så stor grad som de kanskje burde. Et tettere samarbeid burde være svært verdifullt for EU, og kanskje dette kriteriet ikke har blitt tillagt stor nok betydning. Forholdet til Kypros og Hellas er, som vist i kap. 7.3.1, derimot et ømt tema som har vært til hinder for videre medlemskapsforhandlinger tidligere. Det er en stor ulempe for Tyrkia at de ikke har klart å komme til noen enighet med Kypros om de nordlige delene av øya. Forholdene Tyrkia har bygd opp i sine naboland i øst bør ses som en fordel for EU, fordi Tyrkia kan brukes som en stabilisator og mekler i disse områdene. Dersom Tyrkia får EU-medlemskap kan dette skje på EUs premisser og med Europeisk innflytelse. Når man nå ser at Tyrkia begynner å vende seg stadig mer mot Midtøsten og etablere sterkere samarbeidskanaler denne veien, burde kanskje EU gi geopolitiske og sikkerhetspolitiske grunner en større betydning, og på denne måten vektlegge dette kriteriet noe tyngre enn det har blitt gjort hittil, og på denne måten vende seg noe mer mot realistisk teori omhandlende egen sikkerhet. Alt i alt er det både forleder og ulemper ved Tyrkias internasjonale relasjoner. Uenighetene med Kypros og Hellas har EU demonstrert, med sin boikott av medlemskapsforhandlingene tidligere, veier tungt som en ulempe mot Tyrkisk medlemskap.

7.5.2 Er internasjonale relasjoner en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?

I forhold til rational choice teori går alle avgjørelser gjennom en rasjonell prosess, og den avgjørelsen som tas har blitt nøye veid gjennom denne prosessen mellom fordeler og ulemper. Valget vil falle på den avgjørelsen som gir mest mulig nytte og minst mulige kostnader (Chini 2007:kap.8). Dersom jeg forutsetter at EU handler med bakgrunn i dette perspektivet har de

veid ulempene med Hellas og Kypros, samt at en utvidelse av EU vil føre til at Europa får nye landegrenser mot Midtøsten, mot de sikkerhets- og geopolitiske fordelene. Dette viser da at EU legger mest vekt på stabilitet mellom medlemslandene og at de har resonert seg frem til at dette vil være til størst fordel for EU. De har på denne måten sett bort fra fordelene ved å ha Tyrkia som medlem i unionen, noe som kan virke som om EU legger mindre vekt på sikkerhetspolitiske spørsmål. En av de viktigste grunnene til at medlemskapsforhandlingene mellom Tyrkia og EU kom i gang var derimot nettopp den at medlemslandene vil ta opp Tyrkia som medlem fordi de har en sikkerhetspolitisk interesse av å trygge denne delen av Europa og hindre at Tyrkia blir mer orientert mot Midtøsten. Dette bunner, som vist i forrige delkapittel, i klassisk realisme og ren maktpolitikk der stater handler etter egeninteresse på bakgrunn av makt, ressurser og strategiske posisjoner. Ved å ikke la Tyrkia bli EU-medlem kan derimot være et bevis på at EU har gått litt tilbake på denne strategien, og heller vektlegger andre ting.

Gjennom et realistisk perspektiv kan man derimot forklare at Tyrkia ikke har blitt EU medlem med at det internasjonale samfunnet ses på som et anarki, slik at alle stater i utgangspunktet er overlatt til seg selv både politisk, økonomisk, sikkerhetsmessig etc. De kan se det som en trussel at Tyrkia blir medlem av EU, gjennom frykt for økonomisk nedgang på grunn av stor arbeidsimmigrasjon, og et stort medlemsland med en fattig befolkning, og frykt for sikkerhet i forhold til at EU får direkte grenser til Midtøsten. Politikk, økonomi og sikkerhet er derfor utgangspunkt for politiske vurderinger og prioriteringer for å opprettholde nettopp statens suverenitet, sikkerhet og overlevelse (survival), realismens tre s'er (Heywood 2004:kap.7). Ved å bruke dette perspektivet blir det lagt stor vekt på maktforhold mellom statene i den internasjonale politikken. Statene må beskytte og sikre seg selv ved maksimering av sine mål ut fra valgmuligheter, posisjon, makt, informasjon og lignende. Denne maktpolitikken kan derfor være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem. Jeg la derimot vekt på i kapittel 7.5.1 at det virker som om dette har overskygget Tyrkias sikkerhets- og geopolitiske posisjon, og tatt i betraktning de fordelene jeg har gjort greie for burde kanskje EU legger mer vekt på disse kriteriene.

Dersom Tyrkia og Kypros klarer å komme til enighet vil dette uansett lette mye av problematikken på dette punktet. Dette kriteriet viser igjen at avveielsene om et tyrkisk EU-medlemskap i mange situasjoner handler om hva EU vektlegger som de viktigste faktorene. Ut fra analysene sett gjennom disse to perspektivene, må jeg derfor konkludere med at

internasjonale relasjoner kan sies å være en del av forklaringsfaktoren for at Tyrkia ikke er medlem i EU.

Men er det slik at det kun er på grunn av uenighetene med Kypros at medlemskapsforhandlingene ble stoppet? Eller lå det noe annet bak, så dette bare ble brukt som et påskudd for å utsette forhandlingene? I Europa er det en stor opinion mot Tyrkisk medlemskap i EU. Gjennom nasjonale politiske prosesser øver denne opinionen et press på beslutningstakerne. På denne måten blir disse påvirket av at de skal velges på nytt, og velger derfor ikke å gå mot folkeopinionen. Dette og press fra interesseorganisasjoner må også si å være en del av forklaringen på at Tyrkia ikke er medlem av EU. Men hvor kommer denne store opinionen fra? Bunner folks motsetninger til medlemskap i at de mener at Tyrkia ikke er en del av den europeiske identitet? Hvorfor er det så mange motstandere av et Tyrkisk EU-medlemskap? Er det frykt for en annen kultur som står så sentralt? Dette vil jeg ta opp som den siste mulige forklaringsfaktoren for at Tyrkia ikke er medlem i EU.

8. Holdninger/kultur

Jeg har nå tatt for meg tre mulige forklaringsfaktorer for å finne ut av min problemstilling; ”Hvorfor er ikke Tyrkia med i EU”. Disse faktorene har belyst ulike sider av medlemskapsforhandlingene, og jeg har hittil kommet fram til at ingen av disse er helt forklarende for problemstillingen. Det er noen mangler, men ingen dominerende og eksplisitt grunn.

Som jeg avsluttet forrige kapittel med møter beslutningstakere i den nasjonale politikken et press fra folkeopinionen mot tyrkisk EU-medlemskap, noe de påvirkes av for å sikre at de gjenvelges av folket. Denne opinionen må drives av noen underliggende faktorer som resulterer i deres motstand mot Tyrkisk medlemskap i unionen. Men hvorfor er det så stor uvilje mot å oppta Tyrkia som EU-medlem? Er det en fremmedfrykt for en ukjent kultur? Jeg vil på bakgrunn av dette ta for meg fenomenet om holdninger og kulturer i EU og Europa i dette siste forklaringskapittelet. Er dette den utløsende faktoren som har resultert i at Tyrkia ikke er EU-medlem?

Gjennom jobben med å finne ut hvorfor Tyrkia ikke har blitt EU-medlem, har jeg flere ganger kommet over ord som ”Europeisk identitet” og ”kulturelle forskjeller”. Finnes det virkelig felles europeiske holdninger?

Den europeiske integrasjonen er en prosess der europeisering følger parallelt. Da Sovjetunionen falt i 1991, så EU det som sin oppgave å gjenforene de europeiske statene i en felles union. De ville skape en felles europeisk identitet for å bringe de europeiske landene nærmere hverandre. Åsa Lundgren (1998) mener at med dette skjøv alle de nye potensielle medlemslandene Tyrkia ned på laveste prioritet, noe som viser at den kulturelle identiteten bestemmer relasjonene med omverdenen. Disse landene var mer politisk ustabile enn Tyrkia og hadde lavere BNP. Likevel var muligheten til å ”forene” Europa viktigere enn at Tyrkia fikk medlemskap. Ved å være både geografisk, politisk og kulturelt på grensen til Europa utgjør Tyrkia en større utfordring for det europeiske identitetsprosjektet enn andre land. Hva da med Marokko, Georgia, Syria og Armenia?

I boken *”Stabilitetens pris”* defineres Midtøsten som; *”de arabiske landene Marokko, Algerie, Libya, Tunisia, Jemen, Egypt, Saudi-Arabia, Oman, De forente arabiske emirater, Bahrain, Irak, Qatar, Kuwait, Jordan, Syria og Libanon, Israel, Iran, Tyrkia, Vestbredden og Gazastripen. Dette på grunn av at disse landene deler mye historie, politisk utvikling og kultur”* (Selvik og Stenslie 2007:12). Dette er et av de sentrale spørsmålene i dette kapitlet; er Tyrkia en del av Europa, Midtøsten, eller begge deler? Og kan dette være en grunn til at Tyrkia ikke er medlem av EU?

Prosessene for de Sentral-Europeiske landene og Baltikum fram til EU medlemskap på 1990-tallet ble sett på som en måte å hjelpe disse landene på ”rett vei” – demokratiseringens vei, og til å få den plassen i Europa som de etter dette synet hadde krav på. EU la vekt på at Øst-Europa skulle bli en del av Europa igjen, fordi *”deres kultur har vært en integrert del av Europeisk kultur i århundrer”* (Sjursen 2006:12). Er Europa knyttet sammen gjennom en nasjonal identitet som Tyrkia ikke er en del av?

Det har blitt påstått at Europas identitet er tapt, dersom Tyrkia blir medlem i unionen (Sjursen 2006:121). Men hvorfor er det flere stater i EU som ikke ønsker Tyrkia som medlem i unionen?

Først en liten oppsummering av teorien jeg legger til grunn her.

8.1 Teori

”Identitet er et fascinerende problem som omfatter et vilt spekter av fenomener, fra enkelte barns psykologi eller utviklingspsykologi til historisk makrososiologi” (Therborn 2001).

Dette er Gøran Therborn (professor i sosiologi ved Universitetet i Uppsala, Sverige) sin beskrivelse av fenomenet identitet. Å definere identitet er svært vanskelig, og det har blitt gjort utallige forsøk. Det viser seg at identitet er så komplekst at det vanskelig kan beskrives. Therborn mener at identitet handler om opposisjon mot andre. Opposisjon til å være lik, eller ulik, som bunner i et behov for selv-realisering. Vi identifiserer oss med andre. Videre drøfter han om vi kan snakke om en europeisk identitet; en identifisering av Europa, og hvor går i så fall grensene for denne identifiseringen? Dette er et svært vanskelig spørsmål, men han

konkluderer med at uansett er det et faktum at europeisk identitet er en prosess som er utviklet innenfor rammen av europeisk integrasjon, men Europa vil bli definert på ulike måter ved representanter fra ulike fagområde (Ibid.).

Både Romatraktaten, Maastrichttraktaten og Amsterdamtraktaten har referanser til fenomenet ”en europeisk identitet”, og rettferdiggjør veien mot en stadig tettere union. Ernst Haas og Karl W. Deutsch var pionerer i litteraturen om nasjonalisme og nasjonsbygging. De argumenterte for at europeisk regjeringsform er umulig, fordi integrering i form av kollektiv identitet ikke kan oppnås (Bakke 1995).

”Både nasjonale identiteter og ein europeisk identitet er kollektive identiteter. Kollektive identiteter er på den eine sida subjektive, dei eksisterer i hovuda våre som idear om kven vi er og kven vi høyrer saman med. Dei er også objektive, i den forstand at det alltid vil vera meir eller mindre klare kriterium for kven som høyrer til i ei gruppe, uavhengig av kva dei sjølve ”føler seg som”. Det er desse fellestrekk som gjer medlemne av eit fellesskap i stand til å kjenne kvarandre att som medlemmar av same fellesskap, og like viktig: skilje ut andre som ikkje-medlemmar” (Ibid.).

8.1.1 Konstruktivisme

Konstruktivisme ble en utfordrer til tidligere rasjonalistiske teorier innenfor internasjonale relasjoner ved at den avviste grunnleggende rasjonalistiske teorier om gitt identitet, og hadde mulighet til å forklare hendelser som før hadde blitt ansett som problematisk. Mens rasjonalisme fastslår en klar identitet, og at man har preferanser fra begynnelsen, hevder konstruktivismen at disse blir utviklet under og gjennom ulike hendelser (Zehfuss 2002).

Konstruktivisme handler om den sosiale konstruksjonen mellom aktørene i internasjonale relasjoner, og hvordan vi ser og oppfatter ting er avhengig av våre tolkninger og språk. På grunn av dette oppstår staters interesser gjennom hvordan de tolker samhandling med andre på det internasjonale markedet, og er ikke gitt på forhånd. Denne samhandlingen blir regulert av normer, regler og på forhånd godkjente handlingsmønstre, og er ikke tilfeldig (Ibid.). Det er derimot et vidt spekter mellom ulike forgreninger av konstruktivister. Noen er interessert i

betydningen av normer og identitet for konstrueringen av virkelighet, mens andre definerer normer som delte forventninger om passende/riktig oppførsel som er sentral i deres argumenter (Ibid.). Maja Zehfuss (2002) deler konstruktivisme i tre deler, oppkalt etter retningenes opphavesmenn; Wendt, Onuf and Kratochwil. Jeg vil derimot ikke gå nærmere inn på disse tilnærmingene her. Bare vise at det er et stort mangfold av retninger innenfor konstruktivismen.

Elisabeth Bakke skriver i en artikkel fra 1995 at styrking av den europeiske identitet innebærer to ting:

1. En klargjøring av hva europeere har til felles som gjør dem til europeere.
2. At stadig flere oppfatter seg som europeere.

Hun mener videre at det må være en europeisk elite som styrker den europeiske identiteten ved å drive disse prosessene fremover. En teori som kan nevnes i denne sammenheng er ”The English School of international relations theory”. Dette er en konstruktivistisk teori, som er påvirket av funksjonalisme og realisme, og også kalles liberal realisme. Tilhengerne av denne teorien mener at det er et "samfunn av stater på internasjonalt nivå, til tross for tilstanden av anarki- altså mangelen på en hersker, eller verdensstat. Dette internasjonale samfunnet av stater kan beskyttes av ideene til de sentrale institusjonene som regulerer de internasjonale relasjonene: stormakter, maktbalanse, krig, staters suverenitet etc”. Hvordan disse ideene vokser frem er det ulike syn på. Å opprettholde dagens samfunn er et produkt av et felles samarbeid i en felles sivilisasjon gjennom anerkjennelse, medlemskap, forening, likestilling, likeverd, legitime interesser, rettigheter, gjensidighet, avtaler, uenigheter, tvister, lovbrudd etc. altså menneskelig adferd. De viktigste begrepene i denne teorien er altså internasjonale samfunn, verdenssamfunnet og internasjonale systemer (Buzan 2004). Europa jobber for å spre den europeiske identitet til andre land.

8.2 Europeisk identitet

Klarer tyrkerne å implementere sin kultur i den europeiske, og tilpasse seg den europeiske identitet, eller vil man oppleve en total kulturkrasj? Opinionen mot tyrkisk EU-medlemskap vil si ja, mens andre vil mene at dette kan styrke vår felles kulturforståelse, åpne øynene våre

for andre religioner og tilføre det europeiske samfunnet mye positivt. Men hvordan ser EU på dette? Henger fortsatt redselen for ”det osmanske riket” som en muslimsk fiende høyt? Hva vil utfallet være dersom Tyrkia får medlemskap, og landets befolkning begynner å flytte inn i rikere medlemsland? Er dette grunner til at det er motstand mot Tyrkia som medlemsland, og at Tyrkia enda ikke har fått EU-medlemskap?

Det har vært, og er, store uenigheter innad i EU om hvordan man skal definere Tyrkia geografisk. Kun en liten prosentandel ligger i Europa, mens størsteparten av landet ligger i Asia, og betegnes ofte som Lilleasia. Dersom det blir enighet om å regne landet som asiatic vil dette utelukke EU-medlemskap, fordi unionen skal ha medlemsland som er tilhørende Europa. Dersom landet besluttes å være tilhørende Europa kan dette åpne Tyrkias vei inn i EU på enklere måte. Som vist i kapitlet om Romania og Bulgaria er det jo ingen stor forskjell mellom de tre landene når det kommer til oppfyllelsen av København-kriteriene, så med en fastslått Europeisk tilhørighet burde vel da også Tyrkia få innvilget medlemskap? En illustrasjon som viser vanskeligheten med om man skal definere Tyrkia som et land som er en del av Europa eller ikke er ulike kart. Ulike kart fremstiller Europa på forskjellige måter, noen medregnende Tyrkia, andre ikke.

(Bilde 3: <http://www.ukeavisenledelse.no/sfiles/89/56/13/83/1/picture/width468/europakart.gif>)

(Bilde 4: http://www.travellink.no/images/PC/destination/map/NO/map_europe.gif)

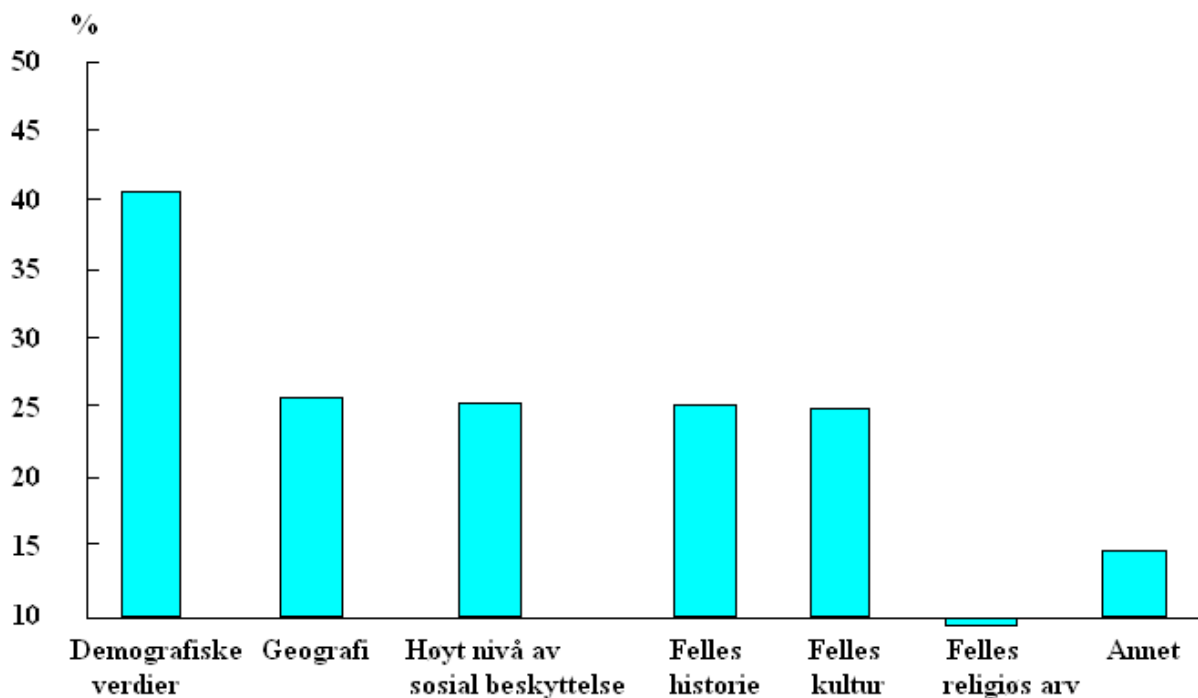
Som et eksempel i forhold til geografi regner mange derimot Russland som et europeisk land, selv om deler av landet ligger i Asia, og når det spilles VM-kvalifiseringer i alle slags idretter kvalifiserer Tyrkia seg i det europeiske gruppespillet. I tillegg til å delta i EM i ulike sportsgrener. Landet har også deltatt i Grand prix, eller Eurovision song contest, siden 1975, på samme linje som de andre europeiske landene. Så tilhører dette landet Europa? Dette er en diskusjon der det kan ses som umulig å komme fram til en konklusjon på. Den vil nok i hvert fall være langvarig innad i EU. Grunnen til at dette blir lagt så stor vekt på er at svaret på dette vil fremme, eller hindre, tyrkisk EU-medlemskap i så stor grad. Dette fordi dersom Tyrkia får medlemskap uten å regnes som tilhørende Europa vil andre land med grenser til EU også søke medlemskap, uten at EU kan nekte å behandle søknaden på bakgrunn av at det ikke er et europeisk land. Dersom man slår fast at Tyrkia er et europeisk land vil derimot EU ikke lenger ha en like stor grunn til at medlemskapsforhandlingene går så sakte, ettersom det ikke har gjort det med de andre europeiske landene.

Som vist i den historiske bakgrunnen, deler Tyrkia og Europa mye historie opp gjennom mange århundrer. Et sentralt spørsmål innenfor europeisk identitet er derimot om det finnes en fellesskapsfølelse blant EU-landene som Tyrkia ikke deler. Sjursen (2006:12) mener at det hvert fall ikke er noen basis for at EU-landene gjør det, men at det derimot hersker mange store forskjeller mellom alle de europeiske landene, både i forhold til historie og kultur.

Lundgren (1998) mener derimot at EU ikke ser det som sitt ansvar å bidra til en demokratisering av Tyrkia på grunn av relasjonene landet har til Europa. Tyrkia ses ikke som tilhørende den samme kulturen som de andre europeiske landene.

På grunn av den økende bruken av fenomenet ”europeisk identitet” la Eurobarometer nr. 71, som ble publisert i januar 2010, nettopp vekt på dette (eurobarometer nr. 71). Undersøkelsen forsøker å avsløre europeeres identitetsfølelse med sin egen nasjon, EU og verden. Den sterkeste identitetsfølelsen er til nasjonen med 94 %, mens 74 % sier de føler at de har en identitetsfølelse som tilhørende Europa. Dette er en økning på 3 % på 1 år fordelt på de ulike landene. Kun 30 % av tyrkerne føler seg som europeere, noe som er den laveste prosentandelen. Storbritannia scoret også lavt med kun 48 %, mens Slovakia har den høyeste prosentandelen, der hele 90 % av befolkningen sier de føler seg som europeere, mens i Sverige svarer hele 88 % at de føler seg europeiske (Ibid.).

Altså føler flesteparten av europeerne at de har en europeisk identitet, selv om dette er mindre enn de føler for sin nasjonale og regionale identitet. Dette svarte respondentene på hva de ser som avgjørende for skapelsen av en europeisk identitet:

(Modell 3 fra Eurobarometer nr. 71:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf)

De faktorene som blir sett på som de viktigste for skapelsen av en europeisk identitet er demografiske verdier og geografi. Den minst viktige med 8 % mener derimot respondentene er felles religiøs arv. Noe som bør understrekes i forhold til mine tidligere spørsmål om det faktum at Tyrkia er et muslimsk land har stor innvirkning på at landet ikke har blitt EU-medlem. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 8.3.4. Et paradoks er at det landet der flest respondenter svarte at felles religiøs arv er viktig er Tyrkia med 22 % (eurobarometer nr. 71).

Kun 5 % av respondentene mener at det ikke finnes noen europeisk identitet. De nordiske landene Sverige og Danmark rangerer demokratiske verdier høyest av alle de europeiske landene (Ibid.).

Det er derimot svært vanskelig å definere hvem som hører til og hvem som ikke hører til, særlig politisk. I stede for å snakke om hvor grensene bør gå, snakker EU gjerne om grenseløshet. Talsmenn for ulike kristelig demokratiske partier i EU har sagt at EU er et kristent samfunn der Tyrkia ikke hører hjemme. Også andre politikere, som for eksempel frankrikes president Nicolas Sarkozy flere ganger uttalt at Tyrkia ikke hører hjemme i Europa.

Åsa Lundgren (1998) mener at man ikke må se på hva som gjøres og hva som ligger i ulike uttalelser, men hva som ikke gjøres. Hun mener at EUs begrensede og snevre bistand til Tyrkias demokratisering viser fraværet av et europeisk engasjement, og at det er dette som må bli tolket. Selv om dette kanskje ikke er helt meningen, men mer en tilfeldighet vitner det om et fravær av initiativ til å sette Tyrkia høyt oppe på dagsorden. Lundgren skrev denne boken i en tid der det handlet om EUs forskjellsbehandling av Tyrkia og Polen, og hun argumenterte i denne sammenheng for at både sikkerhetspolitisk og økonomisk hadde EU like mye å vinne på et demokratisk Tyrkia som et demokratisk Polen, men likevel ble Polen "favorisert". Det som forklarte EUs politikk var interessen av å formulere en felles europeisk identitet. Dette så vi igjen i 2007, da også Romania og Bulgaria ble favorisert på bekostning av Tyrkia.

Kan dette være en forklaringsfaktor? Er det slik at Tyrkia ikke er med i EU fordi de ikke blir sett på som et Europeisk land, og ikke deler den samme identiteten som de andre europeiske landene, som vi ser har fått inntreden i unionen uten å gjennomgå en så lang og vanskelig prosess som Tyrkia?

8.3 Spørreundersøkelser

Jeg er interessert i å finne ut om det finnes en europeisk identitet. I tillegg vil jeg undersøke i hvor stor grad det er motstand mot tyrkisk EU-medlemskap i den europeiske befolkningen, og hvorfor motstanden er som den er. Til slutt vil jeg analysere disse funnene på jakt etter svar på om dette kan være en grunn til at Tyrkia ikke er medlem av EU.

Jeg vil først ta for meg hva europeere mener om tyrkisk EU-medlemskap, deretter vil jeg finne ut hvordan de ser på det å være europeisk, og videre hva de legger til grunn som europeiske verdier. Så vil jeg også undersøke om meningene kan ha noe med religion eller immigrasjon å gjøre. Og til slutt om noen av disse faktorene kan understøtte europeernes meninger om tyrkisk EU-medlemskap.

8.3.1 Europeeres meninger om tyrkisk EU-medlemskap

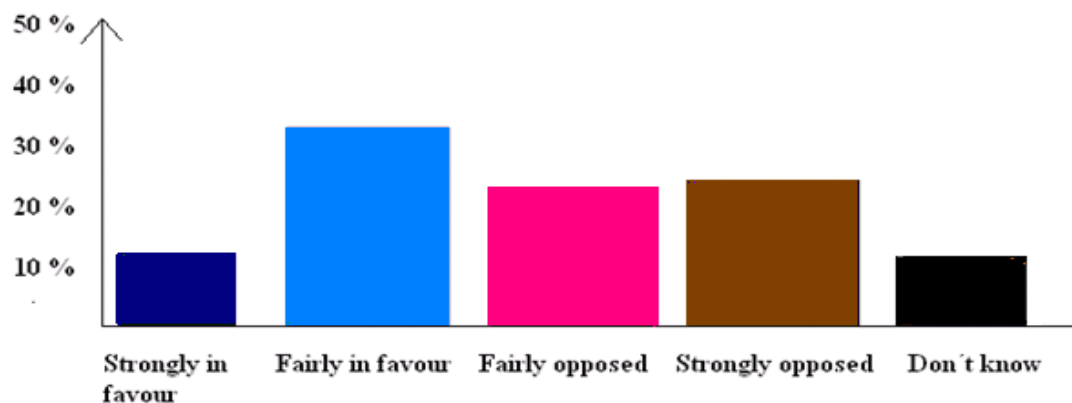
Det har blitt gitt signaler fra både Østerrike og Frankrike om at ved et eventuelt spørsmål om tyrkisk EU-medlemskap vil dette bli lagt ut til folkeavstemning (europaveien.no nr. 4).

Grunner til at disse landene signaliserer dette kan være at de er redd for den økte konkurransen på det Europeiske marked, og at de ser på en slik utvidelse som en utvidelse av Europas grenser. En slags ”hvilket land blir det neste”-holdning. I tillegg vil tyrkisk EU-medlemskap skape stor arbeidsmigrasjon til andre Europeiske land, og særlig Frankrike har allerede en stor andel fremmedarbeidere. Er det kun disse landene, eller er det en generell skeptisisme mot Tyrkia og tyrkere hos europeere? Og, hvis dette er tilfellet; er det slik at statsledere ikke tar opp Tyrkia som medlem i unionen fordi befolkningen er skeptisk til tyrkisk medlemskap, eller tyrkere generelt?

I en spørreundersøkelse gjennomført av Eurobarometer våren 2008, blant de europeiske landene, angående Tyrkias muligheter til å få medlemskap i unionen når de hadde oppfylt kriteriene satt av EU, så respondentenes svar slik ut:

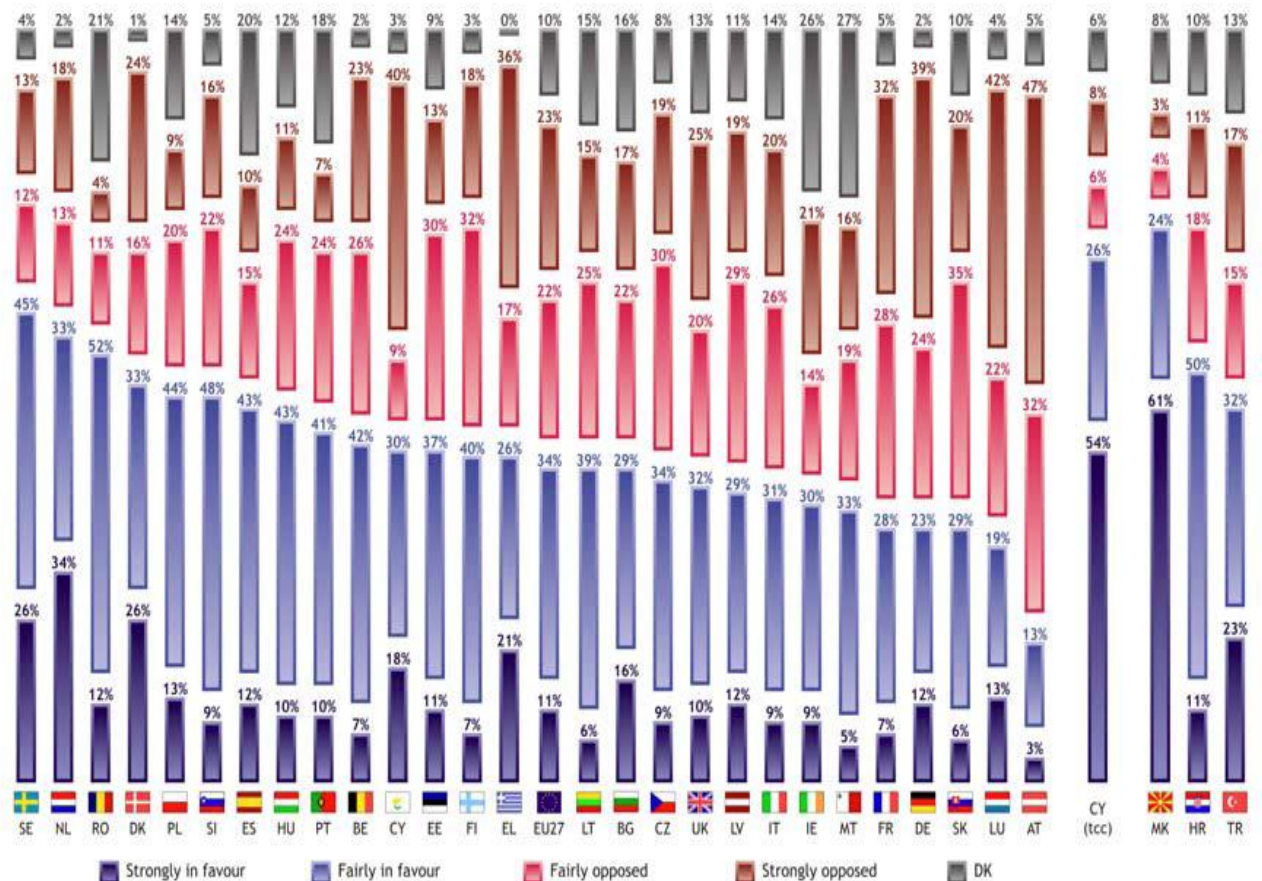
Once Turkey complies with all the conditions set by the European Union, would you be strongly in favour, fairly in favour, fairly opposed or strongly opposed to the accession of Turkey to the European Union?

(Modell 4 fra Eurobarometer nr. 69:
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf 29.09.09))

Stemmene vises her fordelt på landene:

Question: QA45. Once Turkey complies with all the conditions set by the European Union, would you be strongly in favour, fairly in favour, fairly opposed or strongly opposed to the accession of Turkey to the European Union?

(Modell 5: Fra Eurobarometer nr. 69:

(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf 29.09.09))

Vi ser ut fra dette at respondentene fra Østerrike er mest negative til Tyrkisk medlemskap. Hele 79 % er mot Tyrkisk inntreden. I Frankrike, Tyskland, Slovakia og Luxembourg er også hovedparten av respondentene negative. Disse landene er også generelt mot utvidelse av EU. Vårt naboland Sverige er derimot det mest positive landet (eurobarometer nr. 69). Det er altså flere av de største landene i europeisk sammenheng som er negative, noe som understøtter antakelsen om at delegatene fra disse landene har en stor opposisjon i ryggen, og øver innflytelse på beslutningene i EU ved at de har mange mandater. På denne måten ligger det et press fra disse innad i EU om å ikke ta opp Tyrkia som EU-medlem. I tillegg ser vi at også Storbritannia heller mer til den negative siden.

Det er altså kjent at både Hellas, Frankrike, Tyskland og Østerrike er lunkne til Tyrkisk EU-medlemskap. Det har til og med blitt spekulert i om dette bunner i kulturelle røtter helt tilbake til Osmanernes tid, og om det fortsatt hersker en underliggende redsel for et dominerende Osmansk rike. Kan disse landene ha satt en stopper for forslag til demokratibistand til Tyrkia ved å forme noe av EUs politikk?

de Vreese et. al (2008) tar opp fenomenene de kaller ”hard” og ”myk” politikk i sin artikkel ”*Hard and soft- political support for Turkish membership in the EU*”. De hevder her at myke betraktninger vil ha større mening for å forstå ulikhetene i støtten for tyrkisk EU-medlemskap, og at nasjonal identitet, nasjonal stolthet og territorial identitet, oppfattet kulturell trussel og redsel for immigrasjon er noen av grunnene til mangel på støtte.

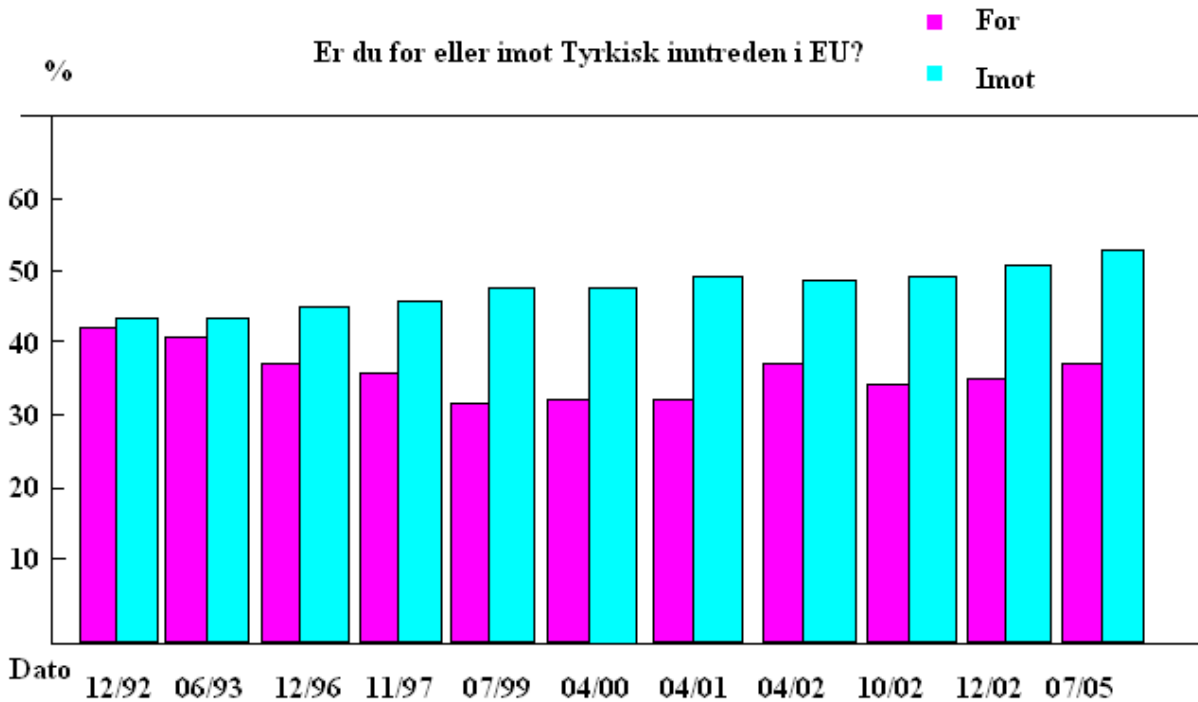
Denne interessen for ”myke” forklaringer har oppstått på grunn av to viktige utviklingstrekk.

1. Naturen i det europeiske prosjektet har endret seg i kjølvannet av Maastricht-traktaten, som fastsatte økonomisk og politisk samarbeid, som trådte i kraft på slutten av 1990-tallet og tidlig 2000-tallet.
2. Samtidig begynte et økende antall borgere over hele Europa å uttrykke motvilje om ytterligere integrasjon. Dette skapte en endring i den offentlige støtten som forfatterne kaller ”Euroskeptisme”, som markerte slutten på å være ettergivende og godta videre integrering som er avgjort av politiske eliter (Ibid.).

I en studie av offentlige holdninger til tyrkisk medlemskap, viste McLaren (2007) hvordan gruppeinteresser oppveier økonomiske interesser når det gjelder å vurdere tyrkisk medlemskap. Dette forholdet er betinget av konteksten, mer nettopp av trusselen om innvandring, slik at gruppens hensyn veier enda sterkere i sammenhenger med høyere nivåer av innvandring.

Gjennom undersøkelser i sin studie fant de Vreese et. al (1998) at det er større sannsynlighet at de som er høyere utdannet støtter tyrkisk EU-medlemskap. I tillegg er menn mer støttende enn kvinner.

Ved å slå sammen Eurobarometers undersøkelser fra 1992 til 2005, fant Alfred Zaunbauer, ved det Østeriske instituttet for sikkerhetspolitikk, at det er delte meninger om tyrkisk inntreden i EU (www.aies.at).

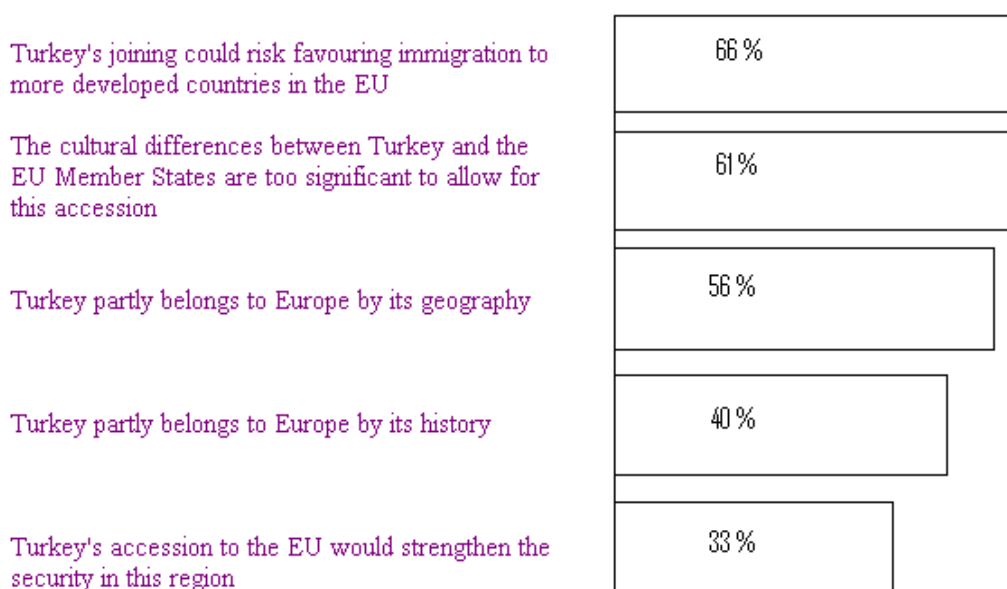

(Modell 6: Fra Eurobarometer, funnet hos Zaunbauer (Die Öffentliche Meinung zum EU-Beitritt der Türkei 2005) Österreichisches Institut für Europäische Sicherheitspolitik.

(<http://www.aies.at/download/2005/zaunbauer.pdf>)

Et demokratisk Tyrkia er derimot i hele Europas interesse, hevder Lundgren (1998), og på grunn av dette kan det virke som at grunnen til at Tyrkia fortsatt ikke er EU-medlem spiller på forhold om identitet og kultur. Hun mener at i takt med at EU har bedrevet identitetspolitikk har Tyrkias vei til medlemskap blitt lenger og lenger.

Hvorfor er det så stor motstand mot tyrkisk EU-medlemskap? Og hvorfor er den voksende? Svaret på dette ser man ut fra svarene på neste spørsmål; "for hver av de følgende påstandene, kan du si om du er helt enig, noe enig, noe uenig eller helt uenig". Svarene viser hvor enig respondentene er med påstandene.

(Modell 7: Informasjon hentet fra Eurobarometer nr. 66
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf))

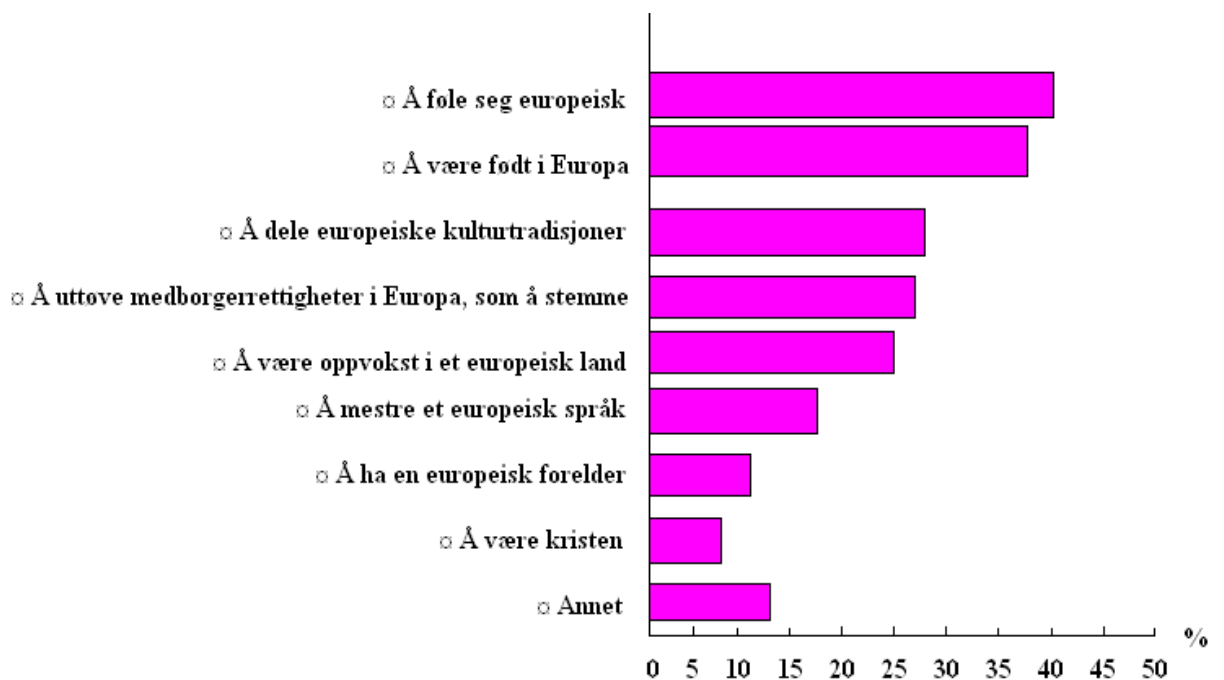
Mer enn seks av ti personer som ble intervjuet frykter at tyrkisk medlemskap vil føre til innvandring til de mest utviklede landene i EU (66 %). Videre føler seks av ti intervjuobjekter at kulturelle forskjeller mellom Tyrkia og medlemsstatene er for viktige til å la dem bli med i EU (61 %). 56 % av respondentene mener at Tyrkia delvis tilhører Europeisk geografi, mens 40 % av respondentene mener at Tyrkia delvis tilhører europeisk historie. Kun en tredjedel av EU borgerne føler at tyrkisk medlemskap vil styrke sikkerheten i regionen (33 %), mens mer enn halvparten (51 %) er uenig (europa.eu nr. 6).

Vi ser altså at det er en stigende motstand mot tyrkisk medlemskap i EU, og at dette bunner i redsel blant europeerne. De mest tungtveiende grunnene for at det er så stor motstand mot medlemskap er altså frykt for immigrasjon og frykt for at den europeiske og den tyrkiske

kultur er for ulik. Dette handler igjen om at Tyrkia ikke blir sett på som et europeisk land. Men hva er det å være europeisk? Finnes det er karakteristikk som Tyrkia ikke deler?

8.3.2 Å være europeisk

Når respondentene blir spurt om hva de mener er den viktigste karakteristikken for å være europeisk, svarer 41 % at det er å føle seg europeisk, og deretter å være født i Europa (39 %). Kun 7 % mener at en viktig karakteristikk for å være europeisk er å være kristen. Europeere legger heller mindre vekt å dele europeiske kulturelle tradisjoner (31 %), å uttøve borgernes rettigheter, for eksempel stemmerett (29 %) og å være oppfostret i et europeisk land (27 %).

(Modell 8 fra Eurobarometer nr. 71

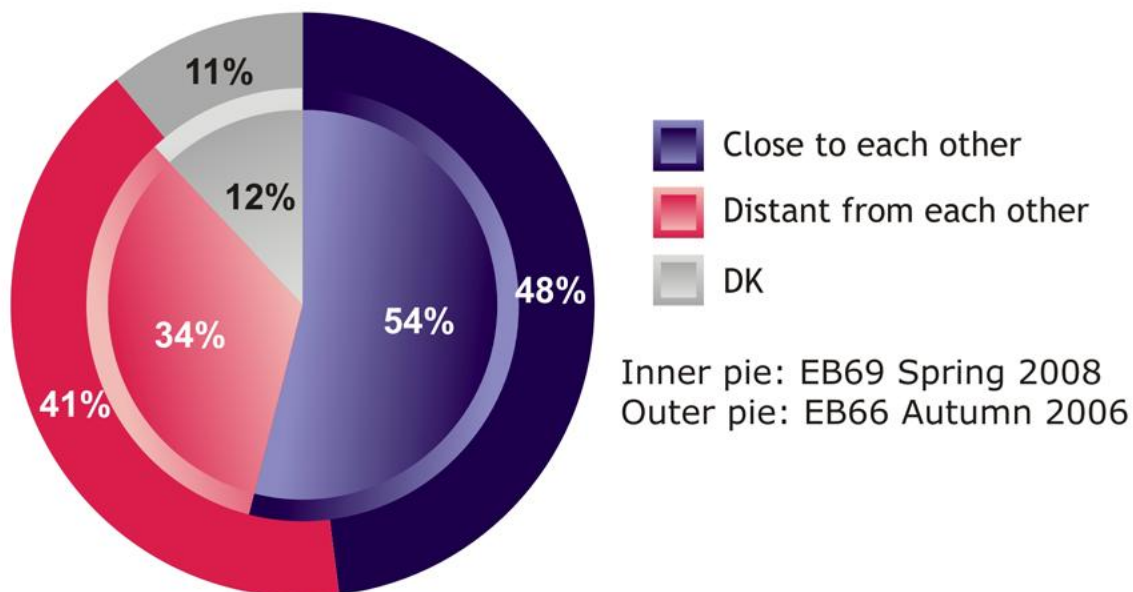
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf))

Dette er også svært interessant. Europeiske borgere gir uttrykk for at den viktigste karakteristikken for å være europeisk er å føle seg europeisk. Dette strider noe mot debattene om at Europeere ikke ser på Tyrkia som et europeisk land. Dersom de rangerer det å føle seg Europeisk som det viktigste kriteriet for å være europeisk, bør de heller spørre tyrkere om de føler seg europeiske, og la dette være svaret på om tyrkere er europeiske eller ikke. Dette vil uansett være en vanskelig debatt, som det ikke finnes noe enkelt svar på. I tillegg til dette så vi i Modell 7 at hele 61 % mente at det var for store kulturelle forskjeller mellom Tyrkia og Europa til at man burde la Tyrkia bli medlem i EU, mens i Modell 8 ser vi at når respondentene skal karakterisere europeere, mener bare 31 % at det er viktigheten av det å dele de samme kulturtradisjonene. Det er her helt andre ting som legges vekt på. Å være født i Europa er derimot et av de viktigste kriteriene, og vi kommer da igjen inn på det stadig tilbakevendende spørsmålet om Tyrkia er et europeisk land, og om landet deler de samme verdiene som europeere.

8.3.3 Europeiske verdier

I en undersøkelse utført av Eurobarometer mellom 25. mars og 4. mai i 2008, ble spørsmålet om felles europeiske verdier tatt opp. Undersøkelsen ble gjennomført i EUs 27 medlemsland og de tre kandidatlandene Tyrkia, Makedonia og Kroatia. I 24 av de 27 medlemslandene svarte majoriteten at de tror at landene i den Europeiske unionen er like og nær hverandre når det kommer til verdier.

Question: QD5. In your opinion, in terms of shared values, are European Union Member States...?

(Modell 9: Eurobarometer nr. 69

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf 29.09.09))

Europeere mener at de deler de samme vestlige verdiene, og at det eksisterer typiske europeiske verdier. Fra 2006 til 2008 ser vi en økning i denne meningen på 6 %. Det er derimot også mange som mener at disse verdiene overlapper en større forståelse av en større kontekst av vestlige verdier. Disse har derimot gått ned i takt med at den andre variabelen har steget.

8.3.4 Religion

Fenomenet ”europeisk identitet” kan kanskje minne om fremmedfrykt? At det man har liten kunnskap om ses på som noe skummelt, eller noe farlig. Tyrkia er et land som hele tiden har ligget i skjæringspunktet mellom Europa og Asia, og det faktum at dette regnes som et muslimsk land virker skremmende på mange. Dette kan skyldes mangel på kunnskap om andre religioner og kulturer. Noe også ser gjennom de Vreese et. al (1998) sin studie, som viste at det er større sannsynlighet at de som er høyere utdannet støtter tyrkisk EU-medlemskap.

En av de store forskjellene som respondentene i spørsmålet over kanskje tenker på når det gjelder Modell 7 om Tyrkia og Europas ulike kultur, kan være religion. Den dominerende religionen i Europa er kristendom, mens islam er den største ikke-kristne religionen, og den øker stadig. Kristendommen blir sett på som Europas religion, og den har preget europeisk tenkning, moral, kunst og lovgivning (snl.no). Islamisme er en svært sterk ideologi i Midtøsten. Dette er en moderne, intellektuell politisk bevegelse som forsøker å forene samfunnsliv og politisk organisering i overensstemmelse med islam. Den setter et krav om en islamsk stat der shari`a legges til grunn for landets lover. Shari`a er Guds lov, den gir retningslinjer for hvordan livet skal leves, fra rettsregler til dagliglivets praktiske gjøremål. Religionen skal styre alt og det politiske, religiøse, økonomiske og juridiske kan ikke skilles fra hverandre. Man skiller mellom militante og moderate islamistgrupper (Selvik og Stenslie 2007:kap.6).

I Tyrkia står derimot ikke religionen så sterkt som i de fleste andre land i Midtøsten. I deler av landet er den islamske innflytelse derimot større enn andre steder, særlig i de fattigste delene i øst. Det er også andre land i Europa med en stor andel muslimer, som for eksempel i Spania, Bosnia og Bulgaria (snl.no).

Cigdem Kentmen fant i sin studie fra 2008 at i Tyrkia, som er det eneste kandidatlandet for tiltredelse med en dominerende muslimsk befolkningen, bidrar ikke de religiøse tilknytningene til pro-europeiske holdninger til EU i det hele tatt. LogIt analysene han brukte viste også at holdningene i EU ikke varierer med sin hengivenhet til Islam. Denne oppdagelsen innebærer at islamske verdier ikke er uforenlige med å være en del av Vesten, og tilhørighet til islam påvirker ikke holdninger mot Vesten, noe som har blitt foreslått særlig etter terrorangrepet i USA i 2001. Når det kommer til å bli med i EU, vurderer folk tiltredelse på grunnlag av innflytelsen på den nasjonale identiteten og bidrag til den nasjonale økonomien i Tyrkia (Kentmen 2008).

Særlig temaet religion er svært aktuelt i disse dager, da det blir gjort forsøk på å endre lovene om hodeplagg for kvinner. Per dags dato er det ikke lov å bruke hijab, niqab eller burka ved universiteter, skoler og offentlige bygninger. Både den tyrkiske presidenten og statsministeren har derimot koner som bruker hijab, og det har blitt gjort uttrykk for at begge er interessert i å endre lovene om bruk av hodeplagg, som Atatürk innførte i sin tid. Er dette nok et bevis på at Tyrkia er på vei bort fra Europa, og igjen knytter sterke bånd med landene i øst? Og kanskje

kan en slik utvikling mot en gjenopptagelse av bruk av hodeplagg føre til en enda sterkere motstand fra de europeiske landene, ved at hodeplagget blir et symbol for Islam og derfor noe ikke-europeisk.

Jeg vil avslutte denne delen med å gjøre rede for den faktoren europeere frykter mest ved et tyrkisk EU-medlemskap, og som er en del av grunnen til den store opposisjonen.

8.3.5 Immigrasjon

Immigrasjon er altså en av de store grunnene til den store motstanden mot tyrkisk EU-medlemskap i Europa. Eurobarometer nr. 71 tar opp europeeres holdninger til immigrasjon. Mer enn halvparten (54 %) av den europeiske befolkningen svarer her at mennesker fra andre etniske grupper beriker det kulturelle livet i deres land. Her er Sverige (80 %), Finland (72 %) og Danmark (65 %) noen av landene på topp, mens på bunnen finner vi blant annet Østerrike (29 %), Hellas (28 %) og bare 7 % i Malta. Altså de samme landene som er motstandere av en videre utvidelse av Europa (Modell 5).

Våren 2009 mente 45 % av de spurte at det at det finnes folk fra andre etniske grupper er en årsak til usikkerhet. Totalt er 18 medlemsstater enig i dette. Det er derimot en stor variasjon mellom landene på dette området. I Kypros (82 %) og Hellas (78 %), mener en stor majoritet av respondentene at tilstedeværelsen til mennesker fra andre etniske grupper er en årsak til utrygghet. Totalt mener majoriteten av respondentene i ni medlemsstater at dette ikke er en årsak til utrygghet. De tre søkerlandene har samme mening om denne saken. Alle tre er uenige i påstanden, men uenigheten er sterkere i Kroatia (54 %), enn i Tyrkia (46 %) og i Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia (47 %). Ideen om at immigranter kan løse problemene med en aldrende populasjon holdes kun av en tredjedel av europeerne (35 %). Majoriteten er uenig (45 %) (eurobarometer nr. 71).

Et nytt spørsmål som ble introdusert i spørreundersøkelse nr. 71 handlet om respondentenes syn på uttalelsen om at immigranter spiller en viktig rolle i utviklingen av større forståelse og toleranse med resten av verden. 50 % av Europeere er enig i denne uttalelsen, mens 30 % er uenige. Uttalelsen får størst støtte i Norden: Danmark (69 %), Finland (77 %) og Sverige (77

%). I den andre enden av skalaen finner vi blant annet Latvia (29 %), Bulgaria (26 %) og Malta (21 %).

Dersom vi igjen ser på Modell 7, viser denne at europeere rangerer stor arbeidsimmigrasjon som det største utfallet av tyrkisk medlemskap i EU. Effekten av immigrasjon på arbeidsledighet er et tilbakevendende politisk spørsmål. I november 2006 mente 46 % av respondentene at andre etniske gruppers tilstedeværelse økte arbeidsløsheten i landet. Dette gjennomsnittet har økt til 49 %. Tross denne følelsen, mener majoriteten av europeerne, 48 %, at immigranter trengs til å jobbe i særskilte sektorer av økonomien.

Dette viser altså at redselen for immigrasjon ikke bare buner i at menneskene har ulik kultur og religion, men også for at immigrantene skal true deres arbeidssituasjon og økonomi. Undersøkelsen viser nemlig at europeere er veldig bekymret for arbeidsløshet. Da de ble spurt om de synes det er vanskelig å finne en god jobb selv med høye kvalifikasjoner var 80 % av europeerne enig, og kun 17 % er uenige (eurobarometer nr. 71). Noe av denne usikkerheten rundt arbeidsløshet og økonomi, bør nok ses i en økonomisk kontekst, der det har vært stort fokus på finanskrisen de senere årene. Spørreundersøkelse 69 og 71 har blitt gjennomført i en tid der det har vært stigende arbeidsløshet, og flere økonomiske kriser, både nasjonalt og internasjonalt. Dette styrker selvfølgelig frykten for arbeidsimmigranter.

I forhold til negativiteten i respondentenes svar i disse spørsmålene, er de positive når de blir spurt om EUs utvikling. Undersøkelsen har tatt utgangspunkt i året 2030. De fleste europeere mener at EU vil bestå som en primær økonomisk makt i 2030. 56 % av europeere er svært optimistiske og tror at i 2030 vil EU med Euroen ha en mer kraftfull valuta enn dollaren. 56 % tror også at EU vil være en ledende diplomatisk makt innen 2030.

I forhold til utvidelse av unionen, og da her i særlig grad Tyrkia, mener en liten majoritet at EU vil gå langt utover grensene til det europeiske kontinentet. Ettersom EUs geografiske grenser blir debattert, er det i denne undersøkelsen fra Eurobarometer blitt spurt om de tror at EU vil gå over sine grenser på det europeiske kontinentet før 2030, noe 43 % av respondentene tror, mens kun 37 % tror at dette ikke vil skje (Ibid.).

8.4 Analyse

8.4.1 Finnes det en europeisk identitet?

”Europeisk identitet” har blitt et mye brukt uttrykk, som vi finner igjen i faglitteratur om Europa, i EUs ulike avtaler og i Eurobarometers undersøkelser. I Eurobarometer nr. 71 (s. 35) blir det fastslått at 74 % av europeere føler at de har en europeisk identitet, mens 32 % føler at de har en europeisk identitet ”i stor grad”. Bare 25 % føler ikke at de har noen europeisk identitet. Men finnes det virkelig en egen europeisk identitet? Sjursen (2006:12) mener at det hersker flere store ulikheter mellom de europeiske landene når det gjelder både kultur og historie, ergo at det ikke er noen basis for en europeisk identitet mellom de europeiske landene. Spørsmålet er da om dette er noe som har utviklet seg de siste årene med god hjelp fra EU. Med eget europaflagg, valuta, Europadag og europahymne forsøker EU å skape en identitet for sine borgere, slik at de skal føle seg som en del av et større fellesskap. Europa jobber for å spre europeisk identitet til andre land.

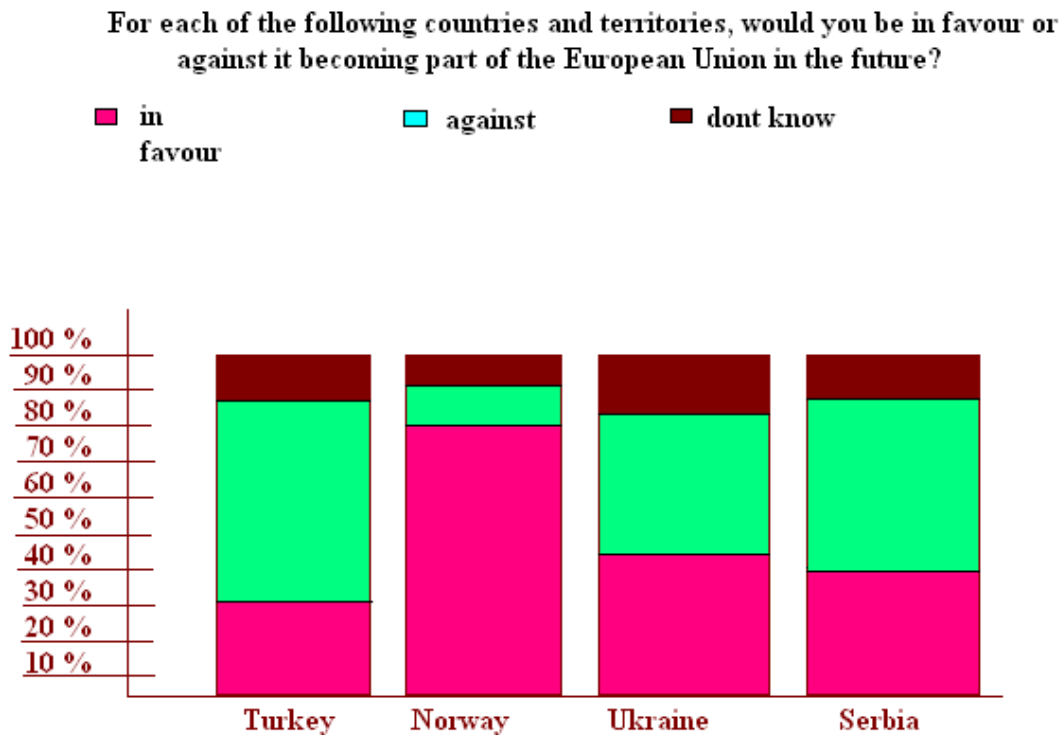
Av Eurobarometers undersøkelser ser vi også en økende tendens til en tro på en egen europeisk identitet hos respondentene (eurobarometer nr. 71:kap.2). Når en så stor prosentandel av respondentene mener at de deler en europeisk identitet (74 %), må man fastslå at dette fenomenet eksisterer. Ut fra Modell 3, under kategorien ”annet” ligger svaret ”det finnes ingen europeisk identitet”. Kun 5 % av respondentene har svart dette (eurobarometer nr. 71:kap.2). Dette viser at europeere flest mener at det finnes en egen, felles europeisk idenitet. Når så mange mener at de er innehavere av denne felles identiteten kan ikke fenomenet avfeies, men konkluderes med at det finnes i noen grad. EU vil uansett mest sannsynlig fortsette å øke virkemidlene for stadig å styrke den europeiske identitet, slik at Europa blir et tettere fellesskap. Spørsmålet er da om Tyrkia passer inn i denne europeiske identitene. Som vist i den historiske bakgrunnen var deler av Europa innlemmet i det Osmanske riket, og deler dermed mye historie med Tyrkia. Men er dette nok? Kan kultur og holdninger blant europeere være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er medlem i EU?

8.4.2 Er holdninger og kultur en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem?

Jeg fastslo altså over at det finnes en europeisk identitet til en viss grad. Har denne felles kulturen, eller identiteten som flere av respondentene uttrykker spilt noen rolle i tidligere utvidelser av EU? Dersom jeg går tilbake til kapittel 6 om Romania og Bulgaria viste jeg at disse landene hadde en noe mindre komplisert vei inn i EU enn hva Tyrkia har hatt. Jeg har skrevet om en demokratisering og gjenforening av Europa, og dette må ses på som en av grunnene til at Romania og Bulgaria fikk medlemskap selv om alle medlemskapskriteriene ikke var oppfylt i like stor grad. Konstruktivismen støtter også dette ved at den sier noe om at man har ulik identitet som blir utviklet under og gjennom ulike hendelser (Zehfuss 2002). For eksempel har europeiske land samme identitet fordi de har opplevd det samme, og deler mye av den samme kulturen. Mennesker genererer kunnskap og meninger fra sine egne erfaringer, og disse erfaringene deles med de som har den samme identiteten som oss. Mennesker gjenkjenner ikke, lærer eller forstår ikke virkeligheten som den er, men på ulike måter. Hvordan vi forstår verden avhenger av hvilken sammenheng vi ser den i, og den kulturelle sammenhengen vi plasserer den i. Virkeligheten er altså konstruert, og formet og fortolket av mennesker ut fra deltagelse i sosiale sammenhenger.

Er det på grunn av dette at Tyrkia ikke har blitt medlem i EU, mens de andre forklaringsfaktorene jeg har tatt opp er underordnede? For å ta opp igjen utvidelsen med flere av de tidligere sovjetstatene kan hverken analyser av økonomiske interesser, demokratiseringen og menneskerettigheter eller internasjonale relasjoner helt klart fra EUs side forklare hvorfor mange øst-europeiske land har fått medlemskap i EU før Tyrkia. Åsa Lundgren hevder i sine analyser i Helene Sjursens bok *"Questioning EU Enlargement"* fra 2006, at Tyrkia har blitt behandlet annerledes enn de søkerlandene som fikk medlemskap i 2004 (Sjursen 2006:138). Det er altså kanskje fordi mange mener at vi ikke deler den samme kulturen, og derfor ser annerledes på ting?

Dersom jeg så ser på en undersøkelse fra Eurobarometer nr. 69, om hvem europeere helst vil ha som EU-medlemmer, ser svarene slik ut:

(Modell 10: Fra Eurobarometer nr. 69.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf)

Norge er her en klar favoritt som EU-medlem, mens Tyrkia stiller som den store taperen. Jeg har her tatt med Norge for å vise den store ulikheten. Vi ser ut fra dette at Tyrkia er det landet færrest vil ha med i unionen. Kun 30 % er for medlemskap, er hele 56 % mot. Dersom vi derimot ser på de to andre landene, Ukraina og Serbia, er det større interesse for å få med disse i unionen enn Tyrkia, 43 % for Ukraina, og 39 % for Serbia. Disse to landene er langt fra mer utviklet enn Tyrkia. De har en dårligere økonomi, og et stort antall andre problemer. De regnes derimot begge som europeiske. Så er det dette som er den utslagende forklaringsfaktoren for at Tyrkia ikke er medlem av EU? Er det en frykt for en annen kultur som er grunnen?

Samuel Huntingtons teori "the clash of civilizations" handler om at sivilisasjoner blir definert på bakgrunn av religion og kultur, og at identiteter blir dannet i relasjoner mellom mennesker. Når så denne identiteten blir truet med "utvanning" av andre identiteter blir reaksjonene mot

dette aggressivitet mellom menneskene med ulike identiteter. Kanskje er dette grunnen til at Tyrkia ikke har fått medlemskap i EU ennå. Det er en frykt for at den europeiske identitet skal bli utvannet, og at den tyrkiske kulturen og Islam vil kunne ha en innvirkning på dette, ved at den tyrkiske befolkningen er så stor. Huntington mener nemlig at de to identitetene som har størst sannsynlighet for aggressivitet og uenighet er Islam og Kristendommen. Han bruker eksempler fra terroraksjoner fra de senere år som bevis på dette (Huntington 1993). Så kanskje er det denne redselen for en svekkelse av sin egen kultur som bygger under europeernes skepsis til tyrkisk EU-medlemskap. Dette kommer også i tillegg til en tidligere europeisk historie der det osmanske riket tok over store deler av Europa.

I et konstruktivistisk perspektiv vil altså dette kunne underbygges med at aktører i internasjonale relasjoner ser og oppfatter saker ulikt avhengig av språk og tolkninger (Zehfuss 2002). Mange vil derfor mene at dersom Tyrkia og Europas kultur er veldig ulik vil det oppstå interessekonflikter og misforståelser innad i EU. Staters interesser oppstår gjennom hvordan samhandling med andre internasjonale aktører tolkes. Dette synet strider mot et liberalt intergovernmentalistisk syn der internasjonale aktører styres av materielle interesser som oppstår gjennom rasjonelle vurderinger av økonomiske fordeler og ulemper, ikke kulturelle fortolkninger. Ulike kulturer forstår virkeligheten på ulike måter, etter hvordan de er opplært til og den kulturelle sammenhengen den plasseres i (Wallace et. al 2005:kap.2). Dette kan føre til en total ”kulturkræsje” og store uenigheter. I forhold til liberal intergovernmentalisme velger EU å utvide på grunn av økonomiske interesser, i et konstruktivistisk syn velger derimot EU å utvide gjennom avveininger av ulike kulturelle forskjeller mellom aktørene, og om de vil forstå hverandre og, noe som også står sentralt i intergovernmentalismen, ha samme interesser. Konstruktivismen mener derimot at disse interessene er gitt på forhånd mens intergovernmentalistene mener at interessen Dette kan være en grunn til at Tyrkia ikke har fått medlemskap i EU, fordi mange ikke regner landet som en europeisk kultur med en europeisk identitet vil et samarbeid i EU føre til motstridende interesser innad i Europa.

I forhold til Romania og Bulgaria var derimot dette ikke et problem fordi de to landene hele tiden har blitt regnet som europeiske, og dermed med samme kulturforståelse og internasjonale interesser som de andre medlemslandene. Dette kan også forklare grunnen til at europeere flest heller ønsker Ukraina og Serbia som medlemsland foran Tyrkia. Selv om det er flere sikkerhetsmessige og geopolitiske fordeler ved et tyrkisk EU-medlemskap ses det som

mindre problematisk å innlemme land med samme kultur. Dette gir også en god indikasjon på hvilke faktorer EU legger vekt på når de skal gi nye land adgang til unionen.

Jeg vil på bakgrunn av disse teoriene derfor konkludere med at holdninger og kultur er en del av forklaringsfaktoren for hvorfor Tyrkia ikke er medlem i EU. Ved en frykt for immigrasjon, utvanning av egen kultur og interessekonflikter ligger det et økt press på beslutningstakerne både nasjonalt i Europa og internasjonalt i EU om ikke å la Tyrkia få EU-medlemskap.

Tendensene vi ser med et Tyrkia som stadig blir mer øst-ventt, og tilbakegangen til mer islamistiske styresmakter kan dette presset fortsette å øke, og på denne måten kan det hende at prognosene blir sanne, og Tyrkia ikke kan vente seg EU-medlemskap før innen 15 år. På denne tiden kan derimot Tyrkia ha knyttet så sterke bånd til Midtøsten at det ikke lenger er interesse for EU-medlemskap. Da vil vi kanskje kunne se en ny stormakt vokse frem med Tyrkia, Egypt og andre sterke østlige stater i spissen. Dette forutsetter derimot at stridsøksen(e) i de mange konfliktrammede områdene i Midtøsten begraves og at det startes tettere samarbeid mellom statene. Mange av disse konfliktene er over 30 år, og jeg ser uansett ingen grunn til en slik utvikling de nærmeste 15 årene.

9. Konklusjon

Tyrkia er i stede for en naturlig part av Europa en viktig partner for Europa strategisk (Sjursen 2006:12).

“The European union and Turkey are linked in a strategic partnership. The Union wants to further integrate Turkey into the European structures. We need Turkey as a reliable partner in foreign and security policy. We want Turkey to be a stable democracy, respecting the rule of law and human rights. Our interests is that Turkey plays a constructive role in our common efforts to contribute to peace and stability in the region”

(Sjursen 2006:13 – Verhaugen 2000a:4-).

9.1 Argumenter for og mot medlemskap

Adam Hug skrev i en artikkel i ”The Guardian” i 2008 at Tyrkias interesse for EU medlemskap gir EU en mulighet til å omfavne et større mangfold eller å gå dypere inn i seg selv. Avgjørelsen som blir tatt vil ha store konsekvenser for hvilken type organisasjon EU vil ende opp som. Hug mener at denne avgjørelsen vil bety et valg mellom unionens ytre som en union i fred med sine interne forhold med prioriteter som sikkerhets- og økonomiske behov for sine medlemmer, eller en mer sneversynt gruppering med fokus på en forestilt kulturell homogenitet (gurdian.co.uk). Hug har også bidratt til flere rapporter om Tyrkia, og i ”Turkey in Europe: The economic case for Turkish membership of the European union” (fpc.org.uk), kom han frem til at både Tyrkia og EU ville være mer velstående og sikkert dersom Tyrkia fikk tiltrødelse, at det hele ville være en vinn-vinn situasjon for begge parter.

Hug argumenterer også for at dersom Tyrkia klarer å fullt ut implementere EUs kriterier, som er de strengeste som noen gang er gitt noe land, bør dette belønnes med medlemskap. Noe annet ville være en krenkelse av rettferdighetsprinsippene som bør underbygge EU. Han setter også fokus på at dette vil lede Tyrkia til en reorientering vekk fra Vesten, og danne nye allianser i Midtøsten. Han mener at EU må bryte ned EU-borgernes fordommer mot Tyrkia, og med økt diplomati og samarbeid øke bevisstheten om at Tyrkia er et moderne Europeisk

land med røtter i kontinentets historie. Denne oppgaven ligger også hos europeiske selskaper som operer i Tyrkia, noe som blir stadig flere og flere. Dette kan også være med på å dempe frykten om arbeidsmigrasjon fra Tyrkia. Til slutt i artikkelen skriver Hug at ved å unnlate å gi Tyrkia EU-medlemskap vil EU begå en stor strategisk feil, og undergrave europeisk sikkerhet og velstand (gurdian.co.uk)

Hans Arnold skriver derimot i sin artikkel "Political Arguments against Turkey's Accession to the European Union", at det blir gitt for lite oppmerksomhet til det juridiske, historiske og politiske grunnlaget som EU har fastsatt for grenser og regler for tiltredelse av nye medlemmer (library.fes.de). Han trekker frem EF-traktaten artikkel 237, som sier: "Hver europeisk stat kan søke om å bli medlem av Fellesskapet". Denne er også i Maastrichttraktaten fra 1993. Artikkel I-58 1) "Unionen er åpen for alle europeiske land ...", og i artikkel I-58 (2) er dette forklart: "Enhver europeisk stat som ønsker å bli medlem av unionen skal sende sin søknad til rådet". Arnold mener at ut fra dette er det ingen tvil om at i henhold til EUs grunnleggende og juridiske prinsipper er det kun europeiske stater og mennesker som kan bli medlemmer. Han regner derimot ikke Tyrkia som en europeisk stat, og mener at et slikt medlemskap vil være et grovt brudd på europeiske traktater. Grunnen til at det ikke er definert i traktatene hvilke stater som menes med de europeiske mener han er fordi det ikke hadde noen hensikt. Ingen var nemlig i tvil om hvor Europas grenser gikk. Han mener videre at spørsmålet om tyrkisk EU-medlemskap er fremprovosert av USA. Videre diskuterer Arnold om at tyrkisk EU-medlemskap kanskje kun mulig dersom en av partene er villig til å oppgi vesentlige deler av sin kulturelle identitet? Er det da Europas oppgave å styrke en slik harmonisering og standardisering av tyrkere og europeere på grunn av et politisk prosjekt? Spørsmålet er da om tyrkerne skal bli europeisert på samme måte som kurderne blir i Tyrkia? I tillegg til disse argumentene avslutter Arnold med å presisere at med tyrkisk medlemskap vil EU ha felles grenser med Georgia, Syria, Iran, Irak og Armenia, noe som politisk vil gjøre Europa til en del av Midtøstens problemer og konflikter. EUs politikk overfor denne regionen vil da være sterkt infiltrert av interesser og retningslinjer for det store medlemmet Tyrkia, som vil være både EU-medlem, nabo og en del regionen.

I 1987 søkte også Marokko om medlemskap, noe som ble avslått på bakgrunn av at det ikke var en europeisk stat. Arnold mener da at et slikt argument vil ikke kunne brukes lenger etter tyrkisk tiltredelse, og viser på den måten omfanget et tyrkisk medlemskap kan gi (Ibid).

Disse argumentene viser igjen den store diskusjonen og uenigheten rundt tyrkisk EU-medlemskap. Argumentene er mange og ulikhetene store. Jeg har i denne besvarelsen forsøkt å gi et innblikk i hvorfor Tyrkia ikke har fått medlemskap i EU. Dette har jeg belyst gjennom å ta for meg ulike mulige forklaringsfaktorer. Jeg vil ikke legge noen spesiell vekt på noen av faktorene, men må konkludere med at det er summen av alle faktorene som er grunnen til at Tyrkia ikke har fått medlemskap i EU. I hver av faktorene som jeg har tatt for meg er det grunner som taler mot medlemskap, og det er disse til sammen som må ses som grunnen. Det eneste unntaket kunne vært internasjonale relasjoner. På dette området bør Tyrkia være i EUs interesse, med sin geografiske plassering og internasjonale rolle. Konflikten med Hellas og Kypros er derimot negativ i dette tilfellet. Sjursen (2006) mener at å ta opp Tyrkia som medlem i EU vil være et skifte i EUs prioriteringer for utvidelse av unionen;

”Ved å godta Tyrkia som medlemsland er det ikke lenger utvidelse av unionen for å ”hjelp” medlemmer av den ”europeiske familien”, men det er andre faktorer som tas hensyn til, som strategi og sikkerhetsargumenter”.

(Sjursen 2006:213)

9.2 Avslutning

Ut fra kapitlene jeg har tatt for meg, vil jeg trekke frem de hovedpoengene som jeg har funnet ut veier tyngst mot et tyrkisk EU medlemskap. Disse må sies å være:

- **Politikk:** Selv om Det europeiske råd i 2004 konkluderte med at Tyrkia oppfyller København-kriteriene tilstrekkelig til at medlemskapsforhandlinger kunne starte (eudelegasjonen.no), er det fortsatt problemer med oppfyllelsen av det politiske kriteriet. Jeg har da særlig kommet fram til problemene med en sterk spenning mellom politikerne og sterke statlige institusjoner, særlig det militære, og en mangelfull demokratioppfyllelse, i forhold til Robert Dahls teori om Polyarki. Det er også problemer i forhold til presse- og trykkefrihet og ivaretagelse av menneskerettighetene. I forhold til

Dahl sin modell konkluderte jeg derfor med at det politiske kriteriet ikke er oppfylt av Tyrkia. Det er for mange mangler både i forhold til oppfyllelsen av demokrati og menneskerettigheter (særlig i forhold til den kurdiske minoriteten), i tillegg til flere problemer innenfor forvaltningen. Tyrkia har derimot forbedret seg på flere områder når det gjelder det politiske kriteriet. Politikk må derfor sies å være en forklaringsfaktor for at Tyrkia ikke er EU-medlem. Selv om Tyrkia har bevist at de klarer å sette i gang, og gjennomføre, politiske reformer, er de fortsatt ikke EU-medlem.

- **Økonomi:** I forhold til dette kriteriet slo jeg fast at Tyrkia oppfyller det økonomiske kriteriet, og at det eneste som kan tale mot et tyrkisk EU-medlemskap i forhold til det økonomiske kriteriet er situasjonen i arbeidsmarkedet som fortsatt er utfordrende, men et sett av gode reformer har derimot blitt igangsatt og gjennomført her. Det største problemet er svart arbeid og hvitevasking, i tillegg til problemer med inflasjon og underskudd på handelsbalansen. I tillegg til dette tok jeg opp det faktum at Tyrkia er et stort land med en stor befolkning, noe som vil koste EU dyrt. Moravcsik mener at grunnen til at EU har vært interessert i å utvide tidligere er de økonomiske interessene (Chini 2007:kap.7). At Tyrkia ikke er EU-medlem kan ut fra denne teorien forklares med at blant annet frykten for egen eksport og arbeidssituasjon trues dersom Tyrkia blir EU-medlem.
- **Internasjonale relasjoner:** Forholdet til Kypros og Hellas er, som vist i kap. 7.3.1, et ømt tema som har vært til hinder for videre medlemskapsforhandlinger tidligere. Dette forholdet har EU demonstrert, med sin tidligere boikott av medlemskapsforhandlingene, at veier tungt som en ulempe mot Tyrkisk medlemskap. Det er derimot flere sikkerhetsmessige og geopolitiske grunner til at Tyrkia burde vært EU-medlem. Dette kapittelet viste nok en gang at de avgjørende faktorene i EUs utvidelsespolitikk handler om hva EU velger å legge vekt på i hvert enkelt tilfelle. I så fall burde Tyrkias internasjonale relasjoner være til fordel for EU på grunn av relasjonene til Midtøsten, og landets geografiske posisjon mellom Europa og Asia, i tillegg til å være et transitland for gass og olje, og kontrollør av flere havområder som brukes til eksport og import. Det virker derimot som om EU har lagt mer vekt på forholdet Tyrkia har til andre medlemsland.

- **Holdninger og kultur:** Jeg konkluderte i dette kapitlet med at det finnes en europeisk identitet til en viss grad. I forhold til dette fant jeg at hovedpoengene som veier tyngst mot et tyrkisk EU medlemskap er frykt for at den europeiske identiteten blir truet med ”utvanning” av andre identiteter (”the clash of civilizations”), og at den tyrkiske kulturen og Islam vil kunne ha en innvirkning på dette, ved at den tyrkiske befolkningen er så stor. I tillegg ligger det også i bunnen en skepsis til tyrkere, noe som går helt tilbake til det osmanske rikets tid, og at mange ikke regner landet som tilhørende Europa. Jeg har også vist at det råder en frykt for immigrasjon og interessekonflikter hos de europeiske borgerne, ved et tyrkisk EU-medlemskap. På grunn av dette ligger det et økt press på beslutningstakerne i EU om ikke å la Tyrkia få EU-medlemskap, noe som fører til at regjeringer og statsledere blir presset av opinionen i nasjonale politiske prosesser fordi de trakter etter å bli gjenvalgt. Når opinionen mot et tyrkisk EU-medlemskap står så sterkt i flere av de store nasjonene, som for eksempel Frankrike, fører dette til et press på beslutningstakerne til ikke å innlemme Tyrkia i unionen.

I tillegg til dette blir det nok sett på som problematisk at Tyrkia ved tiltredelse ville representere nesten en like stor utvidelse som EU gikk gjennom i 2004. Dette vil føre til at Tyrkia ville fått stor politisk makt i unionen. Med over 70 millioner innbyggere vil landet få det nest største antallet av representanter i Europaparlamentet, og med den store økningen i fødselsrate som landet har, vil det også være frykt for at de raskt kan bli det største landet i EU.

Min konklusjon ut fra dette er at hver av de ulike faktorene er av relativ betydning. Hovedpunktene jeg har listet opp ovenfor er de mest fremtredende grunnene. Det har derimot, som jeg har tatt opp, blitt gjort forskjell mellom Tyrkia og andre medlemsland i utvidelsesprosessen. Dette gjelder da særlig de politiske og økonomiske kriteriene, som jeg har illustrert i kapittel 6 om Romania og Bulgaria. Ut fra sammenligningene jeg har gjort kan jeg ikke finne noen tungtveiende grunner for at Tyrkia ikke var med i utvidelsesrunden sammen med Romania og Bulgaria i 2007. Totalt sett har landene like stabil utvikling i økonomien, og ulike problemområder i forhold til oppfyllelsen av det politiske kriteriet.

Dersom min analyse hadde vist at Romania og Bulgaria hadde oppfylt medlemskapskriteriene fullt ut da de ble tatt opp i unionen ville det vært selvsagt at disse landene ble medlem av EU foran Tyrkia. Analysen viste derimot at de ikke hadde oppfylt kriteriene fullt ut, så da kan

man stille spørsmål om hvordan EU klarer å skille mellom tre land der ingen har oppfylt medlemskapskriteriene fullt ut, men likevel to får innvilget medlemskap, men ikke det tredje. Dette kan være noe av grunnen til at EU har lagt så stor vekt på Tyrkias uenigheter med Hellas og Kypros. Ettersom det har blitt gjort unntak for andre land i forhold til Københavnkriteriene må EU ha noe annet å ”skylle på” som grunn til at Tyrkia ikke er medlem i EU.

9.3 Veien videre

Som presisert i denne oppgaven er det ingen andre land som har vært igjennom en så lang søknadsprosess som Tyrkia. Basert på dette var det grunn til å forvente at Tyrkia allerede hadde blitt medlem av EU. Det er derimot land som har søkt om medlemskap i EU lenge etter Tyrkia som har gått foran i medlemskapskøen. Og jeg har gjennom teoretisk analyse vist at en lang søknadsprosess ikke betyr medlemskap i EU. Det er mange komplekse faktorer som spiller inn, både politiske, økonomiske, internasjonale og kulturelle.

Kanskje burde EU se det som viktigere også å kunne samarbeide med land som har kulturelle forskjeller i internasjonale relasjoner, og å tilpasse seg hverandre. Det er derimot i dette tilfellet Tyrkia som streber etter medlemskap, og selv om EU som vist også har store interesser i Tyrkia, er det gitt at det er Tyrkia som må tilpasse seg de kriteriene som EU setter, selv om dette heller ikke, som vist over, kanskje noen gang vil gi medlemskap i unionen. Kan hende det må en kultur- og holdningsendring til i både Europa og Tyrkia før et EU-medlemskap kan bli et faktum. Da i tillegg til forbedringer av det politiske kriteriet. Dette vil derimot pågå over flere år og må startes av både nasjonale styresmakter i Tyrkia og i EU. Det store spørsmålet i årene som kommer blir; Er Tyrkia klar for EU, og er EU klar for Tyrkia? Kan EU utvides til å inkludere en stor, muslimsk stat, eller ligger Tyrkias fremtid i Midtøsten?

Tiltredelse er ikke bare viktig for Tyrkia, men også i EUs interesser, fordi det vil styrke unionens politiske, strategiske, sosiale og økonomiske stabilitet. Så kanskje er prisen for tyrkisk medlemskap verdt å betale?

EUs videre behandling av Tyrkias søknad vil ha stor betydning for, ikke bare Europas politikk, men verdensomspennende internasjonal politikk i mange år fremover. Det spørres bare hvor lenge Tyrkia er villig til å vente. Det har allerede blitt gjort uttrykk for at tyrkiske

styringsmakter ikke lenger er like interessert i medlemskap, men spiller på dette for å styrke sin egen posisjon i landet kontra det sekulære militæret.

Dersom man ser på hvordan medlemmene i unionen ser på EUs fremtid mener de fleste at EU vil bestå som en primær økonomisk makt i 2030. 56 % av europeere er svært optimistiske og tror at i 2030 vil EU, med Euroen, ha en mer kraftfull valuta enn dollaren. 56 % tror også at EU vil være en ledende diplomatisk makt i 2030. Medlemmenes tanker om unionens fremtid ble nemlig undersøkt i Eurobarometer nr. 71, og da med hovedvekt på årene mot 2030. I forhold til utvidelse av EU, mener majoriteten at EU vil gå langt utover grensene til det europeiske kontinentet. 43 % tror at EU vil gå over sine grenser på det europeiske kontinentet før 2030 mens kun 37 % ikke tror at dette vil skje (eurobarometer nr. 71).

Så gjenstår det å se om de får rett, og EU velger en utvidelse utover de tradisjonelle europeiske grenser, noe som vil være en samfunnsendring med store internasjonale og sikkerhetspolitiske konsekvenser, eller om EU velger å konsentrere unionen rundt de landene som hele tiden har blitt tenkt på som ”europeiske”, og selvskrevne medlemmer, og fortsetter vektleggingen av en ”gjenforening av Europa”. Tyrkia har uansett en lang vei og gå, og kanskje må det en sosial endring i forhold til holdninger til både hos den tyrkiske og europeiske befolkningen før et medlemskap kan bli aktuelt. I tillegg viser det seg altså at landet faktisk må oppfylle kriteriene satt av EU i noen større grad enn andre medlemsland, på grunn av andre underliggende faktorer som internasjonale relasjoner, og i særlig grad kultur og identitet, som i dette tilfellet har blitt faktorer som veier så tungt at de har ført til at Tyrkia har blitt forskjellsbehandlet i forhold til andre søkerland, og dermed ikke har fått medlemskap i EU.

Referanseliste

BØKER

Bakke, Elisabeth (red.) (2006): ” *Sentral-Europa og Baltikum etter 1989*”. Valdres. Det norske samlaget.

Buzan, Barry (2004): ” *From international to world society? English school theory and the social structure of globalisation*”. Cambridge university press: United Kingdom

Chini, Michelle (2007): ” *European Union politics*”. 2.edition. New York: Oxford University Press

Claes, Dag Harald; Kveem, Helge og Tranøy, Bent Sofus (2006): ” *Økonomisk globalisering og politisk styring*”. Oslo: Universitetsforlaget

Dedekam jr, Anders (2003): ” *Makroøkonomi. Samfunnsøkonomi og økonomisk politikk*”. Bergen: Fagbokforlaget

Grønmo, Sigmund (2007): ” *Samfunnsvitenskapelige metoder*”. Andre opplag. Bergen: Fagbokforlaget.

Heywood, Andrew (2004): ” *Political theory. An introduction. 3.utgave*. New York: Palgrave Macmillian.

Howard, Douglas A. (2001): ” *The history of Turkey*”. Greenwood press: Westport, CT.

Kjølberg, Anders (red.); Slydal, Beate (1994): ” Tyrkiske utenrikspolitiske ambisjoner i en ny internasjonal setting” i boken ” *et nytt øst-vest skille i europa?*” Oslo: Europa programmet.

Landau, Jacob M (1984): ” *Atatürk and the modernizing of Turkey*”. Westview Press: Colorado

Landman, Todd (2003): ” *Issues and methods in comparative politics - An introduction*”. 3rd edition. Routledge: New York

Lange, Jörg oversatt av Jan Gausmel (1998): ” *Tyrkia : et land i skjæringspunktet mellom ideologier, kulturer og regioner*”. Oslo: Europa programmet

- Linde, Jonas og Ekman, Joakim (2006) ”*Demokratiseringsprosesser. Teoretiske ansatser og empiriske studier*”. Danmark: Narayana Press
- Lundgren, Åse (1998): ”*Europeisk identitetspolitikk. EUs demokratibistånd till Polen och Turkiet*”. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen
- Mango, Andrew (1999): ”*Atatürk. The biography of the founder of modern Turkey*”. Murrey: London
- Payne, Richard J (2007): ”*Global Issues. Politics, economics, culture*”. New York: Pearson education.
- Rasch, Bjørn Erik (red); Midgaard, Knut (2004): ”*Demokrati: vilkår og virkninger*”. Bergen: Fagbokforlaget.
- Selvik, Kjetil og Stenslie, Stig (2007): ”*Stabilitetens pris. Stat og politikk i midtøsten*”. Bergen. Fagbokforlaget.
- Sjursen, Helene (ed.) (2006): ”*Questioning EU Enlargement. Europe in search of identity*”. New York: Routledge
- Therborn, Göran (2001): ”*Europe in world modernity*”. Sosiologisk årbok nr. 2001.2 s. 127-140. Oslo.
- Torstein Tollefsen, Torstein; Syse, Henrik; Nicolaisen, Rune Fritz (1998) ”*Tenkere og ideer: filosofiens historie fra antikken til vår egen tid. Machiavelli, Hobbes og Locke*”. Oslo: Gyldendal.
- Wallace, Helen; Wallace, William and Pollack, Mark A. (2005): ”*Policy-making in the European Union 5th edition*”. Oxford university press: New York
- Østerud, Øyvind (2007): ”*Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*”. Oslo: Universitetsforlaget

PUBLIKASJONER PÅ INTERNETT

- Ask, Alf Ole (07.12.2007): ”*Tyrkia forandrer EU*”. Aftenposten-kommentarer
<<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article1560094.ece>> (03.05.10)
- Barysch, Katinka (2009): ”*Turkey’s future lies with Europe*”. The Guardian
<http://www.cer.org.uk/articles/barysch_guardian_blog7april09.html> (25.09.09)
- de Vreese, Claes H; Boomgaarden, Hajo G; Semetko, Holli A (2008): ”*Hard and Soft - Politic support for Turkish membership in the EU*”. Tilgjengelig på Sage publications
<<http://online.sagepub.com>> (29.10.09)
- Hug, Adam (2008): ”*Turkey, Europe's future*”. The Guardian
<<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/nov/10/turkey-eu-accession>> (03.09.09)
- Hug, Adam (2008) ”*Turkey in Europe: The economic case for Turkish membership of the European Union*”. The Foreign Policy Centre: United Kingdom
<<http://fpc.org.uk/fsblob/991.pdf>> (03.09.2009)
- Huntington, Samuel P (1993) ”The clash of civilizations?” Tidsskriftet Foreign Affairs
<<http://www.stetson.edu>> (05.05.10)
- Kaczmarczyk, Anna (2006) ”*The clash of two different vision of Europe- European identity vs. Turkey accession*”. Uniwersytet Jagiellonski- Polen: Krakow.
<<http://www.euroculturemaster.org/>> (30.10.09)
- Kentmen, Cigdem (2008): ”*Determinants of Support for EU Membership in Turkey. Islamic Attachments, Utilitarian Considerations and National Identity*”. Izmir University of Economics, Turkey. Tilgjengelig på Sage publications <<http://online.sagepub.com>> (29.10.09)
- Lejour, A.M; de Mooij, R.A og Capel, C.H (2004): ”*Assessing the economic implications of Turkish accession to the EU*”. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. Tilgjengelig på Sage publications <<http://online.sagepub.com>> (29.10.09)

Zaunbauer, Wolfgang 2005: *”Die Öffentliche Meinung zum EU-Beitritt der Türkei”*.

Österreichisches Institut für Europäische Sicherheitspolitik.

<<http://www.aies.at/download/2005/zaunbauer.pdf>> (01.10.09)

INTERNETTSIDER

Aftenposten: <<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2165196.ece>> (06.10.08)

Bibliotek Friedrich Ebert Stiftung:

<http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2007-3/09_arnold_us.pdf> (03.09.09)

Bilder:

Bilde 1: <http://edsitement.neh.gov/lesson_images/EvalGraphics/PersianEmpire03.jpg>
(09.09.09)

Bilde 2: <<http://www.bip.no/ImageArchive/81/Tyrkia.jpg>> (09.09.09)

Cappelen:

<<http://historie.cappelen.no/historie2/kap2/kildeoppgaver/kildeoppgave.html?id=00>>
(24.05.10)

EU-delegasjonen: <<http://www.eudelegasjonen.no/tema/enlargement/index.htm>> (21.09.09)

<<http://www.eu-norge.org/Aktuelt/Nyhetsartikler/utvidelse/>> (24.04.10)

Eur-lex:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0214:FIN:SV:PDF>>
(23.09.09)

Eurobarometer:

Eurobarometer nr. 66

<http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf> (29.09.09)

Eurobarometer nr. 69 – values of europeans

<http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_part3_en.pdf> (29.09.09)

Eurobarometer nr. 71

<http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf> (05.03.10)

Europakommisjonen:

Nr. 1 <<http://www.europakommisjonen.no/tema/enlargement/index.htm>> (23.10.08)

Nr. 2 <<http://www.europakommisjonen.no/Publikasjoner/slikvirkereu.pdf>> (17.09.09)

Europaportalen:

Nr.1 <http://europa.eu/abc/history/index_sv.htm> (21.09.09)

Nr. 2 <http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_3/index_sv.htm> (21.09.09)

Nr. 3 <http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_sv.htm> (06.10.08)

Europaveien:

Nr. 1 <<http://www.europaveien.no/shownewsitem.asp?id=466>> nr. 1 (06.10.08)

Nr. 2 <<http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?id=487>> nr. 2 (23.10.08)

Nr. 3 <<http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?id=571>> nr. 3 (06.10.08)

Nr. 4<<http://www.europaveien.no/shownewsintro.asp?id=598>> nr. 4 (06.10.08)

Nr. 5

<http://www.europaveien.no/index.php?option=com_content&task=view&id=193&Itemid=191> (06.10.08)

Nr. 6

<http://www.europaveien.no/index.php?option=com_content&task=view&id=341&Itemid=208> (05.05.10)

Freedomhouse:

Nr. 1 Romania

<<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2009&country=7688>> (17.09.09)

Nr. 2 Bulgaria

<<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2007&country=7144>> 24.04.10

Globalis: <<http://www.globalis.no/Land/Tyrkia>> (28.09.08)

International strategic research organisation:

<<http://www.usak.org.tr/EN/makale.asp?id=612>> (16.03.10)

Kommisjonens rapporter:

Kommisjonens rapport Tyrkia 2007

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf> (06.10.08)

Kommisjonens rapport Tyrkia 2008

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf> (17.09.09)

Kommisjonens rapport Romania og Bulgaria 2006 nr. 1

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/monitoring_report_ro_en.pdf>
23.10.08

Kommisjonens rapport Romania og Bulgaria 2006 nr. 2

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_en.pdf>
24.04.10

Kommisjonens rapport Romania og Bulgaria 2006 nr. 3

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/monitoring_report_bg_en.pdf>
24.10.10

Ministry of foreign affairs Turkey:

<<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>> (21.09.09)

Nato: <<http://www.nato.int/docu/update/2004/04-april/e0402a.htm>> (05.03.10)

Norsk utenrikspolitisk institutt: <<http://nynorsk.nupi.no/content/view/full/9231>> (16.03.10)

Snore norske leksikon: <<http://www.snl.no/Europa/religion>> (05.03.10)

Utvidelsen:

<http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/index_en.htm>
(18.09.09)

Nr. 1 <http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/mandate-and-framework_en.htm> (18.09.09)

Nr. 2 <http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/screening-and-monitoring_en.htm> (18.09.09)

Nr. 3 <http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/closure-and-accession_en.htm> (18.09.09)

Nr. 4

<http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ongoing_enlargement/e40111_en.htm>
(25.09.09)

Nr. 5 <[http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial
assistance/phare/index_en.htm](http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial_assistance/phare/index_en.htm)> (05.03.10)

Nr. 6 <http://ec.europa.eu/enlargement/turkish_cypriot_community/index_en.htm> (03.05.10)